

Raamatukogu

- * Tiiu Valm, Peeter Olesk, Kaja Noodla, Laine Peep, Ivi Tingre jt. raamatukogudest Eesti Vabariigi 80nda aastapäeva puhul;
- * Daatumeid Eesti raamatukogundusest 1918–1998;
- * Rein Ruutsoo Lennart Meri raamatust "Presidendikõned" jm.

1/ 1998

RK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

1/1998

Toimetuse kolleegium:

A. NORBERG

A. NUUT

R. OLEVSOO

E. RANNAP

T. SOONE

K. TAMMARU

U. TÖNNOV

T. VALM

A. VALMAS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET

Toimetaja MAIRE LIIVAMETS

Keeletoimetaja TIINA VILBERG

Tehniline toimetaja TIJU TALI

Kujundus KERSTI TORMIS

Kaanfotod: TEET MALSRUOS

Esikaanel Toompea loss 1997. aastal.

Tagakaanel Rahvusraamatukogu
parlamendi lugemissaal Toompea lossis.

Aadress/Address:

EE0001 Tallinn

Tõnismägi 2

Eesti Rahvusraamatukogu

«Raamatukogu» toimetis

tel. 6 307 128

faks (372) 6 311 410

elektronpost: enerk@venus.nlib.ee

ISSN 0235 - 0351

Ilmub 6 korda aastas

AS TRÜKIEKSPERT VILJANDI, 98 T 2126

Head kolleegid!

Tänavu tähistab taasiseseisvunud Eesti Vabariik oma 80ndat aastapäeva. Selles eas inimene peab juba väärikat vanaduspõlve. Meie riiki aga vapustavad sageli skandaalid, mis on seletatavad võimumeeste vähese poliitilise kogemusega – demokraatlikud riigistruktuurid alles arenevad.

Raamatu ja raamatukogu arengulugu ulatub aegade taha ja üle riigipiiride. Vanim teadusraamatukogu Eestimaal on pea kahe sajandi vanune, rahvaraamatukogud veidi nooremad. Nende tegevuses on pikaealistele iseloomulikku rahu, kindlust ja selgust ning sellistena on nad üle elanud eri riigivõimude fantaasiad ja omavoli. Just see sisemine rahu on Eesti raamatukogudel ja raamatukogundusel aidanud viimase 80 aasta jooksul igati tänapäevastuda ning järjepidevust kaotamata välja töötada raamatukoguseadused, arendada erialakoolitust, ehitada raamatukoguhuoneid, luua erialaühingu, anda välja oma ajakirja, kasutusele võtta uued infokandjad ja -tehnoloogia ning teha palju muud. Sellest kõigest võib lugeda käesolevas ajakirjanumbris. Räägime ka raamatukoguhoidjaist, suure eruditsiooniga välja-paistvatest isiksustest, kellela eesti raamatukogundus poleks see, mis ta on. Sõna võtavad praegusaja silmapaistvad raamatukogutöötajad.

Raamatukogundusel on Eesti Vabariigi arengus oluline koht. Soovin, kallid kolleegid, tarkust kõigisse teie tegemistesse ning rõõmu kordaminekuist!

Ene Riet

SISUKORD

■ AVAVEERG

Taasiseseisvumisaeg on olnud kordaminekute aeg:
vestlus Tiiu Valmiga

Maire Liivamets 4

■ EESTI VABARIIK 80 JA RAAMATUKOGUD

Raamatukogunduslikke päevaküsimusi

Raamat, riik ja iseseisvus

Raamatukogu seadusandlusest

Eesti raamatukoguhoidjaist

Algusaastad

Raamatukogud nõukogude ideoloogia võimuses

Kutseala arengust ja kaitses

Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus

A. Leinjärv 8

Peeter Olesk 11

Tiiu Valm 12

Kaja Noodla 13

Laine Peep 16

Ivi Tingre 19

Evi Rannap 20

22

23

■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

■ EESTI VABARIIK 80 JA RAAMATUKOGUD

Daatumeid Eesti raamatukogundusest 1918-1998

Eesti kooliraamatukogud 1996/97 õ.-a. Statistika

Lapseeast väljas? Kümme aastat ERÜ taasloomisest

Ajakiri "Raamatukogu" 1923-1940

Linda Kask, Reet Olevsoo 29

Ene Riet 31

■ JUTUTUBA

Mälestusi ja mõtteid vestlusest Helmi ja Linda Masinguga

Kalju Tammaru 33

■ RAAMATULUGU

RRi haruldasi raamatuid: Vitruviusest Viidinguni

Ruth Hiie 35

■ EESTI MÖTTELUGU

Mälestusmärk Eesti tagasiteele Euroopasse

Rein Ruutsoo 38

■ ARVUTIHARIDUS

ELNET Konsortsium 1997. aastal

Asko Tamme 41

■ LUGEJA ARVAB

Vastust teab vaid tuul... ehk *take it easy*

Ingrid Erilaid 42

■ ÜKS KÜSIMUS

Vastavad: Anne Valmas, Ingrid Erilaid, Matti Russ

43

■ SÕNUMID

F. Puksoo preemia väljaandmisest

44

■ SUMMARY

46

T AASISESEISVUMISAEG ON OLNUD KORDAMINEKUTE AEG

Veendumaks, et pikkade aastakümnete jooksul pole eesti raamatukogunduse põhimured suuremat muutunud, taasavaldame omaaegse vabahariduse nõuniku A. Leinjärve kirjutise, kus on keskendunud kolmekümnendate aastate raamatukogude majandusprobleemidele. Eesti Vabariigi juubeliaasta lähenedes palus RK vestluskaaslaseks TIIU VALMi, kes vaieldamatult tajub kõige paremini meie ametiala elurütmi ja kellel on jätkunud arukust ja jõudu aidata rahvaraamatukogud silmapaistvalt kõrgele järjele. Võimalik, et seda hinnangut peetakse ehk varajaseks, aga just Eesti riigi 80ndal aastapäeval on aeg väärilt hinnata viimase kümnendi tulemusi. Ja meie raamatukogudes tulemused ometi väärivad seda.

Olete näinud kaht raamatukogunduspoliitikat Eestis – enne ja peale üheksakümnendaid. On selge, et enamasti püüti ka eelmistel aastakümnenditel tegelda raamatukogu põhitööga, st. lugejateenindusega, aga midagi oli tunnetuslikult siiski teisiti. Kas praegu on EV-l perspektiivne raamatukogunduspoliitika, mida see õieti tähendab, kuidas seda teostatakse ja kes vastutab tuleviku ees?

Raamatukogunduspoliitikast kõneldes ma jälgin, millised funktsioonid on raamatukogule igakord ette nähtud ja milliseid on täidetud. Poliitika on olnud loomulikult erinev. Enne 90ndaid nähti raamatukogu ideoloogia-asutusena, ehkki see on pisut liialdatud, sest sisuline töö oli ja on alati põhimõtteliselt sama. Küll oli aga raamatu propaganda ideoloogiale ülesehitatud. Raamatukogunduspoliitikat tehti tõesti sageli mingi ürituse valgusel, aga ma ei pea seda tagantjärele väga halvaks, sest enamasti tutvustati nende kaudu raamatukogu kogusid ja see oli ühtlasi raamatukoguhoidjale eneseteostuse võimalus. Tõsiasja vastu, et kogud pidid sisaldama kolmandiku poliitilist, kolmandiku teaduslikku kirjandust ja samapalju ilukirjandust, ei saanud keegi. Nüüd on raamatukogu küljest sõna *ideoloogia* ära langenud ja alles jäänud teabe-, kultuuri ning kohati koguni sotsiaalasutus. Viimatinimetatu kinnituseks on fakt, et rahvaraamatukogusid kasutavad palju keskmisest allapoole elatusasemega kihid, mis ei tähenda, nagu hoiduksid üle keskmise ja nooremad grupid meist eemale. Infonõudlus surub neilegi peale. Tänapäevane raamatukogunduspoliitika eelistab aga infotehnoloogilisi arengukavu – see on kahe viimase kümnendi oluline erinevus.

1993. aastal alustati Kultuuriministeriumis dokumendi "Riiklik kultuuripoliitika lähiaastail" koostamist, mis sisaldab ka raamatukogunduse tegevusplaani lähiajaks, st. aastani 2005. Tänapäevaks on vahetunud mitu kultuuriministrit, vahetatud on ka eriarvamusi kuni mõtteni, et niisugust paberit pole vajagi. Dokumendi koostamine oli keeruline, sest pole ju täpselt teada kuidas areneb riik, kuidas muutub taust. Vahepeal pidurdunud tööd jätkati 1996. aastal. Praegu on dokument valmis, esitatud valitsusele ja peaks jõudma ka Riigikogusse kinnitamiseks. Sellel plaanil olid mahulised piirangud ja kartusest, et ehk nähakse liiga palju ette, muutus dokument küllalt pealiskaudseks. 1994. aastast alates on raamatukogud arenenud ju tormiliselt, nüüd tuleks seda arengukava juba täiendada. Pärast kinnitamist peabki jälle uue töögrupi moodustama ja 1995.-1996. aastal kirjutatu detailsemalt üle vaatama.

Mis puutub raamatukogunduspoliitika elluviimisesse, siis seda teeb juba iga raamatukogu ja raamatukoguhoidja ise. Muidugi on igal asutusel juht ja Kultuuriministerium jääb põhikoordineerijaks, aga ma küsin siinkohal, kas meil jätkub raha, et soovitud teostada? Kultuuripoliitika perspektiivide kirjapanemist raskendas ametkondlik killustatus ja seesama killustatus muutub probleemiks ka nende täitmisel, eriti finantsküsimumustes.

Teadagi, haldamine on keerukas ja kulukas. Siis tulevad käiku numbrid ja numbritel on komme inimest ehmata. Lisan kohe meeldetuletuseks, et 1996. aastal oli Eestis 125 eriala-, ja teadusraamatukogu, 603 rahvaraamatukogu ja 560 kooliraamatukogu. Milliseid arve tahaksite omalt poolt lisada või korrata?

Tegelikult on ju Kultuuriministeeriumi halduses vaid osa raamatukogusid. Märkimisväärne arv kuulub Haridusministeeriumi alla. Lisaks koolidele ka ülikoolide raamatukogud, kes omakorda sõltuvad (kõrg)kooli võimalustest, juhtkonna otsustest ja väärtushinnangutest. Peale selle mainiksin Kaitseministeeriumi ja Siseministeeriumi, sest ka kaitsevälased ja vangid vajavad raamatukogu. Sotsiaalministeeriumiga, puuetega inimeste teenendamise küsimustes, läheb meil koostöö ladsalt.

Raamatukogu on üks kallis lõbu, kui nii tohib öelda. Kui võrrelda praegust olukorda toonasega, mida Leinjärv kirjeldab ja mis puudutab ainult avalikke, st. rahvaraamatukogusid, siis täna peame samuti esmaseks majanduslike küsimuste käsitlemist ja raamatukogu ruumide seisut. Ühesõnaga, Leinjärve kirjutatu kehtib, olgugi et aastakümneid on möödunud. Needsamad mured ja vaevad painavad ka kõrgel raamatukogunduslikul tasemel riike nagu Soome, Rootsi ja Taani. Raamatukogu on kasvav organism ja vajab pidevalt toetust. Taasiseseisvumise ajal oleme alles teada saanud, mida kõike on võimalik hankida. Kui võimas on maailma infotulv ja mida see tegelikult maksab. Loomulikult ihkame ka endale kalleid trükiseid, auviseid ja veel kallimaid elektroonilisi teavikuid. Raha loetakse aga igas riigis ja igal ajal. Ka meie peame õppima raha kasutama ja suutma õigesti valida. Kui küsitakse, kas meie kogude täiendamise olukord on kehv, siis riigi üldist seisut arvestades pole see halb, pigem problemaatiline. Rahvaraamatukogud saavad seaduse järgi eelarvest kindla summa trükiste soetamiseks ja omavalitsused enamasti toetavad omalt poolt. Tõsi, toetus on küll suurenenud, aga ka raamatu hind on tõusnud. Eriti 1996. aastast. 1997. aastal eraldati rahvaraamatukogudele 23 miljonit krooni, paraku on 1998. aastal saadav summa sama suur – järelikult tuleb millestki loobuda. Järelikult jääb lugeja millestki ilma. Teadusraamatukogude spetsialistid lugeja ei lepi enam ainult paberkanadajatega, tema nõuab infoilma viimast sõna. Sinna oleks vaja lisaks veel umbes 120 miljonit krooni aastas! Ülikooliraamatukogudele eraldatavat raha ei tooda eelarves eraldi välja, seda otsustavad, nagu eelpool ütlesin, ülikoolid ise. Proportsioonid võivad seejuures arvestatavalt erineda. Midagi pole parata, tänased vajadused ja võimalused on lihtsalt erinevad.

Ometi on rahvaraamatukogude ilme silmnähtavalt paranenud. Uusi ruume avatakse pidevalt, enam ei jõua järgegi pidada, ja mulle tundub lapsemeelne, kui mõni raamatukoguhoidja igatseb Soome arutit vaatama minna. Selleks pole isegi vaja sõita Tallinnasse – Võru ja Valga ajavad samuti asja korda.

Rahvaraamatukogude hoonete eduka kordaseadmise ja remontimise ajendiks sai hoonete tagastamine nende

endistele omanikele. Niisiis “tänu” nõukogude ajale, mil raamatukogud võõrandatud majadesse paigutati. Alguse tegi 1995. aastal Võru. Majandusliku aluse tegevuseks andis valitsuse määrus erastamisreservfondi loomisest, millest tuli finantseerida kultuuri- ja haridusasutuste üleviimist teistesse ruumidesse.

Meil õnnestus õigeaegselt rongile hüpata ja kõik murelapsed kirja panna. Nüüd tulevad muuseumid küll järele, aga eks rahakott tühjeneb. Muretsengi, et viimased objektid (Viljandi, Lääne-Virumaa jt.) õigel ajal valmis saaksid. Minu põhimõtte järgi peab vastremonditud ruumis olema kindlasti hea raamatukogumööbel ja selle nimel olen ka tegutsenud.

Raamatukogude elu parandamiseks on kaasa aidanud üks eestlastele halb, aga antud juhul hea iseloomuomadust kadedus... naabril on... Ma olen seda inimloomuse omadust kohalikes omavalitsustes lausa jultunud kombel ära kasutanud, küsides, kas teie olete siis naabrist kehvem. Rahvaraamatukogusid finantseeritakse seega kolmest allikast: nagu mainisin erastamisreservfondist, Kultuuriministeeriumi eelarvest ja omavalitsuste rahast. 1996. aastal toetas Kultuuriministeerium 27 raamatukogu, 1997 oli neid 45. Üldiselt alustatud remonti pooleli ei jäeta, sest elanikkond ise sunnib tegijaid takka. Paistab, et ka kõik väiksemad raamatukogud tahavad ilusad ja toredad välja näha. Mõnigi on otsustanud – olgu, teeme ise korda! Küla- ja vallaraamatukogu avamisele tullakse kui suursündmusele. Paljudes raamatukogudes saab vaadata head telerit, kuulata muusikat, ajada juttu, arendada seltsitegevust, kui vaba ruumi juhtub olema. Oleme jõudnud mõnes mõttes 1860ndal aastal tekinud Tarvastu raamatukogu loomise idee juurde tagasi. Ja oma kogemuste põhjal võin kinnitada, et esinduslikkus on noortel omavalitsusjuhtidel juba hingel. Maal ei tegelda nagu linnades ainult ambitsioonide realiseerimise ja poliitikasse trügimisega, vaid mõeldakse üsna palju tulevikule.

Minu kui toimetaja põhimõtete hulka kuulub igal võimalikul puhul raamatukoguhoidja esile tõstmine. Väidan, et osa raamatukoguhoidjatest on Eesti Vabariigis väga hästi kohanenud, teine osa aga tundub kehvemini. Probleem, millest pole aga kuigivõrd räägitud, puudutab rahva- ja teadusraamatukoguhoidjate hariduslikku taset. Mäletatavasti oli aeg, mil neid kiputi eraldi koolitama. Kaasaeg nõuab aga neilt minu arvates võrdselt ja pole mingit põhjust arvata, et Tallinna suurtes raamatukogudes töötav raamatukoguhoidja teab enam kui väiksemates paikades teenindaja.

On kindel, et raamatukoguhoidja isiksus on viimase kuue aasta jooksul pidevalt arenenud. 90ndate aastate alguse ehmatus, et keegi neid enam ei õpeta, juhata, juhenda, käsi ega keela on unustatud. Igaüks peab ise endalt nõudma, seejuures tuleb tunda seadusi ja töökorralduslikke materjale. Just kogemuste kaudu on leidnud kinnitust fakt, et nad on tõesti ise otsustajad, ehkki otsustamine on raske asi.

Rahvaraamatukogudele on kinnitatud haridus- ja kutsenõuded (kutsenõuded kehtivad käesolevast

aastast küll kõigis raamatukogudes), mis tagab neile nõutava põhihariduse, juhul kui mõnel puudub erialane ettevalmistus. Täienduskoolitus on meil kõrgel tasemel ja ükski tasuline enesetäiendamine pole jäänud raha taha kinni. Kõik oleneb inimese vajaduse tunnetusest. Ent loovus, kas raamatukoguhoidjatel on loovus arenenud? Minu arvates on see tekkinud paljudel lugejate kaasabil. Tänapäeva haritud lugeja korrigeerib raamatukoguhoidjate võimalikke kivistunud arusaamu ja suunab nad tahes-tahtmata eesrindlike mõtete poole. Paratamatult on aidanud raamatukoguhoidjal areneda ühiskond, raamatukogu uus õhkkond, uued ümbritsevad seinad ja ruumid. Juba see, et nad on pidanud kogu oma elu läbimõtlemata ja vastama küsimusele, mida see muutus annab, on neid sundinud teisiti mõtlema. Teiseks "pauguks" oli enamusele arvuti kasutuseletulek. Vanus ei tähenda siin midagi. Kui raamatukoguhoidja mõistab, mida arvuti tema tööle lisab ja mida see lugejale pakub, õpib ta selle kärmelt ära. Kolmandaks, seni tagasihoidlikuks peetud raamatukoguhoidja on õppinud olude sunnil argumenteeritud rahanõudjaks. Ta on aru saanud, et ise ei tule enam midagi. Ent innustav ja tulemusrikas töö viib viimaks soovitud tagajärgedeni.

Mul on aga natuke kahju nendest, kes täidavad suurtes raamatukogudes mõnd täpset ja vajalikku tööloiku ega saa seetõttu alati loovuse peale mõelda. Kuid nendest oleneb palju, sest tervik moodustub üksikutest.

70ndate lõpus ja 80ndate aastate algul esitati postulaat, et rahvaraamatukogud arenevad infokeskusteks ja lähenevad üha enam ja enam teadusraamatukogudele. Tookord polnud see infotehnoloogiliselt võimalik. Täna aga, kui raamatukogu on paikkonnas ainus kultuurikeskus, mille käsutuses on isegi Internet, läheneb ta kiiresti suurtele raamatukogudele. Ma olen märganud teadusraamatukoguhoidjate üleolevat suhtumist väiksematesse ja see on mind alati südame põhjani solvanud. Nii alahindame ka lugejat. Kas R. küla lugeja, kel pole kõrgeid koole seljataga ja rasket rahakotti põues, on siis vähem erudeeritud? Maal pole ju teadusraamatukogusid. Kui rääkida tiigrihüppest koolides, siis peaksid eriti hoolikalt end täiendama kooliraamatukoguhoidjad. Nemad peaksid ju ette valmistama kõrgkooli minejaid ja teadusraamatukogude tulevase lugejaid. Mingil juhul ei tohi me hinnata raamatukoguhoidjat selle järgi, kus ta elab või töötab.

Jah, lugeja seadus on meile seaduseks, aga vahel tundub, et oleme ainult tema teenistuses ja täidame vaid neid reegleid, mida lugeja tunnustab. Kuidas hindate Eesti lugejat?

Rahvaraamatukogudes on lugejate arv 90ndatel aastatel 14% kasvanud. Eesti oludes on see tähelepanuväärne arv. Arvamus, et põhimassi moodustavad eakad inimesed, ei pea paika. Noori lugejaid lausa sunnitakse raamatukogusse, sest iseseisva töö osa koolis on märgatavalt kasvanud. See tähendab aga, korrates eelpool öeldut, et raamatukoguhoidja peab olema informeeritud ja

haritud. Kahjuks on osa muus vallas haritud noortest inimestest raamatukogu kasutamise alal aga harimatud. Mõned keskraamatukogud ja nende lasteosakonnad korraldavad veel raamatukogutunde, aga näiteks Rahvusraamatukogus on lugeja koolitamine praegu probleem. Sellega tahan öelda, et mujal maailmas tegeldakse samuti lugeja õpetamisega. Tutvustatakse, mida raamatukogu sisaldab, kuidas seal toimida, milliseid abivahendeid võib kasutada jne. Ekskursioonist ainuüksi ei piisa. Raamatukogu on koht, aines, mida peab süstemaatiliselt õpetama, nagu teisi distsipliine. Eriti kaasaegset infotehnoloogilist taset silmas pidades. Lugeja koolitamine oleks raamatukoguhoidjale suureks kergenduseks. Infonõudlus ja raamatukogu kasutamise intensiivsus pole veel tippu saavutanud. Sada protsenti lugeja teenistuses olemist ei saa absoluutsena võtta. Raamatukoguhoidjal tuleb ka muudele asjadele kontsentreeruda. Liigisesisvad lugejad komistavad küll sageli, kuid teiselt poolt peab neid iseseisvumisele juhtima.

Kõige mõtlemapanevam ongi olukord Tallinnas. Sest siinsete noorte lugejate vastuvõtlikkus on teistsugune kui väikelinnas või maal, nende infovajadus mõnikord kiirem ja nad ise loomult raamatukoguhoidja jaoks keerulisemad. Tulemuslikum on kindlasti suusõnaline lähenemine ja selgitamine kui kõik-mõeldavad kirjalikud materjalid. Võib-olla lähendavad selle küsimuse kord kooliraamatukoguhoidjad, siis kui neile saab selgeks nende ametiroll.

Eesti Vabariigil on ees pidulik aastanumber, kuid elu läheb oma argist rada. Kõnelejatelt oodatakse aga pidulikumatel ja pühamatel päevadel õigeid ja seatud sõnu, mis aitaksid just nendel argistel päevadel toime tulla. Palun! RK ent tänab vestlejat ja oma lugejaid kuulamast.

Raamatukogundus ise on arenev, kuid siin töötavatele inimestele on omane alalhoidlikkus. Mitte kramplik kinnihoidmine ja konservatiivsus, vaid hoidmine, tänu millele on 1998. aastal alles meil kunagi loodud raamatukoguvõrk. Meie põhitegevus ja teenused ei muutu kunagi. Ükskõik millises poliitilises situatsioonis ka Eesti pole olnud, ikka on meie poole heatahtlikult pöördutud ja meie oma tööd teinud. Täna on raamatukogundus Eestis üks valdkondi, kus näitajad on tõusnud. Ma olen olnud kõige õnnelikum ametnik, sest mul on olnud õnnestumisi enam kui kaotusi. Kuigi mu põhitööaeg jäi varasemas perioodi, pean ma 90ndaid kordaminekute aastateks. Vaatleme praegu üht lühikest perioodi, mis kuulub kaheksakümne aasta sisse, aga raamatukogud ja lugejad kestavad edasi. Kõige tähtsam on, et Eesti Vabariik vajab raamatukogusid – see tõstab raamatukogude ja raamatukoguhoidjate enesehinnangut.

Vestles Maire Liivamets

RAAMATU- KOGUNDUSLIKKE PÄEVAKÜSIMUSI

A. LEINJÄRV

A.

Raamatukogunduslikke päevaküsimusi võib olla:

1) üksikute tegelike raamatukoguhoidjate päevamuredest võrsuvaid, mis seepärast võivad olla väga eriomelised ja

2) raamatukogunduse poliitika ja raamatukogude haldamise alaseid, mis puudutavad kõiki raamatukogusid enamvähem ühtviisi.

Käesolev käsitus piirdub raamatukogunduslike päevaküsimuste viimasena mainitud liigiga, kusjuures lähtekohaks on riiklikud raamatukogunduspoliitilised põhimõtted.

12. oktoobril 1939. a. ametisse astunud Vabariigi Valitsuse Haridusminister P. Kogerma märkis oma töökava raamatukogundusse puutuv osas järgmisi töösuundi:

1) püüda parandada avalike raamatukogude majanduslikku külge ja ruumide olukorda,

2) jätkata nende sisemise korralduse ja töö tõstmist raamatukoguhoidjate ettevalmistamise kaudu,

3) panna ilukirjanduse kõrval väärilist rõhku ka populaarteaduslikule ja rakenduslikule kirjandusele, ja

4) süvendada raamatupropagandat.

B.

1. Avalike raamatukogude majandusliku külge parandamispuüete rõhutamine Haridusministri töökavas on teretulnud. Kui oleme oma avalike raamatukogude üldise seisundiga jõudnud võrdlemisi rahuldavale tasemele, siis tähtsal määral tänu kultuurihuviliste ning ideeliste raamatutõppade ennastalgavaile püüdlustele, kes kas koguhoidjaina, seltskonnategelastena pidudega raamatukogude täiendamiseks raha hankijaina või raamatukogunduse teoreetiliste küsimuste viljelejaina selleks kaasa on aidanud, tehes seda kas tasuta või üpris vähese tasu eest.

(Lähemalt: A. Leinjärv. Eesti avaliku raamatukogunduse päevaülesandeid. Ajakiri "Varamu" nr. 11 - 1939).

Armastus ja idealism on õilsad voo- rused, ent needki ei suuda imet teha. Nagu inimese vaimsed tarbed eeldavad teatava miinimumi kehaliste tarvete rahuldamist, nii peab avalikele raamatukogudele olema kindlustatud ka teatav majanduslik eksistents-miinumum. Eitaval korral järgneb tagasimineku raamatukogu täiendamises ja ka kasutamises, mida ei suuda pidurdada kogujuhataja suurimigi armastus ega idealism.

Arvulised andmed avalike raamatukogude täiendamise käigu kohta (A. Tuisk. Avalikud raamatukogud 1937/38. a. Eesti Statistika kuukiri nr. 212 (7) - 213 (8) 1939, lk. 412-415) viimaseil aastail sisendavat kartust, kas me ei seisagi sel alal tagasimineku ees. See tagasimineku on linnas küll võrdlemisi väike (15,5-16,2 tuhandelt köitelt 1934/35. ja 1935/36. aastail 13,2-13,5 tuhandele köitele 1936/37. ja 1937/38. aastail) ja võib ehk olla seletatav ka Raamatu-aasta erakordse mõjutuse ärajäämisega tavalises olukorras, ent maal on see tagasimineku nähtavasti siiski alanud. Sest kui maal 1933/34. aastal soetati raamatukogudesse 41,1 tuhat köidet, 1934/35. a. - 47,9 ja 1935/36. a. 38,2 tuhat köidet, siis juba 1936/37. a. oli see arv 32,5 ja 1937/38. a. 27,0 tuhat köidet, seega langus 1933/34. aastaga (aastaga enne Raamatu-aastat) võrreldes 41,1 tuhandelt köitelt 27,0 tuhandele köitele ehk 34%.

See tagasimineku maa avalike raamatukogude täiendamise alal on ilmselt seoses järgmiste asjaoludega:

1) Raamatud on läinud kallimaks. Nii võidi 1936/37. a. 83.500 krooni eest osta 45.700 köidet keskmise hinnaga Kr. 1.82, kuna järgmisel 1937/38. a. osteti 89.000 krooni eest 40.500

Aleksander Johannes Leinjärv, kes aastast 1938 oli Haridusministeeriumi vabahariduse nõunik, kirjutas 1930ndate aastate Eesti raamatukogudest pikemalt "Raamatukogu" 1940. aasta numbris 1/2, lk. 6-16. Pakume seda teile taas lugeda muutmata kujul.

köidet (kulutati 5.500 krooni rohkem ja saadi 5200 köidet vähem!) köite keskmise hinnaga kr. 2.19. Seega köite keskmine hind on tõusnud 1,82 kroonilt 2,19 kroonile ehk ca 16%.

2) Maa avalike raamatukogude aastatulud ei ole viimaseil aastail tõusnud, vaid on jäänud samale ca 80.000-kroonisele tasemele, kuhu nad langesid ca 120.000 kroonilt 1931/32. aastal. Linna avalike raamatukogude aastatulud on aga samal ajal tõusnud 110.000 kroonilt 155.000 kroonile.

Säärasele olukorrale maa avalike raamatukogude uue kirjandusega täiendamises kaasub teine tõsist tähelepanu vääriv nähtus. Nimelt puudub maa-raamatukogude kasutamises viimase 10 aasta kestel tõus, nii nagu tõusu näeme linna avalikes raamatukogudes, kus laenutatud köidete arv on tõusnud pidevalt 681.000 köitelt 1928/29. aastal 1.220.000 köitele 1937/38. aastal. Maa-raamatukogudest laenutatud köidete arv kõigub aga samal ajal 600-700 tuhande vahel ja ulatub 725.000 köitele ainult 1936/37. (Raamatu-aastale järgneval) aastal, langes järgmisel aastal aga 692.000 köitele. Edu puudus ilmneb ka maa-raamatukogude kasutajate arvus. Kui 1928. a. kasutajate % rahvastikust oli linnas 6% ja maal 5,8%, siis praegu on see linnas 17,2% ja maal - 7,4%! Seejuures on maal 1937/38. a. märgata isegi väikest tagasimineku võrreldes eelmise aastaga: 8%-ilt 7,4%-le.

See viimatimainitud nähtus ei õigusta veel meis lootusetuse meeleolu tekkimist, positiivse organiseerimis- ning algatusvõime kadumist ja asendumist halisemisega.

Tahaksime näha selles meie raamatukogunduse üldise tõusuga kaasuvaid normaalse arengu möödamineva iseloomuga häireid, mis ootavad meie korraldavat ja abistavat kätt.

Oleks kui mitte lausa ekslik, siis vähemalt liiga julge seada avalike raamatukogude kasutamise intensiiv-

sust seosesse ainult kogu majandusliku küljega. Raamatute lugemine eeldab kodanikus lugemistarvet, mille **tekkimine** ja kujunemine oleneb paljudest rahvahariduse tegureist, täiskasvanute juures eriti vabaharidustöö intensiivsusest. Ent selle tarbe **rahuldamine** on vastavalt olenevuses avalikust raamatukogust, kelle otseseks ülesandeks see seaduse järgi ongi. Seepärast on õige kaaluda ka selle küsimuse majanduslikku külge, seda enam et maa-raamatukogude linnaga võrdlemisi vähema kasutamise põhjuste kohta (1937/38. a. laenutati 100 elaniku kohta linnas 374 köidet ja maal 88 köidet; kirjandust 100 elaniku kohta oli samal ajal linnas 82 ja maal 75 köidet) seletavad paljud maa avalike raamatukogude juhatajad ja mitmed koolivalitsused, et see on tingitud just uuema kirjanduse vähesest juurdekasvust maa-raamatukogudes. Ja nad lisavad juurde, et säärane olukord võõrutab pikapeale kogust ära selle kasutajad. Ei tule siinkohal uskuda, et **koolide** juurde on viimaseil aastail tekkinud üldiselt päris korralikud õpilas-raamatukogud, kus 1937/38. a. oli 997.106 köidet 825.100 köite vastu avalikes raamatukogudes. Puuduliku kirjandusega varustatud avalikul raamatukogul on raske võita oma kasutajaskonda sääraseid noori, kes on kasutanud kooli korralikku õpilasraamatukogu ning avalikust raamatukogust huvikohast kirjandust ei leia. Aga kust peavad siis tulema avaliku raamatukogu kasutajad, kui mitte noorte, eriti algkoolilõpetanute hulgast!

Et maa avalike raamatukogude ainelised võimalused uuema kirjanduse juurdesoetamise alal on tõesti minimaalsed, seda näitab järgmine võrdlus: 1937/38. a. võis üks maa avalik raamatukogu kulutada kirjanduse ostmiseks keskmiselt kr. 82.-1938. a. Haridusministeeriumi poolt avalikele raamatukogudele I järjekorras soovitatud raamatute komplekti (103 köidet) koguhind oli aga kr. 367.- ja II järjekorra komplekti (99 köidet) koguhind Kr. 366.15, mõlemad komplektid kokku kr. 733.15. Seega võis vaadeldaval aastal üks keskmine maa avalik raamatukogu endale soetada vaid ca 20% I järjekorras soovitatud kirjandusest! Mõlemad terved komplektid võis endale soetada üks keskmine linna raamatukogu, kellel kirjanduse ostmiseks raha oli ca kr. 1000.-. Seda aga ainult siis, kui võtame arvesse ka Tallinna ja Tartu keskraamatukogud, kuna viimaste arvest väljajätmisel linnade keskmine

raamatukogu kirjanduseostu krediit oli ca Kr. 460.-, mis võimaldab osta küll terve I järjekorra komplekti, II-sest aga ca 20%.

Need asjaolud nõuavad eriti maa avalike raamatukogude majandusliku seisundi tõhusat parandamist. Tuleb tõsiselt kahetseda, et see hädavajaline ülesanne peab päevakorraks kerkima praegusel erakordsel ajal, mil lootused selle lahendamiseks ei saa olla väga optimistlikud.

Tõuseb küsimus, milline tee viib kiiremini ja kindlamini olukorra parandamisele. On arvamusi, mille kohaselt seks teeks peaks olema avalike raamatukogude riikliku toetuse suurendamine. See viimane toetus on kahtlemata tubliks igaaastaseks värske vere annuseks eriti maa avalike raamatukogude kehvasse büdžetti. Kuid selle toetuse tähtsust ei maksa ülehinnata, kuna see seaduse järgi oleneb omavalitsuse toetuse suurusel, ei tõuse üle 200 krooni ühele kogule ja moodustab avalike raamatukogude büdžetist ca 10-15% (1937/38. a. 12,3%).

Majanduskriisi aastail ei ole riigikassal võimalik olnud avalikele raamatukogudele vajalikul määral toetust anda. Nii langes see toetus 56.000 kroonilt 1930/31. aastal 16.000 kroonile 1933/34. ja 1934/35. aastail, tõsisis siis 1935/36. a. 20.000 kroonile. 1936/37. a. 30.000 kroonile, 1937/38. a. 33.819 kroonile ja 1938/39. a. 41.000 kroonile, mis oli siiski veel vähem seaduses ettenähtud määra 9.623 krooni võrra. Selle puudujäägi võiks ehk lugeda kaetuks ajakirjade "Varamu", "Loomingu" ja "Raamatukogu" ning koguteose "Raamatu osa Eesti arengust" pealt saadud hinnaalandusega, mis kujunes ca Kr. 9.287.- Alles käesoleval 1939/40. aastal on seaduse eeskiri üldsummaliselt täidetud. Avalikele raamatukogudele oleks tulnud riiklikku toetust anda 56.636 krooni, antud on 42 285 krooni korralise eelarve korras ja 19.927 krooni erakorralise eelarvega raamatute ühekordse ostu toetamiseks (37,5% ulatuses) määratud 50.000 kroonisest krediidist, kokku seega = Kr. 63.332.- pluss veel hinnaalandus ajakirjade ja raamatute näol antud toetusel ca kr. 10.000.-

Olgu juurde lisatud, et käesoleval aastal teostus avalike ja koolide raamatukogude erakordne varustamine Haridusministeeriumi poolt soovitatud raamatutega, kus kirjastused tegid hinnaalandust 25%, riik andis toetust 37,5% ostuhinnast, kuna ülejäänud 37,5% jäi ostjate kanda.

Selleks riigi poolt määratud Kr. 50.000.- toetussummast langes, nagu eelpool märgitud, avalikele raamatukogudele ca 2/5. Seejuures mütsid kirjastused, kes müüki alustasid ootamata vajalikke korraldusi ja isegi enne selleks krediidi avamist, raamatuid kohati rohkem, kui kohalikel koolivalitsustel, kes toetasid Haridusministeeriumi ülesandel toetuse jaotamist kohapeal, oli selleks krediiti. Kirjastustel on seetõttu riikliku 37,5% toetuse arvel saamata ca kr. 9500.- Kogusummas osteti selle aktsiooniga raamatuid ca Kr. 120.000.- eest, kaanehinnaga ca Kr. 160.000.- väärtuses, sellest avalikele raamatukogudele Kr. 64.000.- väärtuses, s. o. ca 25% nende tavalisest aastaostust.

Eeloleva 1940/41. aasta peale, tingitult erakordseist oludest, osutus võimalikuks riigi korralises eelarves ette näha käesoleva aasta summa Kr. 41.000.-, kusjuures on olemas lootus seda summat suurendada lisaeelarvete korras.

Nagu märgitud eespool, on av. raamatukogude riiklik toetus sõltuvuses omavalitsuse toetuse suurusel. Seega saab riiklik toetus suurendada omavalitsuse toetuse tõustes. Kui veel meeles peame, et omavalitsuse toetus moodustab raamatukogude tuludest ca 65% (1937/38. a. üldiselt 66,4%, linnas 77% ja maal 46%), siis selgub vajadus avalike raamatukogude majandusliku seisundi tõstmisel panna vajalikkude rõhku omavalitsuse toetussummade suurendamisele. Aga ka raamatukoguütlalpidajad organisatsioonid, kelle osa maa-raamatukogude tuludest moodustab ca 26 % (riiklik toetus 18 %), peaksid katsuma leida raamatukogudele rohkem summasid.

Nende eelduste kohaselt ongi Haridusministeerium asunud küsimuse lahendamisele. Esmajoones on taotletud (Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna 1938. a. 29. okt. ringkiri nr. 629 HMT 23 -1938) avalike raamatukogude majapidamise rajamist **kindlate eelarvete** alusele ja nende eelarvete esitamist kohalikele valla- ja linnaomavalitsustele viimaste eelarveisse raamatukogudele vajalike summade võtmiseks. Selle korralduse tõhusamaks elluviimiseks on süvendatud järelevalvet raamatukogude toetuse osas sellega, et juba teist aastat on maakondades nõutud raamatukogude eelarvete ära kirjade esitamist maakoolivalitsustele materjaliks vallaomavalitsuste eelarvete kinnitamisel maavalitsuste poolt. Ühtlasi on omavalitsustele selgitatud avalike raama-

tukogude osatähtsust meie rahvahariduse tegurite hulgas ja omavalitsuste ülesandeid sel alal ning on süvendatud selle ala normistiku otstarbekohast rakendamist ja raamatukogude tegevuse järelevalvet.

Need korraldused on üldiselt leidnud head arusaamist ja rakendamist nii omavalitsuste kui ka av. raamatukogude poolt. Nii on omavalitsuste toetuse üldsumma avalikele raamatukogudele viimaseil aastail hakanud suurenema: 1937/38. a. oli see Kr. 177.568.-, 1938/39. a. = Kr. 190.006.- ja 1939/40. a. kr. 206.993.-. Rõõmus-tavalult on suurenenud omavalitsuste toetus käesoleval aastal võrreldes möödunud aastaga just maal, nimelt Kr. 15.995.- võrra ehk 30,7% (Valgamaal näit. 68,7%!).

Selles alustatud suunas tuleb minna edasi, kusjuures meie ühise ülesande ja eesmärgi huvides on vajalik avalike raamatukogujuhatajate aktiivne kaastöö. Nimelt peaks avalike raamatukogude võrku kuuluvate raamatukogude eelarvete koostamine süvenema ja kujunema mitte huupivõetud arvude rittaseadmiseks, vaid raamatukogu **tegevuskava** koostamiseks. Lähtudes raamatukogu viimasest tegevusaruandest tuleks koostada ülevaateid raamatukogu seisundist (raamatute arv, sisuline koostis, kasutamine, tõusud, langused jne.), võrreldes vastavaid andmeid maakondlike ja üleriigiliste keskmistega ning püstitada selle alusel tegevussihtjooni tulevikuks ja kaaluda majanduslikke võimalusi nende saavutamiseks. Sellekohaselt tuleks raamatukogu eelarve varustada seletuskirjaga, mis sisaldaks olulisi punkte raamatukogu tegevuskavast ning võrdlusi, andmeid ja arvatlusi selle kohta, mispärast summad eelarvesse on võetud just soovitud suuruses. Arutades sääraselt koostatud eelarvet raamatukogu nõukogus või toimkonnas, kuhu kuuluvad ka omavalitsuse volikogu esindajad, teostaks raamatukogujuhataja head propagandat raamatukogule. Samuti oleks raamatukogujuhatajal sääraselt koostatud eelarvet kergem põhistada ka omavalitsustes vastava organi koosolekul, kuhu omavalitsus teda on kohustatud kutsuma. Lõpuks ka järelevalveasutis saaks säärasest eelarvest selgema pildi raamatukogu elulistest vajadusest ning ta võiks paremini otsustada, kui võrd kohalik omavalitsus on neid vajadusi arvestanud oma eelarve koostamisel. Sääraselt aastate kestel toimetades kujuneks avalike raamatukogude tegevus suuna- ja kavakindla-

maks, kusjuures nii omavalitsuse- kui seltskonnategelased oleksid pidevalt teadlikud raamatukogu seisundist ja vajadustest. See tõstaks raamatukogu osatähtsust ja looks tema tegevusele kindlamad alused.

Avalike raamatukogude majandusliku külje alal väärib puudutamist ka nende ruumide küsimus, mis eriti maal on paljudes kohtades raamatukogunduse haigeks kohaks. Tervelt 97% maa-raamatukogudest peab läbi ajama ainult 1 toaga, kusjuures 85% juhtudest seegi tuba on kasutada teistega koos või on kitsas, külm või muude puudustega.

Seejuures uute avalike hoonete kerkides mitte alati ei saabu paranemist raamatukogudele, – nende paigutamine uude majja teeb vahel raskusi, kuna sellele pole hoone projekteerimisel mõeldud! Seepärast on Haridusministeeriumi poolt möödunud aastal pandud kehtima korraldus, mis rõhutab ka selle ala parandamise vajadust (HMT nr. 16 -1939). Siin peaksid aktiivsemalt valvel olema ka raamatukogujuhatajad ise.

2. Avalike raamatukogude sisekorraldus ja töö moodustab omaette ala, mis on seni olnud suurel määral raamatukoguhoidjate endi hoolet. Sel alal on teinud suure töö just organiseeritud raamatukoguhoidjaskond nii metoodiliste kui ka tehniliste küsimuste lahendamise teel. Üldine olukord selles suhtes on rahuldav ja sisaldab tugevat paranemistendentsi.

Kuna see on ala, kus väljastpoolt antavate juhendite ja korraldustega raske on olukorda parandada, kui selleks puuduvad eeldused minimaalsegi teoreetilise ettevalmistuse saanud raamatukoguhoidjate näol, seepärast on praegu päevakorral raamatukoguhoidjate kutsealase ettevalmistuse tõstmine sellekohaste kursuste kaudu.

Nii korraldati möödunud aastal nädalased raamatukogunduse kursused Paides, Kuressaares, Tartus, Võrus ja Haapsalus kokku 151 osavõtjaga, kelledest kursustega ühel ajal korraldatud eksameil õiendas vastava järgu kutseeksami 113 isikut ehk 89%. Sellega tõusis kutseliste raamatukoguhoidjate suhteline arv 21%-lt 37%-le.

Käesoleval aastal on ette nähtud II järgu kutse alal 5 kursust: Petseris, Valgas, Viljandis, Rakveres ja Pärnus ning I järgu alal Tallinnas, seega kokku 6 kursust. Võib loota, et kursuste säärases tempos jätkudes me 5-6 aasta pärast suudame tõsta kutseliste raamatukoguhoidjate % kui mitte 100-ni, siis vähemalt 80-90-ni! Küllap siis

paraneb ja ühtlustub ka raamatukogude töö ja tegevus!

Raamatukogude tegevuse üle vajalike arvuliste andmete saamiseks ülevaatlilikumal ja muutunud olustikule enam vastavamal kujul on senikehtinud avalike raamatukogude aruande vorm muudetud, nii et 1939/49. a. tegevuse ülevaade tuleb kirjutada juba uuele vormile. Küsimused selles vormis on üldiselt endised ja neid on vaid täpsustatud ja ülevaatlikkuse mõttes ümber korraldatud, nii et uus vorm raamatukogujuhatajate tööd üldiselt ei suurenda. Küll aga tuleb aruannet kirjutada 1 lisaeksemplar ka kohalikele koolivalitsusele, mis on viimasele vajalik raamatukogude tegevuse kavakindlamaks juhtimiseks. Loode-tavasti ei pane raamatukoguhoidjad seda väikest lisatööd paljaks, teades et see tuleb kasuks meie ühisele tööle!

Kavatsusel on võtta korraldamisele raamatukogude arhiivid ja kogude puhastamine mittelaenuatavast ballastist.

3. Populaarteadusliku ja rakendusliku kirjanduse lugemise tõstmise alal on sellekohase ankeedi korraldamise ja sellele alale tähelepanu juhtimisega saavutatud selle küsimuse üldiselt päevakorrale tõstmine. Sellega võib esialgu rahulduda, kuna meie käsutuses ei ole abinõusid, mis suudaksid siin teha imet. Raamatute valik nende lugemisel on psühholoogiline ja ka rahva mentaliteedi küsimus. Rahva mentaliteeti ja eluvorme ei saa teha, nagu väidab prof. dr. A. Koort, vaid nende arenemisele saab luua eeldusi. Säärase eelduste otsimisel ja loomisel praegu ollaksegi. Asja vastu on osutanud elavat huvi kirjastused ja küsimust kaalub Teaduste Akadeemia. Teataval määral on see aga ka raamatupropaganda küsimus, mispärast asume viimase juurde.

4. Raamatupropaganda süvendamine on vajalik mitte ükski raamatute rohkema lugemise õhutamiseks, vaid ka raamatukogunduse üldise taseme tõstmiseks ja olukorra parandamiseks. Meie üldine tunnetus ja mentaliteet ei ole mitte alati omistanud raamatukogundusele teda vääriivat osatähtsust. Küllap sellega ongi ehk ka seletatav asjaolu, et majanduskriisiaegadel kulude kärpimised avalike raamatukogude alal kohati nii visalt on jõudmas enne kriisiaegsele tasemele!

Õnneks on olukord selles suhtes kiiresti muutumas paranemise poole. Nii on viimasel ajal avalikkuses üksmeelselt rõhutatud vajadust parandada avalike raamatukogude olukorda ja on tunnustatud vabaharidus-

töö tähtsust eriti praegusel erakord-
sel ajal. Kuigi ehk veel üldiselt pole
jõutud prof. dr. A. Koort'i (1938. a. aja-
kirjas "Akadeemia" nr. 7) väiteni, mille
**järgi rahvahariduse taseme üle on
õigem otsustada mitte koolikohustuse
kestuse, vaid vabaharidustöö inten-
siivsuse järgi**, ometi asi paraneb ja meil
pole ka siin alust liigseks pessimismiks!

Selleks kui ka raamatukogude kasu-
tamise tõstmiseks on aidanud kaasa
Raamatu-aasta ja I ning II Raamatu-
nädal. Et muuta raamatupropagandat
kavakindlamaks, on selle juhtimine
koondatud Sihtasutise "Eesti Raama-
tufond" hoole alla, kes seda teostab
kontaktis teiste seltskondlike keskus-
tega. Nii teostus möödunud II Raama-
tu-nädal juba suunakindlama üldise
rahvuskultuurilise propaganda üritu-
sena ja õnnestus päris hästi.

Nädal tuleb pidamisele ka käes-
oleval 1940. aastal ühenduses trüki-
kunsti 500. a. juubeliga.

Raamatupropaganda alal on tähtis
osa raamatukoguhoidjail, kes peavad
kasutama kogu oma mõju ja kõiki
võimalusi selleks, et selgitada raama-
tukogunduse suurt osatähtsust meie
rahvahariduse tegurite hulgas. Seda
saab teha:

1) tubli kutsealase töö ja ausa ning
korraliku kohusetäitmisega;

2) tiheda kontakti pidamisega
omavalitsustega ja vabahariduslike
kesk- ning kohalike organisatsiooni-
nidega ja nende kaasatõmbamisega
ühismeelsele tööle;

3) raamatukogunduse tähtsuse
rõhutamise ja meie omariikluse,
rahvusliku iseolemise ja omakultuuri
alal ja tema olukorra selgitamisega nii
trükisõnas kui ka suuliselt igal sobival
võimalusel.

C.

1. Lõpuks võiksime käesoleva üle-
vaate katkestada selle hea usu ja
lootusega, et Haridusministeeriumi
raamatukogunduse edendamise ja
arendamise alal ka edaspidi võib
arvestada raamatukoguhoidjate ja
nende ühingu väärtusliku kaastöö ja
kaasabiga, kuna siis on loota meie
ühisele tööle parimat edu.

See oleks E. Raamatukoguhoidjate
Ühingu positsioon meie vabaharidus-
like keskuste ringis ja see positsioon
on tähtis ning raskeltasendatav!

Meie kõigi kõrgeim siht, huvide
raskuspunkt ja püüdluste keskus,
mille nimel me tegutseme raamatu-
kogunduse alal, on oma rahva hea
käekäigu, omariikluse, rahvusliku
iseolemise ja omakultuuri ülesehitam-
ine ning kindlustamine!

Eesti riigi järjepidevuse küsimusse
jäävad vaieldavused alati. Eesti trü-
kise ajalugu kõneleb aga meie oma-
riikluse püsimise kasuks – kui mitte
teisiti, siis kaudu nende väljaannete,
kus Eesti riigi olemasolu on meelde
tuletatud ja põhjendatud. Kõnele-
mata nendest väljaannetest, mida on
tagakiusamiste kiuste alles hoitud.
Oma riigi suhtes endale kahtlusi
lubav eestlane on oma trükist usal-
danud ja see algas ammu enne oma-
riikluse piirjoonte selginemist.

Vist ei ole suisa juhus, et samal
1888. aastal, mil Jakob Hurt avaldas
oma pöördumise eestlaste poole
meie vanavara süstemaatiliseks kogu-
miseks, alustas Oskar Kallas Eesti
Üliõpilaste Seltsi raamatukogu korral-
damist. Sõnavõttudest seltsis ja Oskar
Kallase isiklikest märkmetest ilm-
neb, et talle oli kohe selge: eesti trü-
kist koondav raamatukogu peab
olema süstemaatiline ning haarama
võimalikult kõike. Niisugusena täidab
eesti trükise kogumine samasugust
kohust nagu vanavara koguminegi:
eestlaseks ei saada ega jääda, kui ei
vaadata ise oma ajalukku ega uurita
selle ulatust.

Poolteise aastakümne kuldes,
Esimese maailmasõja alguseks laie-
nes rahvuslik teadmine omakeelse
trükisõna kui mõttelise terviku vää-
rustest veel viies suunas. Kõigepaalt,
eeltsensuuri kaotamine tähendas
kirjastamisõiguse avardamist, niisiis
ka nende arvu suurenemist, kelle
südametunnistusele sai koputada
eestikeelse trükise loovutamiseks
EÜSi raamatukogule. Edasi, Eesti
Rahva Muuseumi arhiivraamatu-
kogu rajamine 1909. aastal konsti-
tueeris asutuse, mille ülesandeks
seati kanda rahvusraamatukogu põhi-
mõtet – koguda võimalikult kõik,
mis on ilmunud eesti keeles, avalda-
tud eestlaste poolt ja publitseeritud
meie kohta. Juba varem oli Eesti
Kirjanduse Selts algatanud uuesti
eestikeelse kirjanduse süstemaati-
liste aastaülevaadete tegemise. Hin-
nangute lihtsakoelisus tänapäeva-
selt vaatekohalt on neis teisejärgu-
line, võrreldes taotlusega tuua esile
kõik *olulisem*, mida avaldati. Et trü-
kisõna tundmiseks sooviti rohke-
mat, näitab ajakirjanduse sisu biblio-
grafeerimise katse, ja ma ei heida
ette, et sellel puudus tollal majandus-
lik tagatis. See puudus kindlamal

Virumaa raamatukoguhoidjad 1924.
Esimeses reas vasakult teine Ivan Abarenkov ja neljas Aleksander Sibul.

RAAMAT, RIIK JA ISESEISVUS

PEETER OLESK

kujul ka hiljem, alles Nõukogude okupatsiooni all lõpetati iseseisvuse kestel võlgu jäänud asjad. Tähtsam on, et süstemaatiline rahvusbibliograafia oli seotud veendumusega õpetada eestlane tundma oma kodumaad – ülesanne, mis on praegugi aktuaalne. Ja lõpuks, *Noor-Eesti* kirjandusliku revolutsiooni käigus sai raamatust esteetiline märk ja mitte ainult kujunduse poolest, vaid ka sisuldasa. See tõi süstemaatilise kogumise põhimõtte kõrvale süstemaatilise *valiku* põhimõtte, mille üheks juurutajaks oli hilisem Kaarel Eenpalu*.

Iseseisvuse kehtestamisel oli seega juba olemas institutsioon, mis eesti trükist teadlikult kogus, ning toimis põhimõtte, et lektüürina peab raamatut valima, kuid puudus stabiilne süsteem eesti trükisõna säilitamiseks, läbitöötamiseks ja uurimiseks. Tegelikult puudus ka selgus, kus on eesti trükise kodu. See, et eesti trükis asub tänaseni Tartus, on traditsioon, mis ei ole kohustanud astuma ühtegi kategoorilist sammu selle traditsiooni kinnistamiseks. Eesti Vabariigi algul käsitleti asja praktilisemast, ning lisaksin, mitte nii väga omakasupüüdlisest küljest ja kõigepealt käivitati ajakirjanduse bibliograferimine (1921). Teine põhimõtteline pööre oli raamatukogunduse ja bibliograafia õpetama hakkamine Tartu Ülikoolis, mida selle raamatukogu juhataja Friedrich Puksoo alustas 1927. aastal. Umbkaudu samal ajal, kui Oskar Kallas püstitas eelmisel sajandil rahvusraamatukogu põhimõtte, hakkasid ilmuma Villem Reimani trükiloolised uurimused. Ent need rajanesid entusiasmil, sest puudus akadeemiline nõudlus. Friedrich Puksoo vilja-

kus uurijana on seletatav just seda kaudu, et ta sai ühendada teadusliku raamatukogu kui andmepanga, õpetamise kui inspireerija ja *humaniora* kui distsiplinaarse – või ka ühiskondliku tellija.

Pööret märgib õigupoolest ka see, et rahvusraamatukogu põhimõtte viidi Eesti Vabariigis enne Teist maailmasõda ellu keskraamatukogude ja Eesti Kirjanduse Seltsi vahelises koostöös, millest kõige rohkem võitis väljaannete jooksev bibliograafia. Et seejuures jäi ühemõttelise vastuse küsimus, kus asub Eesti rahvusraamatukogu kui terviklik institutsioon, seda seletaksin ma pigemini rahanduslike tõsiasjadega kui erialaste eriarvamustega.

Rõhutan rahvusraamatukogu põhimõtet eriti põhjusel, et see on tiivi, mis peab olema nii tugev, et oksad seda ära ei kumaks. Seda tõsiasja pole meie raamatukogunduses alati peetud lähtekohaks, mida peab kaitsma ka seadusandlikult. Meie kultuuripoliitika abitust näitab seegi, et nüüdses Eesti Vabariigis, kus üks osa seadusandlusest on äärmiselt detailne, on trükis, sealhulgas rahustrükis ning selle kogumine jäänud süstemaatilisest seadusloomest sootuks väljaspoole. Juba kümmekond aastat rajaneb õiguslik loogika selles vallas seosel *asutus* → *seadus* ega lase end tasakaalustada fundamentaalsema seosega *trükis* → *seadus*. Kui me seda seost maksma ei pane, lasemegi tüvel ära kuivada, ja okste eluiga ei saa tüveta lõpmatuseni pikendada.

Eesti riigi okupeerimisest ei tuletanud asjatundjad vabandust jääda meie raamatuvarede suhtes ükskõikseks. Kõrvuti sellega, kuidas

trükist Eesti territooriumil hävitati ja keelati, tuleb uurida ka seda, kuidas teda alles hoiti, kirjeldati ning uuriti nii kodumaal kui paguluses. Fundamentaalses bibliograafiates puudub nüüsgune alistumine diktaatorile, mida tõusikutest ajalookirjutajad pole kunagi häbenenud. Otsesemalt öeldes – bibliograafide töö Nõukogude ja Saksa okupatsiooni all ning paguluses jääb. Nii samuti on püsiväärtusega ka uurimused meie trükisõna ajaloost, kus eriti viimase kümnendi leiud kohustavad võtma kaasaegse kogemuse põhjal kokku trükise saatust eeskätt 16.-17. sajandil. Filosoofiliselt sõnastades – okupatsioon võib kõrvaldada iseseisvuse, kuid ei saa seisma parana tunnetamistahet.

1992. aastal sai Eesti Vabariik endale okupatsiooniaastail ehitatud suured teaduslike keskraamatukogude hooned (Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu), millele 1996. aastaks lisandus juurdeehitus Eesti Kirjandusmuuseumile. Uue põhiseaduse järgi elavas riigis keskendutakse rahvaraamatukogudele ja nende tehnoloogilisele arendamisele, mis otsapidi oli omandireformi käsk. Öppiva ja teadust vajava Eesti käsk aastatuhande vahetuseks on püsiva juriidilise katuse ehitamine teaduslikele keskraamatukogudele. Nende koormus kasvab, ehkki koduarvuti loob mulje, et sa pääsed kõikjale toast väljumata. Pääsed küll, aga ei maksa ennast vabatahtlikult muuta virtuaalse maailma pantvangiks.

Iseseisev Eesti peab intellektualiseeruma. See ei lähe kergesti ja praegu ongi kontrast küllalt selge: arvuti-teenindus liigub kaugelt kiiremini kui head kombes ja suhtumine teise inimesse, ka raamatukoguhoidjasse. Kuid intellektuaalne Eesti ei tohi olla elitaarne, tehnoloogilist käitumist millekski kõrgemaks pidav Eesti. Mul on tunne, nagu oleksid meie raamatukogu inimesed mõistnud seda juba algusest peale, mis tähendab, et meie iseseisvus on jätkunud ka tänu neile.

Tahaksin, et see tänu oleks siiram ja avalikum.

* K. Einbund. Raamatukogud ja nende asutamine. Tartu, 1912; Rahvaraamatukogude sisemine korraldus. Tartu, 1914.

... K. Eenpalu poliitiline tegevus hiljem on paraku varjutanud tõsiasja, et tema kuulumine nooremate nooreestlaste hulka oli väga ajastuomane ning tema töö kodukaunistamise suunamisel 1930. aastate teisel poolel on tõlgendatav tema raamatukoguharrastuste jätkuna.

RAAMATUKOGU SEADUSANDLUSEST

TIIU VALM

Institutsioonide olemasolu ja arengu üheks tagatiseks on seadusandlikud aktid ja regulatsiooni-mehhanism.

Eestis reguleeritakse raamatukogude tegevust tüüpide kaupa, nagu kogu demokraatliku maailma üldtunnustatud raamatukogu seadusloomes. 1992. aastal, kui kohalike omavalitsuste korralduse, vara, omandi jm. kohta ei kehtinud Eestis veel ühtegi seadust, astuti julge samm ja tollal veel eksisteerinud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võttis vastu rahvaraamatukogude seaduse. See jäi mitmeks aastaks tegelikult ainsaks seadusaktiks kultuurivaldkonnas.

Rahvaraamatukogu seadus on rahvaraamatukogudes ära hoidnud nii mõnegi vapustuse ja tegelikult on raamatukogud paremas olukorras kui varem. See, et Eestis puudusid üldised seadusandlikud aktid, tegi rahvaraamatukogude seaduse küllaltki erialakeskseks, sest ei arvestatud keskkonda, kus raamatukogu eksisteerib. Koostajate kogemematust seadusloometunnistab aga seaduse jutustav stiil. Eelnimetatud põhjusel on seadust tänaseks korduvalt täiendatud ja muudetud – see on üldise seadusloomega lihtsalt kaasas käinud. Rahvaraamatukogude andmine kohalike omavalitsuste omandisse ilma seaduseta oleks lõppenud arvutu likvideerimisega ja raamatukogude taandarenguga. Raamatukogud, mis jäid riigi omandisse, ei pidanud õnneks üle elama nii kardinaalseid muutusi.

Vähem kui kuu hiljem võttis Vabariigi Valitsus vastu määruse sundeksemplaride korra kohta, mida on palju kritiseeritud ja mille suure eksemplaride arvuga olime

raamatukogunduse maailmas üsna kuulsad. Rahvusvahelistel nõupidamistel esitati ettekande järel sageli täpsustav küsimus, kas tõesti – 28!

Rahvustrükise kogumine ja säilitamine küll kannatas, kuid kas ka seadus oleks aidanud? Tõenäoliselt ilma raamatukogudepoolse pressinguta poleks kirjastused sundeksempelare loovutanud. Hinnata tuleb määrusest tingitud võimalust saada vähemalt üks eksemplar rahvustrükist maakonna ja linna keskraamatukogudesse.

Kriitika tule alla langes ka esimene eraldi institutsiooni tegevust reguleeriva aktina vastuvõetud Rahvusraamatukogu seadus 1994. aastal. Tänapäevaks on olemas Tartu Ülikooli seadus ja rahvuskooperatiivi seadus. Mõni teinegi avalik-õiguslik juriidiline isik on põhjendanud oma seaduse vajalikkust. Siis oli nimetatud fakt aga ennekuulmatu. Olgugi et teiste riikide praktikas on rahvusraamatukogu seadus tavapärase.

Tol ajal kerkis ka meil päevakorrale üldise raamatukogu seaduse võimalikkus. Analooz oli loodud Venemaal ning Lätis ja Leeduski oli algatatud eelnõu koostamine. Vastavad seadused aga puuduvad ka kauaaegsete seadusloome traditsioonidega maades, sest meie valdkonna seadustes pole arvestatud täielikult funktsionaalseid ja omandiõigusest tulenevaid erisusi. Seetõttu ei reguleeri üldised raamatukogu seadused piisavalt eri tüüpi raamatukogude tegevust. Täiesti mõistetav on nende raamatukogude soov omada oma tegevuseks eraldi regulatsiooni, mis tänapäevaks on mingil määral antud ülikooliraamatukogudele ülikooli seaduses, kooliraamatukogudele põhikooli ja

gümnaasiumi seaduses jne. Mitmed raamatukogud kuuluvad avalik-õiguslikele juriidilistele isikutele, mistõttu üldine raamatukogu seadus ei saaks neid reguleerida.

Rahvustrükiste jt. teavikute kogumise tagamiseks jõuti Eestis 1997. aastal ka viimaks sundeksemplari seaduse vastuvõtmiseni, mis hõlmab ettenägevalt ka kaasaegsed infokandjad – auvised ja elektroonilised teavikud.

Eesti ühiskonna ja raamatukogude erakordselt kiire areng nõudis juba 1996. aastal rahva- ja rahvusraamatukogu seaduste uut redaktsiooni. 1997. aasta teisel poolel jõudiski Riigikogusse rahvusraamatukogu seaduse eelnõu, mis käsitleb nimetatud institutsiooni kui avalik-õiguslik juriidilise isiku vara, õigusvõime, kontrolli, järelevalve, aruandluse ja juhtimise küsimusi.

1998. aastal peaks menetlusse võetama rahvaraamatukogu seaduse uus redaktsioon ja sundeksemplari seaduse elektroonilisi teavikuid käsitlevad täiendused.

Unustatud ei ole teaduslike keskraamatukogude õigusmehhanismi väljatöötamise vajadust.

Seaduse vastuvõtmisega kaasneb tavaliselt mitme täiendava määruse ja käskkirja väljaandmine, mis täpsustavad seaduse sätteid. Kultuuri- ja haridusministri määrustega on kinnitatud teaduslike keskraamatukogude loetelu, tegevuspõhimõtted ja komplekteerimisalused, samuti raamatukogudevahelise laenutuse kord.

Järjekindlalt töötatakse välja raamatukoguhoidja kutset ja raamatukogu personali arendamist käsitlevaid dokumente.

Raamatukogu seadusandluse väljatöötamine on olnud järjepidev, kuid rahuloluks pole siiski põhjust. Suurim mure on, et teistes seadusaktides ei jääks käsitlemata raamatukogu puudutav. Kuigi raamatukogusüsteem moodustab ühtse terviku, ei ole seadusloome üldine korraldus meil veel kahjuks ühtne. Ametkondlik killustatus annab tunda. Raamatukogu õigusmehhanism on nii hea või halb nagu kogu meie seadusandlus.

EESTIAEGSED RAAMATUKOGUHOIDJAD

KAJA NOODLA

Pärast mõningaid ettevalmistusi usaldas noore Eesti Vabariigi Hariduministeerium rahvaraamatukogude korraldamise raamatukoguhoidjate eneste kätte. Selleks kutsuti 1922. aasta mais Tartus Ülikooli Raamatukogus kokku eri tüüpi raamatukogude esindajaist koosnev komisjon. Viiepäevase koostöö ja arutluse käigus osutusid aktiivsemaks keskraamatukogude juhatajad – Aleksander Sibul Tallinna Linnaraamatukogust, Friedrich Puksoo Tartu Ülikooli Raamatukogust, Jakob Muide ERMi arhiivaraamatukogust ja Ivan Abarenkov Tartu Linnaraamatukogust. Nende algatusel loodi järgmisel aastal kutseühing, mille kaudu alustati ulatuslikku raamatukogunduse edendamist, raamatukoguhoidjate kutsehariduse tõstmist ja kutsehuvide kaitsmist. Rahva- ja teadusraamatukogude probleeme ei lahutatud.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aktiivsemad tegelased

Algusest peale kujunes kaks keskust. Tallinnas hakkasid Ühingu esimees A. Sibulat (1884-1981) abistama tema raamatukogu töötajad. Nende seast tõusis esile 1926. a. tööle võetud Mall Jürma (kuni 1929 Alma Kuusik, 1901-1984), lõpetanud TÜ magistrikraadiga inglise filoloogias, töötanud mõne aasta EBAs ja praktiseerinud TÜRis.

Tartus alustas abiesimeheks valitud F. Puksoo (1890-1969) koostööd Abarenkovi ja Muidega, kuid esimene lahkus juba 1924. aasta oktoobris, Muide aga siirdus 1927. aastal pensionile. ERMi arhiivaraamatukogu hakkas juhutama energiline ja toimekas Richard Antik

(s. 1901). Linnaraamatukogu uus juhatus (Mart Pukits ja Artur Möldri) erilist aktiivsust ei ilmutanud. Selles raamatukogus huvitusid ERÜ tegevusest hoopis kaks tublit neidu – Helene Mugasto (aastast 1933 Mugasto-Johani, s. 1903) ja Linda Ploompuu (1903-1987).

Nimetatud aktivistide põhirühm kujundas põhijoontes Eesti raamatukogundust 1940. aastani. Puksoo katsus küll TÜRist kaasa tõmmata veel oma abisid Karl Weltmanni ja Eduard Vigelit. Neist Vigel (1890-1957) algul osales, kuid tõmbus varsti tagasi, kuna tal seisis ees ülikooli raamatukogude välisperiodika mahuka koondkataloogi koostamine (ilm. 1940). Hiljem toetas Ühingu tegevust mõne artikliga Konrad Kullango (1906-1996).

Edasi laskem kõnelda A. Sibulal endal: "Tallinnas olid kontaktid head. Haridusministeeriumile tegime sageli ettepanekuid ja saatsime märgukirju, et meid ei unustataks. Enamasti pandi need küll kalevi alla. Olenes ka vabaharidusnõunikust. Hiljem oli Aleksander Kurvitsal raamatukogude muredest ülevaade ja mõnikord aitas ta ka. Aga ta oli põikpäine. Leinjärvega sain parema kontakti. Ja üldse hakati Ühingu pärastpoole rohkem hindama. Raamatukogukomisjonis sai ka mõnda asja läbi suruda.

Kirjavahetus omavalitsustega käis alatasa. Ühingu tegi pidevalt propagandat. Peamise töö tegid Keskraamatukogu inimesed. Mall Jürma oli usin kirjatoimetaja, töötas kiiresti. Hiljem küll ütles: tehku Sibul ise. Tartu-pool oli aktiivsem kui Tallinn. Johani oli üks aktiivsemaid, siis Puksoo, pärast Antik. Arvan, et "Eesti raamatute Üldnimestik" I

tehti raamatukogutööna, aga Antik pani asja liikuma. Raamatukoguhatajate vahel arenes tihe kontakt probleemide ühise arutamise tõttu. Artiklid, käsiraamatute käsikirjad arutati läbi, abistati üksteist materjalidega. Suhtuti väga tõsiselt (nt. liigitamise mitmekordne arutelu). Puksoo käis arutamas, kui "Arenge-lugu" kirjutas, palus andmeid Tallinna kohta. Lugesin käsikirja, andsin soovitusi. Suur huvi oli meil välismaa andmete ja kontaktide vastu. Teaduslike raamatukogude töötajajuhatajad olid pidevalt kursis rahvaraamatukogude küsimustega, sest nad esinesid kursustel lektoritena. Puksoo oli asjalik lektor. Kursused pidasid temast väga lugu, teda võeti kui poolprofessorit. Huumorimeelt tal vist suurt polnud, aga kõik olid niisugused, asjalikud; sellega oldi harjunud. Õpetades õpiti ja areneti ise. Probleemid nõudsid esiletoomist päevade ja kongresside referaatides. Referaatidest kasvasid välja artiklid ajakirjale. Nii kujunes artiklite sügavam käsitus." /1/

ERÜ aktiivi esimese kümne aasta tegevuse tulemuseks oli raamatukoguhoidja elukutse riiklik tunnustus. Nimelt kuulutas president Konstantin Päts 21. märtsil 1934 välja seaduse, mis fikseeris, et "raamatukogude juhatajaiks võivad olla isikud, kellel on vastav üldharidus ja kutseline ettevalmistus" /2/. Seda tähtpäeva tasub mees pidada. Haridus- ja sotsiaalministri määrusega sama aasta 22. novembrist kehtestati raamatukoguhataja kutse saamise kord. Seadus käis küll avalike, st. rahvaraamatukogude kohta, kuid I järgu kutsetunnistus anti ka teadusraamatukogude staažikaile juhatajaile (Puksoo, Antik jt.).

Tagasi tulles isikute juurde oli kolmel kõige aktiivsemal raamatukogujuhatajal ikkagi põhitööks oma raamatukogu kogu korrastamine ja arendamine. Sibul reorganiseeris Tallinna Linnaraamatukogu harukogudega keskraamatukoguks. Antik tegeles arhiivkogu täiendamise ja eesti vanaraamatu kirjeldamisega. Valminud kirjereegleid vajadis kõik suuremad raamatukogud. Puksoo tööpõld aastatega aina laienes ja ta ise arenes kiiresti. Tema tegevus hargnes mitmes suunas. 30ndatel aastatel lisandus hulk esinduskohustusi. (Lähemalt Puksoost vt. allakirjutanu artikkel /3/.)

20ndate aastate lõpust alates kasvav Helene Mugasto ERÜs kolme mehe peaaegu võrdväärseks partneriks. Ta on esimene naine, kes hakkas Eestis noore raamatukogu reatöötajana energiliselt osalema raamatukogundusliikumises. Mugasto õhutas Puksood intensiivsemale tegevusele ja pakkus Sibulale uusi ideid, osales paljudes Ühingu töölõikudes, ikka kindlalt rahvaraamatukogude poolel. Aastate möödudes jäi aga töökoht Tartu Linnaraamatukogus Mugasto-Johanile kitsaks. Temale omase visadusega tegi ta järgimööda viis katset, et pääseda Tallinna. Kõik taotlused jooksid tühja. Lõpuks ei määratud talle ka ERÜ välisstipendiumi (1935). /4/

Miks siis ikkagi Mugastot ei edukatult ega antud talle võimetele ja teenetele vastavat töökohta, vaatamata sellele, et teda soovitas Puksoo ja enamasti ka Sibul? Põhjus peitus lojaalsuses. Ei olnud saladuseks, et Mugasto pidas kirjavahetust 1924. aasta 1. detsembril vangistatud Anton Vaarandiga. Ka Sibul mainis seda põhjust 1976. a. vestluses.

Tallinnas pidasid Sibulaga sidet teistegi raamatukogude juhatajad – Voldemar Kuldvere (1889-1980), kes oli 1922. aastast Sõjavägede Ühendatud Õppeasutuste Raamatukogu juhataja Tondil, ja Kindralstaabi raamatukogu juhataja Karl Liivola (1889-1982). Mida teame üldse sõjavägede raamatukogudest või nende töötajatest? Tallinna Keskvangla raamatukogu juhataja Karl Vergi kirjutas Sibula õhutusel "Raamatukogus" ettetellitud raamatute inventeerimisest. Tallinna Pedagoogika Muuseumi raamatu-

kogu juhataja Richard Uudsema – kes teab temast? Riigiraamatukogu tegelikuks juhatajaks oli pikemat aega (1923-1933) P. Vannari* (1866-1934), Peterburis õppinud füüsik /5/. (P. Lotman teda millegipärast ei nimetagi.) Gottlieb Ney (1881-1973) sai 1936. a. Riigiraamatukogus esimeseks Eesti riigi raamatukogu direktoriks. Teised kõik kandisid sel ajal juhataja ametinimetust.

Eesti raamatukogujuhatajate reast ei saa välja jätta ka Tübingeni Ülikooli doktorikraadiga Hellmuth Weissi (1900-1992), kes oli 1927-1940 Tallinnas Saksa Kultuurivalituse ja Eestimaa Kirjanduse Ühingu Raamatukogu juhataja. Tema sai üldtuntuks Wanradt-Koelli katekismuse avastajana (siiski koos Hans Treumanniga, kes kogemata unustati!) ja uurijana. Ta osales ka ERÜs ja avaldas Leipzigi ajakirjas 1932. aastal asjaliku artikli Eesti rahvaraamatukogudest.

Maaraamatukogude hoidjad, korraldajad või juhatajad, kuidas neid kuskil nimetati, jäid harilikult anonüümseks. Paremalt juhul leidsid nad mainimist maakonnalehes raamatukogu tähtpäeva puhul. Nad vahetusid paari-kolme aasta tagant, sest tasuta töötades ei jätkunud kauemaks entusiasmi. Põhitööala järgi oli 1937. a. neist ligi pooled õpetajad, kolmandik põllupidajad ja -töölised, veel vallaametnikke ja teisi. Linnas ja maal kokku kuulus ligi kaks kolmandikku kohtadest meestele.

Raamatukogude tegelikud hoidjad

Need tõelised töomesilased, kes raamatuid kogudeks kokku panevad, on olnud enamasti õnemast soost. Aastast aastasse on nad suuremate raamatukogude tagaruumides inventeerinud, katalooginud ja bibliografeerinud. Töötades aastakümneid ühes töölõigis, said neist head spetsialistid, kes omakorda õpetasid nooremaid kolleege ja praktikante. Kõneldi-kirjutati neist harva.

* P. Vannari oli Riigiarhiivi juhataja ja abijuhataja, kes 1925. a. ja 1926. a. suvepuhkuse ajal asendas Riigiraamatukogujuhatajat. Toim. märkus.

** Neist ja teistest TÜRI raamatukoguhoidjatest kõnelesime raamatukogu ajaloo päevadel 1980. aastatel. Ettekannete tekstid TÜRI arhiivis.

Näiteks koostas "Eesti raamatute üldnimestikku" TÜRis 1924-1929 üksainus inimene, kelle põhitöö seisnes kõigi eestikeelsete trükiste töötlemises ja sundeksemplaride saabumise kontrollimises. Alles "Üldnimestiku" kolmanda koondkõite (ilmus 1938) saatesõna lõpust loeme, et "nimestiku tehniliseks koostajaks oli Tartu Ülikooli Raamatukogu ametnik Linda Metslang". Tema seadis kokku ka nime- ja märksõnaloendi. TÜRist väärivad esiletõstmist veel teisedki erudeeritud töötajad – Viktoria Aavakivi, Marta Liblik ja Edith Rosenthal, kes Koidula õpoja lesena tõlkis ja toimetas "Koidula kirjad omakseile 1873-1886" (ilm. 1926, 540 lk.).**

ERMi arhiivkogus aitasid Anna Joonas ja Ella Asumäe raamatute töötlemise kõrvalt Antikul bibliograafiaid koostada.

Tallinna Keskraamatukogus osalesid trükikataloogide koostamisel peale Mall Jürma veel raamatukogu asejuhataja Armida Kettam, Kaja Luud ja Liidia Puulbert.

Riigiraamatukogus tegi Irma Riikojä (1899-1974) vist mõnda aega ka juhatajatööd. Pikemat aega töötasid seal ka Ida Lasberg, Vera Oberpahl ja Leida Kangermann. /6/ Aga kes neist koostas trükiniimestikke?

Martin Nael Sõjavägede Ühendatud Õppeasutuste Raamatukogust kuulus "Raamatukogu" toimetusse ja kirjutas ka artikleid.

Kokkuvõtteks

Kuidas olid õppinud meie raamatukogunduse juhid? Sibula, Puksoo ja Antiku juured ulatusid kodumulda – kõik kolm olid pärit talupidajatest kultuuritegelaste perest. Puksoo kontakt vanematekoduga kestis arreteerimiseni 1945. aastal. Hariduse said Puksoo ja Antik Tartu Ülikoolis, Sibul H. Treffneri Gümnaasiumis. Eriala alustuseks oli neil kõigil vaid pisut raamatukogutööd kodu- ja välismaal, eeskätt Soomes. Tutvutud oli ka õpireisidel võimalikult paljude välisraamatu-

kogudega. Selle kõrval pidev süvenemine erialakirjandusse. Parimaks praktikabaasiks jäi oma juhitud raamatukogu. Ometi kasvasid neist tublid ja targad raamatukogujuhatajad. Tegevus ERÜs oli üks eneseteostusliine, mis ei lasknud tekkida suletust, vaid sundis ja õpetas nägema eesti raamatukogunduse küsimusi komplekselt.

Mugasto-Johani ei olnud Rakvere kodust seesugust toetust ega leidnud ta seda ka Tartu Linnaraamatukogust. Suurema osa oma ülevoolavast energiast pühendas ta ERÜle ja pidas seda oma kooliks. Et ta Tallinna ei pääsenud, oli kindlasti kaotus ka raamatukogundusele. Aga ta ise oli oma valiku teinud ning Eesti vabas riigis lubati tal ikkagi riigiametnikuna töötada, esineda ja oma artikleid avaldada.

Kuidas meie tuntumaid raamatukogutegelasi nende kaasajal hinnati? "Eesti biograafilise leksikoni täiendusköitesse" (1940) pääsesid ainult Puksoo ja Antik, kuid mitte Sibul. Põhjuseks võis ehk olla ka leksikoni Tartu-kesksus. "Eesti entsüklopee-

diast" leiame samad nimed. ERÜ puudub põhiköites (1933), on aga toodud täiendköites (1940).

Tänapäeval väärisksid need neli eesti raamatukogunduse alustala – Sibul, Puksoo, Johani ja Antik – küll kiiresti korralikke monograafiaid. Sibulast on Marje Aasmetsal suur osa juba tehtud, kuid ERÜ arhiivi kaitsimineku tõttu päris täielikku pilti Sibula tegevusest vaevalt saabki. Puksoo kohta on siinkirjutajalt ilmunud vaid konspekt pike-mast käsikirjast, tänaseks on need mõlemad vananenud. Johani on õnneks ise oma tegemistest üsna palju kirjutanud, aga tundub, et seda enam läheks vaja allikmaterjalile toetuvat käsitlust, õigemini selle esimest köidet. Ka Mall Jürma ei tohiks kõrvale jääda juba kasvõi selle pärast, et mõned uurijad on tema arvele kirjutanud Mihkel Jürna pahategusid. /7/

Vähemtuntud raamatukoguhoidjatest võiks meie ajakiri vanade huvitavate raamatute vahele või kõrvale mahutada EV juubeliaastal ka eestiaegseid inimesi. Üks korraga!

VIITED

1. K. Noodla. Märkmised vestlusest A. Sibulaga 2. 10. 1973 ja 23. 1. 1976.
2. Riigi Teataja 1934, nr. 102, lk. 1718-1721.
3. Noodla, K. Friedrich Puksoo elu ja töö // Friedrich Puksoo 1890-1969. Trt., 1990, lk. 5-54.
4. Mugasto-Johani, H. Raamatukoguhoidjate Ühing oli mu kool // Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 1989. I. Tln., 1990, lk. 112.
5. A[ntik], R. Riigiraamatukogu ja -arhiivi direktori abi P. Vannari // Raamatukogu, 1933, nr. 1/2, lk. 103-104.
6. Lotman, P. Parlamendiramatukogust rahvusraamatukoguks. II. Tln., 1993, lk. 11-12.
7. Vt. Medijainen, E. Esimene nõukogude võimu aasta Eesti raamatukogudes // Eesti Rahvusraamatukogu Toimetised. II. Tln., 1991, lk. 31-32; Lotman, P. Parlamendiramatukogust rahvusraamatukoguks. II. Tln., 1991, lk. 18.

ERÜ klubiõhtu 27. oktoobril 1937 Tallinna KRK 30. aastapäeva puhul. Esimeses reas vasakult: Mall Jürma, Richard Valtna, Armida Kettam, Aleksander Sibul, Hilda Lövi, Voldemar Kuldvere, Richard Uudsema. Foto: J. Kalm

ALGUSAASTAD

LAIN PEEP JA TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

LAIN PEEP

Eellugu

1956. aastal lõpetasin kiitusega Tartu Ülikooli loogika, psühholoogia, eesti keele ja kirjanduse erialal. Keskkoolis tollal enam loogika ja psühholoogia tunde ei olnud. Tööle suunatavate pingereas olin esimene. Tartu Linna TSN Täitevkomitee saadikuna sooviti mind jätta Tartusse, anti kortergi. Läksin tööle Tartu Linnaraamatukogusse kojulaenuosakonna juhatajaks. Üsna pea sain aru, et mul napib raamatukogundusalastest teadmistest. Üliõpilasaastail olin olnud usin lugeja Toomel ja seminariraamatukogus ülikooli peahoones. Imetlesin ning austasin sealseid bibliotekaare, eriti Kaja Noodlat ja Elsa Kudut. Kuna nemad õpetasid ülikoolis raamatukogundust ja bibliograafiat, sai minust uuesti tudeng kaugõppes.

1960. aasta sügisel sooritasin sisseastumiseksamid filosoofia aspirantuuri. Leidsin väitekirja juhendaja (professor B. Ananjev) Lenigradi Ülikooli psühholoogia kateedrist. Niisiis oli korraga käsil kaks õppimist. Sooritasin edukalt kõik kandidaadimiinimumi eksamid, sain valmis tunnetusteooria-alase dissertatsiooni esialgse variandi – üsna loomulik, et raamatukogundusõpingud jäid veidi unarusse. Perekonnaelu ja tütarde kasvamine nõudsid oma osa. Raamatukoguhoidja-bibliograafi kiitusega diplomini jõudsin 1966. aastal. Olin siis juba neli aastat ülikooli raamatukogu direktori ametit pidanud.

Taust

Naisinimese edukusse ülikooliõpinguis suhtuti sallivalt. Meeskollegide võõristus edukat akadeemilist

karjääri alustava naisterahva suhtes oli selgesti tajutav. Filosoofia-doktori, kateedrijuhataja, alati otsesõnu oma hoiakuid väljendava Mihhail Makarovi suhtumine oli tunnustav ning positiivne. Kuid tema on väga tark inimene. Üldreeglina ei suuda ükski mees taluda naise vaimset üleolekut.

Rektor Fjodor Klementi raamatukogu direktori ametit pakkuvall jutuajamisel oli sama tagapõhi. Inimlik, aeglase jutuga, süvenev rektor kutsus mind oma kabinetti 30. juunil 1962. aastal. Sain sel päeval kolmekümne aastaseks.

Ülikooli raamatukogu oli olnud kevadest saati juhita. Eelmine direktor Aimi Hiir läks suvepuhkusele, teatades otsusest amet lõplikult maha panna.

Rektor ei teinud mingit saladust raamatukogu raskest olukorrast. Toome vana maja oli pilgeni täis. Alustatud ümberehitus oli läbimõtlemlata. Palju oli nn. vaibevarana vastuvõetud trükiseid. Need seisid arvelevõtmata ja kataloogimata. Juhuslikult komplekteeritud kaadri hoiak uue juhi suhtes kujunes üliettevaatlikuks ning umbusaldavaks. Seepärast oli vaja enesekindlust, tarkust, kõva kätt ning naisterahva intuitsiooni. "Kõige rahulikuma südamega annaksin selle kõrge ametiposti mõnele erupolkovnikule, kuid minu pea ütleb, et tulete toime," muheles Klement.

Sisseelamine

Sügisel 1962 sattusin ülikooli direktori kabinetti omapäi. Rektor ei tulnud mind sinna kättpidi viima. Raamatukogu sekretär-kantseleijuhataja, armas, asjalik ja kohusetundlik Hella Rattasepp avas ukse

ning pühendas mind asjaajamise saladustesse. Ülejäänud personal toimetab midagi tähtsat omaette. Teenindajad olid muidugi nägu- ja nimepidi tuttavad. Kontaktialdis, abivalmis, positiivne ning jutukas Elsa Kudu, rahulik, mõnus ja kordaarmastav Herta Veidemann (hüüdnimega Veidu), väike ja käbe Friida Porila (hüüdnimega Tipsi), parimas mõttes daamilik Tiina Sepp, võluv-sarmikas Helju Kallas (hüüdnimega Mikk), emalik Vaike Leek jt. Otse direktori kabineti kõrval oli avakasutusega perioodika lugemissaal – seal oli raamatukogu peremehepilgu ja -kätega Evald Nugini töökoht.

Komplekteerimist ohjas ja korraldas Valli Haldre, kataloogimist Arda Kirsell (kes formaalselt oli ka asedirektor), hoiuosakonda juhtis Haldi Teder, haruldasi raamatuid ja käsikirju tundsid juuraprofessor Leo Leesment, Amanda Traat ning Kaja Noodla. Üsna pea nõustus viimatinimetatu võtma oma õlgadele uue noore direktori asetäitja ning abilise raske koorma.

Raamatukogu struktuur oli väljakujundamata, formaalselt eksisteerisid vaid erihoiu- ja üldosakond. Toonast nn. spetsfondi ümbristes ületähtsustatud saladuslikkuse ning hirmu õhkkond. Ajastu kontekstis oli see mõistetav.

Algajat asutusejuhti häiris kõige enam üldine usaldamatuse, suletuse, alandliku osavõtmatuse, võõrastuse ning eneseheidutamise atmosfäär.

Enam avati end lifti taga koridori-trepil asuvas suitsunurgas. Kumu seal kõneldust ulatus ka direktori kabinetti. Kuidas küll, ei oska öelda. Keelekandjaid ei olnud. Psühholoogina teadsin, et selle seltskonna suletuse peapõhjuseks oli ühissuhtestamise isiksust nivelleeriv toime. Mõned omaettehoidjad olid ebakindlad, kuid lootusrikkad äraootajad. Kõigiti mõistetav hoiak kuuekümnendate alguses.

Enesekehtestamine

Minu loomus ei lubanud käsitleda raamatukogudirektori ametitooli sooja koha või sinekuurina. Otsustasin haarata härjal sarvist.

Erihoiuosakonda juhatas Inna Sorkina. Ta ei olnud üleliia tõrges,

kui palusin luba osakonnaga tutvuda. Muide, raamatukogu külastajana ei olnud ma mitte kunagi näinud raamatute lõhkumist ega hävitamist. Nüüd sain teda, et omaalgatuslikult vaadati süstemaatiliselt läbi põhikogu ning nn. kahtlased teosed eraldati ja paigutati varuhoiule pööningukorrustele ehitatud ajutisse hoidlasse. Päris erihoiurežiimil pitsereitud raudukse taga seisisid trükised, mis olid üldhoidlast välja korjatud Glavliti nimekirjade alusel. Seda tehti igati mõistliku suhtumisega. Erihoiule võeti rohkem eksemplare, kui seda lubasid ettekirjutised – väärtteostest kuni 4-5 eksemplari. Kiitsin valiku heaks. Tagantjärele võttes mõistan, et see oli ülialjalik otsus ja julge riskivõtmine.

Mahakandmisotsus langetati vaid väheväärtulike ning sõja- ja säilitamiskahjustustega trükistele. Neil tuli kaaned sisu ümbert eemaldada paberivabriku nõudel. Niisugust utiliseerimist toimetati ainult nn. sanitaarpäevadel, kui raamatukogu oli lugejale suletud.

Erihoiuosakonnas varuhoiule võetud trükiseid üle vaadates sain kultuurišoki. Sinna oli sattunud sõjasaaki, ülikooli õppejõudude ja akadeemiliste asutuste vaibevara, põhihoidlastki oli eraldatud teoseid,

mis mõnele üliagarale ideoloogia-kontrollile tundusid miskipärast kahtlastena. Nõnda olid neil riiuile reas esmatrükiid teadusloo ning filosoofia ajaloo klassikalistest teostest, kaunid nahkköited, tõelised rariteetid. Kutsusin kohale endised kolleegid filosoofia kateedrist. Situatsioon oli nõme ja naljast kaugel, kui lapselikult rõõmsad oli nii **Mihhail Makarov**, **Leonid Stolovitš** kui **Rem Blum**. Nemad kutsusid veel kohale **Mihhail Lotmani** ja **Sara Mints**i. Asja tuli uurima ka rektor **Klement** isiklikult. Hellitavalt käisid käest kätte teadusloo väärtteosed, millest oli küll loetud õpikutest ja teatmeteostest. Nüüd olid need siin, tagasihoidlikus Tartus, riiuile reas. Algas aktsioon nende nõutekohaseks arvelevõtmiseks ja kataloogimiseks ning avalikustamiseks. Paljud teatmeväärtusega teosed läksid rõdulugemissaali avariiruulile. Praegu ja pensionieas domineerib hea ja helge, siis ning aastakümneid hiljemgi oli vaja teadmisi, kindla-meelsust ja julgust kord vastuvõetud otsuste juurde jääda. Ideoloogilisi ja rumalaid raamatukogukontrolli jätkus tollal igasse nädalasse.

Visa võitlus käis kataloogisüsteemi poliitilise kaasajastamise ning nn. kasvatav-soovitava printsiibi

rakendamise ümber. Siinkohal ei saa jätta ennast kiitmata – toetust sain filosoofiaõpingutest. Teaduslik teaduste klassifikatsioon ulatub läbi aegade ja sellele ei saa omistada poliitilist värvingut ega kasvatuslikke eesmärgi. Jäin kindlaks ja ei kahetse, et vintsutamistele vaatamata säilitas ülikooli raamatukogu süstemaatiline kataloog UDK kui rahvusvahelise standardliigituse.

Juba tudengina teadsin, et kojulacnutuseks väljatellitud teost ei anta lugejale lihtsalt niisama kätte. Enne tuli laenutusruumi pikk hallipäine piibuga mees, kes andis loa raamat kaasa võtta. Mõnikord võttis ta kätte sulepea ning tõmbas maha ideoloogiliste vaenlaste, olgu need siis tõlkijate või toimetajate nimed. See mees, **Mihhail Sõštšikov** ("rahvavaenlased ja kodanlikud natsionalistid" olid tollal Friedebert Tuglas, Hans Kruus jpt.) oli ideoloogilise sula tõttu minetamas "ülemkontrolli" funktsiooni. Sõštšikov oli nõ. põlis-eestivenelane, koloriitne kuju, püsi-istuja "Tartu" ehk "Weneri" akadeemilistes kohvikuringkondades. Tema põhitöökoht oli raamatukogu erihoiuosakond.

Esimesel direktoriksoleku kuul oli meil tõsine kokkupõrge. Avastasin, et direktori post tuuakse kabinetti

Nn. Morgensterni hoidla Toomel 1959.

avatult, kirjadel initsiaalid M. S. Kantseleitöötaja selgitas, et vastavalt Sõstšikovi korraldusele avab tema kõik raamatukogusse saabuvad kirjad "riiklike saladuste hoidmise huvides". Samuti loeb ja signeerib ta väljamineva posti. Võõrkeelsete kirjade läbilugejat temast ei olnud, aga kontrollimine ei põhinegi enamasti arusaamisel. Raamatukogul oli isegi tollal küllalt ulatuslik välismaine kirjavahetus – teatmenõuded, vahetuskokkulepped jms. Lõpetasin lühikese ja otsustava kõnelusega Sõstšikovi "erivolitused". Üsna varsti kukkus M. S. skandaalsel moel avalikkuse orbiidilt. Ta jäi vahele ametiühingu liikmemaksude oma tasku pistmisega, sattus kohtu alla, mõisteti süüdi ja vallandati.

Võtmeküsimus

Ajalooline raamatukoguhooone Toomel ei suutnud kasvavale koormusele vastu pidada. Aastail 1945-1960 suurenes raamatute hulk 1,2 miljonilt eksemplarilt ligi 2,4 miljoni. Veidi oli leevendanud olukorda õpperaamatukogu käikuandmine 1956. aastal ülikooli kirikuhooones. Raamatuid hoiti mitmes abiruumis Tiigi tänava ühiselamu ja ülikooli peahoone keldrites. Toomel tuli raamatuid ruumipuudusel hoida riulitel mitmes reas, põrandal ja aknalaudadel.

Raamatukogu alumisel korrusel toimusid 1962. a. suvel ehitustööd. Nn. kooriosas süvendati pinnast, eesmärgiga ehitada 19. s. alguses valminud vanamoodne kõrge saalraamatukogu tüüpi hoidla kahekorraliseks. Vanaaegsete puitkonstruktsioonide vahele valati raudbetoonist vaheläge. Tööd toimusid omaalgatuslikult – ei mingeid tugevusarvutusi ega kinnitatud projekte. Peamiseks "asjameheks" oli jällegi M. Sõstšikov, vajadusel abistas teda raamatukoguhoidja **Hardi Varik**. Varsti oli märgata ehituskonstruktsioonides toimuvaid nihkeid. Vanad, sepanaelte ja puupunnidega kinnitatud talad nagisesid. Seda oli kuulda eriti öösel. Käis ringi legend, et raamatukogu esimene direktor Karl Morgenstern kummitab, sest ümberehitus raamatukogus on asjatundmatu ja ohtlik. Hoidla tugipilarid

olid süvendamisega jäänud pinnasepatjadeta. Ülekoormuse tõttu pressisid nad pehme liivakivi laiali. Hoone hakkas tasapisi vajuma. Esimene vahelagi valati ära, kuid selle töö ruumiline kasutegur oli tühine. Paigaldati hulgaliselt täiendavaid tugesid, kandekonstruktsioonidel ilmnisid aga siiski praod ja painded. Kutsusin kohale Tallinna Polütehnilise Instituudi ehitusspetsialistid, kes kuulutasid 1962. a. sügistelvel töö raamatukogus eluohtlikuks. Sain selle ettevõtmise eest kõvasti noomida ja naeruvääristada haldusprorektor **Viktor Simmilt**. Kuid juba 13. novembril 1963 moodustati rektori käskkirjaga komisjon raamatukogu ruumide olukorra selgitamiseks. Komisjon tunnistas olukorra avariiohtlikuks, pidades vajalikuks vähendada koormust 4. ja 5. korrusel (erihoiuosakond) 50% ja 3. korrusel (nn. Morgens-terni hoidla) 30% võrra. Esimest korrust tuli täiendavalt ümber ehitada. Toome hoonest kästi välja viia ligi 600 000 raamatut. Paarsada tuhat paigutati õpperaamatukogusse. Suurele osale kogust pakuti ülikooli majandusmeeste poolt varjualust kõikvõimalikesse Tartu kirikutesse. Kõne all olid isegi Sangaste loss ja mõned varemeina seisvad mõisahooned. Lõpuks otsustati Sõbra tänaval asuva õigeusu kiriku kasuks. Suurde kütteta ruumi ehitati kibekähku puidust vahelaid. Eirates raamatuhoiu eeskirju ja tuleohutusnõudeid, koliti sinna üle 400 000 köite. Kokku tuli ümber tõsta 1,6 miljonit raamatut, kuna Toome maja täbar olukord ei lubanud koormuse järsku, ebaühtlast, kohatist vähendamist. Samuti oli vaja säilitada süstemaatilis-formaadilis-järjenumbriiline paigutus hoidlates. Raamatukogu oli suletud 23. märtsist 1. septembrini 1964. Paarkümmend lugejakohta olid sel ajal hädapärasteks vajadusteks esimesel korrusel. Raamatuid paigutati ümber peamiselt inimketis käest kätte ulatades. Kaste tõstsid ka üliõpilased ning õppejõud.

Minu kahe esimese tööaastaga oli vallandunud sündmuste keeristorm, mille lahenduseks sai olla

vaid raamatukogule uue hoone ehitamine. Üldjoontes oli rektor F. Klement minu kui raamatukogu direktoriga ühte meelt, kuid selleks ajaks kimbutas terav ruumipuudus enamikku teaduskondadest. Ruume nõudsid laborid, nappis ühiselamukohti. Ülikooli materiaalne olukord oli tõesti väga raske. Rektoril oli eriti keeruline langetada otsus raamatukoguhooone ehituse kasuks – füüsikuna pidanuks ta seisma füüsikahoone ehitamise eest. Pealegi nõudis 1965. aasta tulekahjus kannatanud ülikooli aula taastamine palju raha.

Õpetatud nõukogus arutati korduvalt raamatukogu ja teaduskondade väljaehitamise plaane, kuid märkimisväärsete tulemusteta. Ülikooli materiaalne olukord ei paranenud aastail 1964-1967 kuigivõrd. Seevastu selgus, et raamatukoguhoidlad on jällegi puupüsti täis ja uusi raamatuid pole kuhugi paigutada. Tasapisi oli suurenenud ülekoormatus ning ilmnisid uued praod, kalded ning muud ohumärgid. Tunduvalt olid halvenenud ka hoiutingimused, küttesüsteem oli amortiseerunud, ventilatsioon puudus, paljusid raamatuid ähvardas hallitamisohu. 1967. aasta kevadel andis ülikooli ohutustehnik käsu raamatukogu uuesti sulgeda ning taas hakati otsima reservpindu. Lõpuks saime oma kasutusse Tartust Tallinnasse üleviidud Raudteetehnikumi neljakorralise ühiselamu. Sinna kolisid ka mitmed töösakonnad, sest selleks ajaks oli raamatukogu struktuur kaasajastunud ning saadud oli hulk uusi ametikohti. Alles aprillis 1968 lubati pearaamatukogu Toomel täielikult uuesti avada. 1968. aasta suveks oli Tartus enam-vähem kõigile selge, et tuleb asuda uue raamatukoguhooone projekteerimisele ja ehitamisele. Kuus aastat oli kulunud selle selgitamiseks.

RAAMATUKOGUD NÕUKOGUDE IDEOLOOGIA VÕIMUSES

IVI TINGRE

Nõukogude võimu kehtestamine Eestis tõi kaasa suuri muudatusi ka raamatukogude töös. Kõige olulisemad neist tulenesid uutest põhiülesannetest. Kui Eesti avalikkude raamatukogude seaduses oli toodud nende põhilise ülesandena "võimaldada kodanikele kirjanduse tarvitamine", siis nõukogude raamatukogunduses seati esikohale ideoloogiline külg. Nii NLKP Keskkomitee 1959. aasta otsus "Raamatukogude olukorrast ja selle parandamise abinõudest meie maal" kui ka 1974. aasta otsus "Raamatukogude osatähtsuse suurendamisest töötajate kommunistlikus kasvatamises ja teaduslik-tehnilises progressis", samuti NSV Liidu raamatukogunduse põhimäärus fikseeris raamatukogude põhiülesandeks kommunistliku partei ja nõukogude riigi poliitika aktiivse propageerimise, tohutute raamaturiikuste täielikuma kasutamise uue inimese harimiseks ja kasvatamiseks. Seda nõuet tuli raamatukogudel arvestada kõikide töölõikude korraldamisel kogude komplekteerimisest raamatute laenutamiseni.

Ideoloogilist kasvatamist alustas nõukogude võim Eesti raamatukogudes raamatute hävitamisega. Rahvaraamatukogudest kõrvaldati peaaegu kõik enne nõukogude võimu kehtestamist ilmunud trükised. Osa sellest kirjandusest anti üle teadusraamatukogude erihoiuosakondadele (neid oli kolm), osa hävitati, osa tassiti laiali. Edaspidine töö kogude komplekteerimisel lähtus samuti kommunistliku kasvatustöö põhimõtetest. Ühiskondlik-poliitilist kirjandust ilmus nõukogudeaegses Eestis küllalt palju – eks pidid ju kirjastusedki oma töös lähtuma samadest põhimõtetest. 50.-70ndatel aastatel pidid raamatukogud soetama peaaegu kogu ilmunud ühiskondlik-poliitilise kirjanduse. J. V. Stalini ja V. I. Lenini kogutud teosed saadeti raamatukogudele sundkorras ja mitmes eksemplaris. Sama rada jõudsid ra-

amatukogudesse NLKP (samuti EKP) kongresside, konverentside ja pleenumite materjalid ning Nõukogude valitsuse otsused. Nii koormati raamatukogud üle vähekasutatava kirjandusega. Ühiskondlik-poliitilise kirjanduse äärmiselt madala ringluse eest olime pidevalt peksupoisid nii üleliiduliste kui kohalike võimumeeste silmis.

Kommunistliku kasvatus ülesannet täitsid ka raamatukogukataloogid. Kataloogide ülesehituses oli kindlaks nõudeks, et iga liigi alguses pidid olema marksismi-leninismi klassikute tööd ning partei ja valitsuse otsused antud teemal. Tuli pidada kaheksa-kuuseid katalooge: ühed lugejatele ja teised nn. sisetöök (generaalkataloogid). Lugejate kataloogid tohtisid peegeldada ainult seda osa kirjandusest, mis oli – tolle aja mõistes – lugejale soovitatav. Eeltoodu rahvaraamatukogusid eriti ei puudutanud, sest nende kogudes ei võinudki olla ebasoovitatavat kirjandust. Küll tõi aga see nõudmine tohutult tööd teadusraamatukogudele.

Nõukogude võim tähendas Eesti raamatukogudele raamatute hävitamise jätkumist. Peaaegu regulaarselt ilmusid keelatud kirjanduse nimestikud, mida koostas asutus nimega Glavlit. Enne sõda ilmunud kirjandusele lisaks sisaldasid need ka kaasaajal ilmunud. Keelu alla läksid kõik autorid, kes olid millegagi patustanud Nõukogude võimu vastu või lahkusid NSV Liidust. Näiteks kui lahkus Neeme Järvi, tuli kõrvaldada ja hävitada isegi need raamatud, kus oli vaid tema pilt. Kontroll selle tööloigu üle oli väga range.

Riiklikus Raamatukogus (praegune RR) koostatuna ilmusid vananenud kirjanduse nimestikud. Nende nimestike abil tühjenesid ülekoormatud raamaturiivlid veidikenegi mittevajalikust kirjandusest. Kuid need nimestikud tõid pahandusi koostajatele. Näiteks üks 70ndatel aastatel koostatud vananenud kirjanduse

nimestik sisaldas V. I. Lenini teoseid, mille mahakandmist peeti võimalikuks vananenud tõlke pärast, mis isegi moonutas Lenini mõtteid. Kuid ometi tuli sellest suur pahandus küsimuse arutamiseni EKP Keskkomitee bürool, kus asjaosalised said karistada. Nimestik tuli hävitada.

Lugejate kommunistlikku kasvatamist pidid teenima ka raamatukogude korraldatud üritused. Tuli kajastada NLKP kongresse, konverentse ja pleumeid, NLKP KK ja Nõukogude valitsuse otsuseid, viisaastakute plaane ja nende täitmist. Lisandusid materjalid Eesti kohta. Eraldi tuli koostada tööplaane ja aruandeid ning pidada eriarvestust ja esitada regulaarselt aruandeid nii kohalikele parteiorganitele kui kultuuriministriumile järgmistel teemadel: nõukogude patriotism, sõjalis-patriootiline kasvatustöö, võitlus kodanliku ideoloogiaga, kontrapropaganda, internatsionaalne kasvatus, ateistlik kasvatus ja väga sageli ka käimasolevate kampaaniate propaganda. Ministrium omakorda pidi esitama vastavad aruanded nii EKP Keskkomiteele kui NSV Liidu Kultuuriministriumile.

Kõik see käis raamatukogudele üle jõu. Hakati otsima kergema vastupanu teed. Sageli korraldati üritusi ainult "linnukese" pärast ja mõeldi välja vaid kõlavaid pealkirju. Ideoloogiliselt hästi kõlavate pealkirjade taga oli sageli hoopis teine sisu, aruannete koostamisel aga pandi sama üritus tihti kirja mitme erineva teema alla. Kirjanduse laenutamisel lisati ilukirjandusele sageli ühiskondlik-poliitilise sisuga raamatuid.

Ka Kultuuriministrium pidi oma töös rangelt arvestama kommunistliku kasvatus nõudega. Igas väljandes, konverentsil või seminaril tuli käsitleda ka Nõukogude riigile ideoloogiliselt vajalikku temaatikat. Selle varjus püüti loomulikult teha kõik, et arendada Eesti raamatukogundust.

KUTSEALA ARENGUST JA KAITSEST

EVI RANNAP

Raamatukoguhoidja, bibliograafi, informisti koolituses võib nimetada mitut erinevat ajajärku, millel on oma eripära ja probleemid. Neist on kirjutanud oma artiklites Marje Aasmets, Helene Johani, Mari Kalvik, Aira Lepik, Mare Lott, Kaja Noodla, Evi Rannap ja Sirje Virkus. Üks viimaseid artikleid on Helene Johani 1997. aastal avaldatu /1/, milles käsitletakse kutseala koolitust Tallinnas aastatel 1965-1973. Selle täienduseks annan käesolevas kirjutises ülevaate eriala arengust aastatel 1973-1997.

Niisiis, eriala õpetamise ja metoodilise töö alus rajati aastatel 1965-1973. Edasiseks arenguks (1973-1984) oli vaja luua õppejõududele tingimused teaduskraadide kaitsmiseks ning arendada koostööd teiste kõrgkoolide ja teadusasutustega. Kateedrit juhtas sel perioodil siinkirjutaja.

Kateedri rajajad dotsent Helene Johani ja pedagoogikakandidaat Kaljo Veskimägi olid raamatukogunduses tuntuks saanud oma teadusuuringutega Tartu Ülikooli päevilt. Teised õppejõud alles alustasid kandidaadiväitekirjade kirjutamist. Teaduskraadi kaitsesid aastatel 1973-1984 Marje Aasmets (1977), Maret Väljaots (1980), Mare Lott (1980), Aira Lepik (1983) ja Mari Kalvik (1984). Kateedri õppejõududena alustasid 70ndail aastail tööd infotöö kogemustega Silvi Roomets ja Niine Rohusaar, kes kaitsesid oma kandidaadikraadi juba Eesti Infoinstituudis töötamise ajal. 70ndate teisel poolel tekkis esmakordselt võimalus rakendada kateedri juures tööle teadurid Renita Timak, Ülle Papp ja Riina Langemets. 1975. aastast moodustus neist ja infoprobleemidega tegelevatest kateedri õppejõududest uurimisgrupp (teaduslik juhendaja Evi Rannap), mis tegi Moskva Infoinstituudi ja Leedu Infoinstituudi tellimisel kuni 1990. a. mitmeid

uurimusi infovajadusest, tekstide informatiivsuse hindamisest jms. Sel perioodil oli koostöö võimalik vaid N Liidu õppe- ja teadusasutustega, sest kontaktid välisriikidega olid piiratud. Baltimaade raamatukogu- ja infotööst koolitust mõjutasid suuresti regulaarselt korraldatud kolme kõrgkooli (Vilniuse, Riia, Tallinna) õppejõudude ühisseminarid ja -konverentsid. Kateedri õppejõud kaitsesid oma väitekirju toleaeegses Leningradi Kultuuriinstituudis, mis oli teadus- ja õppetöös edumeelsem Moskva Kultuuriinstituudist. Ka üliõpilaste menetluspraktika toimus osaliselt Vilniuses, Riias, Moskvast ja Leningradis.

Perioodil 1984-1990 mindi üle viieaastasele õppeajale, rakendati aine- ja kursusesüsteemi ühendavaid õppeplaane, loodi raamatu restaureerimise, raamatukaubanduse, informatsiooninduse ja lasteraamatukogunduse eriharud. Kateedrijuhataja Mare Loti teeneks oli tugeva raamatu restaureerimisalase koolituse loomine. Tema juhtimisel toimus ka uutele õppekavadele üleminek, mille alusel hakati õpetama 1988/89. õ-a. Koostöö Leningradiga tihenes, sõlmiti õppe- ja teadustöölane kokkulepe. Mare Loti eestvõtmisel loodi kontaktid Wroclavi Ülikooli ja sealsete raamatuteadlastega, mis võimaldasid Eesti õppejõududel osaleda seminaridel ja konverentsidel Poolas ning Wroclavi õppejõududel pidada loenguid meie üliõpilastele. Wroclavi Ülikooli toetusel tutvusid Eesti üliõpilased Poola raamatukogudega. 80ndate aastate lõpul hakati elavalt suhtlema Soome ja Rootsi. Koostööleping Boras' Raamatukogunduskooliga tagas Eesti üliõpilastele võimaluse sooritada menetluspraktika Rootsis. Aastatel 1988-1991 kateedrit juhtinud Ülle Papp arendas väliskontakte väga agaralt.

Tutvuti õppetöö korraldusega Tampere Ülikoolis. Hangiti hulgaliselt teavet eriala õppekavade välisriikides ja täiendati oma õppeplaani.

Perioodi 1991-1997 võib pidada mitmel põhjusel eriliseks. Kõige olulisemaks kujunes taasiseseisvunud Eestis oma, Eesti vajadustele vastava ja rahvusvaheliselt tunnustatud haridussüsteemi rajamine. See protsess on muidugi pikaajaline ja jätkuv.

Uuendati õppekava struktuuri ja sisu. Nagu kõigis Eesti ülikoolides, omandatakse ka TPÜs akadeemiline haridus bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppes.

Kutseala arengu seisukohalt on magistri- ja doktoriõppe avamine TPÜ infoteaduse erialal eriti tähtis. Aastatel 1991-1997 kaitsiti TPÜs 14 magistritööd. Teaduskraadi omandanute hulgas on aastatepikkuse teadustöö kogemusega teadusraamatukogude töötajaid: Ülle Must, Ruth Parmas-Michelson ja Kurmo Konsa TÜRist, Aili Norberg ja Janne Andresoo RRist, Kyra Robert, Tiiu Reimo, Anne Valmas ja Kristiina Meius EARist, Konrad Kikas TTÜRist ning Priit Halberg, Elviine Uverskaja, Indrek Tart ja Sirje Virkus TPÜst. Doktoriõppes on TPÜ õppejõud Aile Möldre ja Liivi Aarma, TÜRist Ülle Must ja Kurmo Konsa, ning EARist Anne Valmas. Nõuded magistri- ja doktoritööde sisu ja vormistuse kohta on Eesti ülikoolides ühtlustatud. Infoteaduse erialal on võetud eeskujuna Soomes, Rootsis ja Saksamaal kaitsitud tööd.

Struktuurimuutused TPÜs tulenesid Eesti Vabariigi ülikooliseadusest. Osakonna ja eriala nime muutmise põhjustas õppekavade sisu kaasajastamine, eeskujuks ikka mitme Euroopa ja Põhjamaade raamatukogu- ja infotööst haridust andva õppeasutuse õppekavad. Seda teemat on põhjalikult käsitletud oma

kirjutises Aira Lepik /2/. Eriala õppekava uuendamisel saadi vajalikku teavet ka nendest rahvusvahelistest organisatsioonidest, mille liige on infoteaduste osakond ja tema õppejõud. 1991-1995. aastal kuulus IFLA koolituse ja väljaõppe sektiiooni alalisse komiteesse Evi Rannap. Aastateks 1995-2000. valiti sinna Aira Lepik, kellest 1997. aastal Kopenhaagenis toimunud IFLA konverentsil sai sektiiooni sekretär. TPÜ infoteaduste osakond on Euroopa Raamatukogu- ja Infoalase Hariduse ja Uuringute Assotsiatsiooni (EUCLID) asutajaliige. Infoalase hariduse probleeme on arutatud paljudel rahvusvahelistel konverentsidel, kus on osalenud ka meie õppejõud Aira Lepik, Sirje Virkus, Elvine Uverskaja, Aile Möldre, Ülle Papp jt.

Ettekujutuse, mida ja kuidas tänapäeval infoteaduse erialal õpetatakse, andsid Põhjamaade Nõukogu toetusel korraldatud koolitusseminarid Eesti, Läti ja Leedu raamatukogunduse ja infoteaduse õppejõududele. 1994. aastal viidi ERÜ algatusel Tallinnas läbi inglise-eesti ühisseminar "Erialaharidus ja täiendus-koolitus". Õppemetoodiliselt on olnud kasulikud arvukate külalislektorite loengud ja konsultatsioonid nii õppejõududele kui magistrandidele. Pikemate loengutsükklitega on TPÜs esinenud professor Paul Kaegbein Saksamaalt ja professor Esko Häkli Soomest. 1997./98. õppeaasta sügissemestril töötas TPÜ infoteaduse õppetoolis professor Tom Wilson Inglismaalt. Kõik nad on nõustanud ka õppekavade uuendamist.

Seega on eriala nimemuutus ja mitmed uued õppeained koolituskavas tulenenud üldistest eriala arengutendentsidest ning teiste kõrgkoolide kogemustest. Eriala muutumist ja kiiret arengut põhjustab teadagi ühiskonna informatiseerumine.

Tänapäeval luuakse andmekogumeid, tekstiandmebaase jm. infovara arvukalt ka väljaspool raamatukogu. Selleks, et need varamud oleksid hõlpsasti juurdepääsetavad ja kasutatavad, on vaja asjatundjaid, kes valdavad teabe süstematiseerimise, analüüsi- ja otsingumeetodeid, oskavad luua andmebaase ja koostada neist süsteeme, määratlevad infovajadusi ja nõustavad virtuaalses infokeskkonnas orienteerumisel.

Kui juurde lisada teadmised ja oskused, mida on aastakümnete

jooksul pakkunud traditsiooniline raamatukogundusharidus, siis koolitamegi spetsialisti, kes tuleb tänapäeva raamatukogus tööga toime ning mujalgi, kus talletatakse teavet trükistena või elektroonilises vormis. Meie eriala haridus ei ole tänapäeval suunitletud ainult kutsetöökoolituskogus. Et meie teadmiste ja oskuste rakendusvõimalused on palju avaramad, see ei ole kutsealale ohuks, vaid hoopis edasise arengu mõjutajaks.

Uued nõudmised kutsealale ja kutseoskustele tekkisid ka 60ndatel aastatel. Loodi arvukalt ettevõtete tehnikaraamatukogusid ja infotalitusi. Tolleaegne raamatukoguhoidjate koolitus ei vastanud enam oma sisult uutele suundadele. Helene Johani julge ja otsustav tegutsemine raamatukogunduskoolituse ümberkorraldamisel tagas raamatukoguhoidjatele töö paljudes eri tüüpi raamatukogudes ja infoasutustes.

Tunnustada tuleb ERÜ juhatuset ja koolitustoimkonna osa kutseala arengul ja kaitsel.

Õppetöö ja praktika korraldust ning sisu on analüüsitud ERÜ taastoomisest alates. Nii Viljandi Kultuurikolledži kui ka TPÜ õppekavu on ERÜ koolitustoimkonna soovitusi arvestades täiendatud uute valik-

kursustega jne. Kutseala vajas kaitses eriti 90ndate aastate esimesel poolel, vältimaks erihariduseta inimeste rakendamist raamatukogutööl. Eesti Kultuuriministeeriumi raamatukogutöötajate koolituse nõukogu ja ERÜ koolitustoimkond koostasid kutse-nõuded, millega määratleti raamatukoguhoidja kutsetöö eripära ning põhinõuded teadmiste ja oskuste kohta.

Helene Johani kartus, et tema mõtted raamatukogust ja raamatukoguhoidjast on tarbetud ja minevikulised, on põhjendamatu. Loomulikult toob iga ajajärk kaasa oma nõuded, uuendused tehnoloogias ja töömeetodites. Peamiseks aktuaalseks mureks on see, et raamatukoguhoidja võib tunda ennast abituna virtuaalses infokeskkonnas. Kutseala arenguks ja kaitses vajavad täiendõpet need, kes lõpetasid erialaõpingud nõukogude raamatukogundushariduse pagasiga, ning kaasaegset koolitust tänapäeval õppijad.

VIITED

1. Johani, H. Raamatukoguhoidja, bibliograafi, informisti kutseala kaitses // Raamatukogu, 1997, nr. 4, lk. 5-10.
2. Lepik, A. Infoteaduse eriala Tallinna Pedagoogikaülikoolis: traditsioonid ja võimalused // Infofoorum, 1997, nr. 1 (<http://www.tpu.ee/i-foorum>)

Tallinna Patarei vangla raamatukogu 1997.

Eestimaa kultuurikaardil on 1998. aasta 1. jaanuarist jälle üks uus tähis –

EESTI LASTE-KIRJANDUSE TEABEKESKUS

Tegelikult kajastub sellise sildi ja sisuga asutuse sünniloos meie tõeliku tänapäeva üks peegeldusi rahvuslikus kultuuripildis. Kuid alustame siiski alusmüürist, millele teabekeskus rajati.

Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse asutamine sai võimalikuks vaid tänu Eesti Lasteraamatukogu aastaid kestnud eeltööle. Kord osakonna, kord iseseisva üksusena keskis tulevase teabekeskuse teekond läbi erinevate aegade ja olude, eluja eneseõigustus ikka muutumatult sama – hool lapse ja tema vaimse arengu eest. Vist oleks võimatu leida Eestimaa raamatukogudest kolleegi, kes ei teaks või poleks kuulnud midagi väikese, aga tubli Eesti Lasteraamatukogu tööst.

Ärgu pandagu seda pisukest enesekiitust pahaks, sest laste(kirjandus)keskus saabki ainult nüümoodi ja nähtavalt teotseda. Nõnda jõudiski kätte aeg, mil viimane ukseilt jäi vähehülvavaks ja justkui piiras arengut.

Olime juba mõnda aega sisult ja suunalt taotlenud enam – olgu see siis kõigi asjahuviliste (raamatukogude, laste jt.) kaasamine mitmesuguste ülemaaliste loovürituste ja vaimuvõistlusega või tõsine vajadus põhjalikumalt tegelda lastekirjanduse ajalooga. Need nõ. klassikalise raamatukogutöö raamidest väljumise tunnused olid ilmne vihje seadustada oma mitmekesine tegevus sobivama sildiga – Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Loomulikult kohustab see nimetus meid nüüd omama ja korrastama võimalikult palju teavet nii eesti kui maailma lastekirjanduse kohta selle erinevate kasutajate tarvidustest lähtudes. Eeskujuks mitme lastesõbraliku välisriigi taolised keskused, asusime otsima oma, cestipärast lahendust. Leidsime, et meie keskus peab ühelt poolt säilitama raamatukogu tunnused ja teiselt poolt olema täiskasvanutegi tasemel teabe- ja teadusasutus. Teadmise, et ruumi ja

raha tuleb vähem kui seni, tuli lõppotsust üheksa korda kaaluda ja mõõta.

Et lasteraamatukogus olemine on meile ja muile enam-vähem tuntud asi, siis järgnev on põgus ülevaade nendest võimalustest, mis võiksid huvitada eelkõige täiskasvanuid – uurijaid, kirjastajaid, pedagooge, tudengeid, lapsevanemaid ja teisi lastekirjanduse sõpru.

Lastekirjanduse teabekeskus pakub kõigepealt lühimat teed tutvumaks parima valikuga Eestis esindatud lastekirjandusest. Eestikeelse lastekirjanduse osas taotleme võimalikult täielikku komplekteerimist, milleks oleme juba pikemat aega ettevalmistusi teinud. Viimane tähelepanuväärne täiendus ajaloolisele osale oli kollektsoonäär Tarmo Kolgi kogu, kus on umbes 4000 eksemplari raamatuid ja perioodikat ning mille omandasime tänu Avatud Eesti Fondile. Kaasaegsele osale toob olulist täiendust lastekirjanduse sündeksemplar. Asjahuvilistele on kogus teatme- ja nn. taustkirjandust lastekirjanduse kohta, mille pooldest oleme juba kõige jõukamad Eestis. Näiteks ainuüksi lastekirjandusteavet sisaldavat perioodikat on meil praegu ligi paarkümmend nimetust. Kõik artiklid lastekirjanduse ja laste lugemise kohta kopeeritakse jooksvalt ja jõudumööda ka retrospektiivselt ning fikseeritakse õige pea ka arvutis.

Peale eesti lastekirjanduse ja eesti keelde tõlgitu olemise võimalust mööda kogunud ka tõlkeid võõrkeeltesse ning suure hulga võõrkeelset lastekirjandust. Viimane võiks huvitada

tõlkijaid ja kirjastajaid. Raamatukunstruktoritele on pakkuda rohkesti erinevate aegade ja maade stiilinäiteid.

Kui eelnev viitas peamiselt teabele lastekirjanduse kohta, siis nüüd on kõne all laps ise ja eriti tema lugemisprobleemid. Meie teabekeskus, mis on välja kasvanud lasteraamatukogust, on lastele endiselt avatud. Loodame, et see asjaolu kindlustab edaspidigi meie lähedased suhted laste, lastevanemate ja pedagoogide ning kõigi nendega, keda huvitab lastekirjandus.

Lapsi teenidavaid raamatukoguhoidjaid nõustame aga endiselt kutselaselt. Ehk lühidalt – lubame jätkata kõiki Eesti Lasteraamatukogu parimaid traditsioone ning samas rajada loovalt teed uutele ja ajakohasematele. Seega on loodud Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus juba tuntud tasemel aga samas uus ja huvitav.

Loodame, et kuigi me oleme Euroopa noorim lastekirjanduse teabekeskus, saavutame viljaka kontakti samalaadsete keskustega välismaal, ja et me üksnes ei tarbi nende teavet, vaid saame peagi ka ise arvestatavaks tööpartneriks.

Meie telefonid:

direktor, sekretär, referent
6 46 64 88
lastekirjanduse teabetalitus
6 46 65 59
kojulaenutus, infotöötlus
6 44 84 22
faks: 6 46 64 88

Aadress on endine:

Liivalaia 30, EE0100 Tallinn
Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus

RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

1998/1

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

1. **Rahvaraamatukogude** arenguprojekt ja Euroopa Liit. - Tallinn, 1997. - 32 lk. - (Uut välismaa raamatukogudes; 16). - Kaanel ainult seeriapealkiri. - RR.

2. Die **Ausstattung** von Hochschulbibliotheken mit lokalen Bibliothekssystemen in NBFG-Verfahren (AHLB) : Empfehlungen des Bibliotheksunterausschusses für Datenverarbeitung und Kommunikationstechniken und der Kommission für Rechenanlagen der Deutschen Forschungsgemeinschaft. - 2., aktualisierte Aufl. - Berlin, 1996. - 54 S. - (Schriften der Forschungsgemeinschaft). - EAR.

3. **Informationen** zu den regionalen und überregionalen Verbundsystemen in Deutschland. - 3., aktualisierte Aufl. - Berlin, 1994. - 100 S., K. + 1 Diskette. - EAR.

4. **Simon, E.** Bibliotheks- und Informationssysteme in Spanien und den lateinamerikanischen Ländern : Eine Einführung. - München, 1992. - 178 S. - RR, TÜ.

5. **Thun, H. P.** Introduction à la bibliothéconomie de la République Fédérale Allemande. - Berlin, 1996. - 45 p. - EAR.

6. **Towards quality** : Research library performance measurement : Abstracts : International conference 12-13 June, 1997. - Tallinn, 1997. - 34, [1] p. - RR.

7. Управление библиотекой : новые идеи и практические решения : Сб. науч. тр. - М., -1995. - Вып.1. - 107, [1] с. - RR.

*

8. **Brandt Jensen, M.** Letter from America : Rescuing customer service and account management from the mergers // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 3. - P. 163-166. - RR, TÜ.

9. **Davies, R.** The ISTAR networks pilot application // Information Europe. - 1997. - Vol. 2, N 4. - P. 17-20. - RR.

10. **Elliot, R.** Elektroninen julkaiseminen ja tieteellinen informaatio // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 8. - S. 164-167. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

11. **EU-telematics**-ohjelma Suomen rahansaajat // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 7. - S. 152-[153]. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

12. **Fagerli, H. M.** Libraries and educational reform in Norway // Scand. Publ. Libr. Quart. - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 16-19. - ERÜ, RR.

13. **Fiedler, W.** Zwischen Kriegsbeute und internationaler Verantwortung - Kulturgüter im Internationalen Recht der Gegenwart : Plädoyer für zeitgemäße Praxis des Internationalen Rechts // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 6. - S. 583-598. - RR, TTÜ, TÜ.

14. **Foskett, D. J.** "A rustic in the library": The first Dr Pafford memorial lecture // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 4. - P. 211-216. - RR, TTÜ.

15. **Hamann, O., Lülfing, D., Mälck, A.** Glückliches Ende einer Odyssee : Die Rückkehr von 70.000 kriegsbedingt verlagerten Büchern aus Georgien nach Deutschland // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 6. - S. 599-616. - RR, TTÜ, TÜ.

16. **Hart, R.** Small is beautiful - reflections on a new publishing start-up // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 3. - P. 159-161. - RR, TÜ.

17. **Heimbürger, A.** Kuulumisia Internet Expo'97-tapahtumasta 28.10.-29.10.1997 // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 6. - S. 15-16. - ERÜ, RR.

18. **Hibbitts, B.** Goodbye to all that? : The provenance and prospects of the law review // The Law Librarian. - 1977. - Vol. 28, N 3. - P. 134-140. - RR, TÜ.

19. **Hurford, E.** Preserving Australia's diverse heritage : [Eesti Arhiiv Austraalias] // National Library of Australia News. - 1997. - Vol. 7, N 8. - P. 12-15. - RR.

20. **Kirjastot** - yliopiston sydän : Keskustelua Helsingin yliopiston kirjastojen kehittämisstrategiasta 1998-2005 : Keskustelijoina vararehtori A. Mustajoki sekä kirjastonjohtajat L. Rajamäki ja T. Ruhanen // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 8. - S. 155-161. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

21. **Kulmala, S.** Vaihto-ohjelma yhdistää Eurotietokeskuksia // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk.12, N 5. - S. 12-13. - ERÜ, RR.

22. **Laaksovirta, T. H.** Kirjasto- ja tietopalvelu - julkinen asiantuntijaorganisaatio : Maailma vuonna 2007 // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 6. - S. 114-119. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

23. **Okerson, A.** Copyright or contract? // Libr. J. - 1997. - Vol. 122, N 14. - P. 136-139. - RR.

24. **Radford, M. L., Radford, G.** Power, knowledge, and fear : Feminism, Foucault, and the stereotype of the female librarian // Libr. Quart. - 1997. - Vol. 67, N 3. - P. 250-266. - EAR.

25. **Roselle, A.** Using the ALA's Evaluating Library Instruction (1996) // J. of Academic Librarianship. - 1997. - Vol. 23, N 5. - P. 390-396. - RR, TÜ.

26. **Salonharju, I.** Euroopan kirjastojen integraatio etene : Suomalaiset suosittuja yhteistyökumppaneita EU:n kirjasto-ohjelmassa // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk.12, N 5. - S. 14-16. - ERÜ, RR.

27. **Sinikara, K.** Mustavalkoista vai värien runsausta? : Tulosperusteisen resurssien jaon vaikutuksia kirjasto-toimintaan // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 8. - S. 153-154. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

28. **Thomas, B.** Sweden joins the Library Law Club at last // Scand. Publ. Libr. Quart. - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 9-12. - ERÜ, RR.

29. **Äyräs, A.** Reforming the Finnish library legislation // Scand. Publ. Libr. Quart. - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 13-15. - ERÜ, RR.

TEATMEKIRJANDUS

30. **Raamatukogud** : Teatmik : Aadressid ja telefonid. - Tallinn, 1997. - 16 lk. - RR.

31. **Encyclopedia** of library and information science : Vol. 60. Suppl. 23. - New York; Basel; Hong Kong, 1997. - VI, 384 p. - EAR.

32. **Ressources** pour les bibliothèques et centres documentaires scolaires = Resourcebook for school libraries and resource centers. - München, 1997. - [5], 148 p. - (IFLA publications; 79). - EAR.

33. **Sigilverzeichnis** für die Bibliotheken der Leihverkehrsregion Berlin-Brandenburg : Stand, 1994. - Berlin, 1994. - XI, 215, [2] S. - EAR.
34. **Verzeichnis** deutscher Fachhochschulbibliotheken, 1992/1993. - Berlin, 1993. - 91 S. - EAR.
35. Библиотечное дело : Терминологический словарь. - М., 1997. - 167 с. - RR.

RAAMATU JA RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

36. **Clavis Germanico** - Lithvana : Rankraštinis XVII amžiaus vokiečių-lietuvių kalbu žodynas keturios dalys = Handschriftliches deutsch-litauisches Wörterbuch des 17. Jahrhunderts in vier Teilen. - Vilnius, 1995. - (Bibliotheca Baltica. Lithuania). - EAR.
- D. 1: A-E. - 1995. - XLII, 629 p.
- D. 2: F-L. - 1997. - 701 p.
37. **Handbuch** des Personalien Gelegenheitschrifttums in Europäischen Bibliotheken und Archiven. - Hildesheim, [S.a.] - 30 S. - EAR.
38. **Healey, J. F.** The early alphabet. - Berkeley etc., 1991. - 64 p. - (Reading the past; vol. 9). - EAR.
39. **Jovaišas, A.** Martynas Mažvydas : Primosios lietuviškos knygos parengėjas. - Kaunas, 1996. - 198, [2] p. - (Gyvenimas ir kuryba). - EAR.
40. **Mažvydas, M.** Katekizmas ir kiti raštai = Katechismus und andere Schriften. - Vilnius, 1993. - 720 p. - (Bibliotheca Baltica. Lithuania). - Faksiimiletrükk. - EAR.
41. **Ojtozi, E.** Die ausländischen Drucke und ihre Possessoren in der Universitätsbibliothek zu Debrecen zwischen 1601-1650 - A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1601-1650 közötti külföldi nyomtatványai és possessoraik. - Debrecen, 1996. - 245 p. - (Régi tiszántúli könyvtárak; 8) - Paralleltekst saksa ja ungari k. - EAR.
42. **Ulčinaite, E.** Baroque literature in Lithuania. - Vilnius, 1996. - 40 p. - EAR.
43. **Žukas, S.** Das erste litauische Buch im Kulturkontext seiner Entstehung : Der Katechismus von Martinus Mosvidus (1547). - Vilnius, 1997. - 28 S. - Autor mąrgitūd impressumis. - EAR.
44. **Žukas, S.** The first Lithuanian book and its cultural context : Martinus Mosvidius' Catechismus, 1547. - 2nd, rev. ed. - Vilnius, 1996. - 28 p. - Autor mąrgitūd impressumis. - EAR.
45. Актуальные проблемы теории и истории библиофильства : Материалы Междунар. науч. конф. - СПб., 1997. - 103 с. - RR.

*

46. **Hanska, J.** Uuden Saksan kansalliskirjasto // Bibliophilos. - 1997. - Vsk. 56, N 3. - S. 57-62. - RR.
47. **Kaitaro, T.** Valistusajan filosofinen kirjallisuus ja sensuuri // Bibliophilos. - 1997. - Vsk. 56, N 4. - S. 4-11. - RR.
48. **Lehtinen, A. I.** Guilelmus de Conchis : Glose super Platonem : Harvinainen käsikirjoitus Helsingin yliopiston kirjastossa // Bibliophilos. - 1997. - Vsk. 56, N 4. - S. 47-53. - RR.
49. **Perälä, A.** Uniikki kirjainnäyte kokoelman kätöksissä // Bibliophilos. - 1997. - Vsk. 56, N 4. - S. 41-45. - RR.
50. **Rhodes, D. E.** A la recherche du livre perdu : Three Italian editions of the sixteenth century // The Library. - 1997. - Vol. 19, N 3. - P. 248-251. - T.Ü.
51. **Salonen, H.** Bibliotheca Baltica ja Itämeren alueen kulttuuriperintö // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 5. - S. 99-100. - EAR, RR, T.Ü.
52. **Shaw, D. J.** Unrecorded French incunabules in the Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena // The Library. - 1997. - Vol. 19, N 3. - P. 197-220. - T.Ü.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

53. **Eesti Akadeemilise Raamatukogu aastaraamat**. - Tallinn, 1997. - 149, [1] lk. - Artiklite kokkuv. ingl. ja saksa k. - RR.
54. **Kirjastot 1995** : Yleisten ja tieteellisten kirjastojen toiminta. - Helsinki, 1996. - 124 s. - Rööptiitel ja -tekst rootsi ja ingl. k. - RR.
55. **Oulun Kaupunkikirjasto-Maakuntakirjasto** : Toimintakertomus 1991. - Oulu, 1992. - 23 s. - RR.

*

56. **Audunson, R.** Processes of change in the public library system // Scand. Publ. Libr. Quart. - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 27-31. - ERÜ, RR.
57. **Forselles-Riska af, C.** Kohti karttakirjastoa // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 6. - S. 148-151. - EAR, RR, T.Ü.
58. **Haanpää, E.-L., Kaivola, T.** Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 6. - S. 144-147. - EAR, RR, T.Ü.
59. **Lehmann, K. D.** Dankesrede anlässlich der feierlichen Einweihung der Deutschen Bibliothek am 14. Mai 1997 // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 5. - S. 473-479. - RR, TTÜ, T.Ü.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

60. **Blankson-Hemans, L.** Legal research training at Clifford Chance // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 3. - P. 173-174. - RR, T.Ü.
61. **Brandt Jensen, M.** Teach me to learn : Planning quality continuing education for law librarians // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 2. - P. 87-89. - RR, T.Ü.
62. **Carpenter, K. E.** The librarian-scholar // J. of Academic Librarianship. - 1997. - Vol. 23, N 5. - P. 398-401. - RR, T.Ü.
63. **Enmark, R.** Library education in the Nordic countries // Scand. Publ. Libr. Quart. - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 4-8. - ERÜ, RR.
64. **Mansfield, S., Bald, N.** Opportunities for the information professional in the law library environment of today // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 3. - P. 168-172. - RR, T.Ü.
65. **Muhonen, A.** Junien vaihtoa Yorkissa // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 6. - S. 135-138. - EAR, RR, T.Ü.
66. **Smith, R.** EduLib, training the trainers // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 5. - S. 32-33. - ERÜ, RR.
67. **Toivonen, I.** Tietoverkkomaistereita - onko heitä // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 5. - S. 16-17. - ERÜ, RR.
68. **Tyrväinen, J.** Pirkanmaan ammattikorkeakoulu kehittää kirjasto- ja tietopalvelujaan tiimiorganisaatiossa // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 6. - S. 26-27. - ERÜ, RR.
69. **Worley, L.** Training through the use of Scottish/ National Vocational Qualifications (S/NVQs) // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 2. - P. 78-82. - RR, T.Ü.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

70. **Beyersdorff, G.** Was kostet die Fernleihe? : Untersuchung und Empfehlungen zu Kosten, Finanzierung und Abrechnung des Leihverkehrs und von SUBITO-Diensten. - Berlin, 1996. - 36 S. - (Arbeitshilfen / Deutsches Bibliotheksinstitut). - EAR.
71. **Pieschel, K.** Anwendungssoftware für Bibliotheken : Eine Produktübersicht. - Berlin, 1996. - 76 S. - (Arbeitshilfen / Deutsches Bibliotheksinstitut). - EAR.

*

72. **Barth, D.** Vom zweischichtigen Bibliothekssystem zur kooperativen Einschichtigkeit // *Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 5. - S. 495-522. - RR, TTÜ, TÜ.

73. **Laamanen, I.** Marketing of information service and other products // *Newsletter to European Health Librarians.* - 1997. - N 38. - P. 22-23. - TÜ.

74. **Luoto-Halvari, A.** "Erinomainen aloitus" : Yliopistojen lausunnot Kansallinen elektroninen kirjasto-työryhmän muistiosta // *Signum.* - 1997. - Vsk. 30, N 8. - S. 168-169. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

STANDARDISEERIMINE

75. **Ojonen, S.** ISSN Budapestissa // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti.* - 1997. - Vsk. 39, N 5. - S. 110-113. - EAR, RR, TÜ.

KOMPLEKTEERIMINE

76. **Dillon, D.** The changing role of humanities collection development // *The Acquisitions Librarian.* - 1997. - N 17/18. - P. 5-15. - RR.

77. **Ellis, S., Fisher, K.** Electronic text collection development : A primer // *The Acquisitions Librarian.* - 1997. - N 17/18. - P. 17-27. - RR.

78. **Farber, E. I.** Books not for college libraries // *Libr. J.* - 1997. - Vol. 122, N 13. - P. 44-45. - RR.

79. **Nurminen, T.** Yliopistokirjastot tietoyhteiskuntahaasteiden edessä vähenevin ainestovarannoin // *Signum.* - 1997. - Vol. Vsk. 30, N 7. - S. 135-140. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

KIRJELDAMINE

80. **Furrie, B.** Understanding MARC bibliographic : Machine-readabel cataloging. - 4th ed. - Washington (D.C.), 1994. - 29 p. - EAR.

81. **USMARC** code list for languages. - Washington (D.C.), 1989. - VIII, 154 p. - EAR.

*

82. **Mohr, D. A., Schuneman, A.** Changing roles : Original cataloging by paraprofessionals in ARL libraries // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* - 1997. - Vol. 41, N 3. - P. 205-218. - TÜ.

83. **Stoker, D.** Computer cataloging in retrospect // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* - 1997. - Vol. 29, N 4. - P. 175-177. - RR, TTÜ.

LIIGITAMINE

84. **Lochstet, G. S.** Course and research analysis using a coded classification system // *J. of Academic Librarianship.* - 1997. - Vol. 23, N 5. - P. 380-389. - RR, TÜ.

85. **Miller, D.** Identical in appearance but not in actuality : Headings shared by a subject-access and a form/genre access authority list // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* - 1997. - Vol. 41, N 3. - P. 190-204. - TÜ.

KATALOOGID

86. **Harris, S. R.** Webliography : The process of building Internet subject access // *The Acquisitions Librarian.* - 1997. - N 17/18. - P. 29-43. - RR.

KOGUD

87. **Goodrich, T. D.** Early Islamic and Ottoman maps at Yale // *The Yale University Library Gazette.* - 1997. - Vol. 72, N 1-2. - P. 27-40. - RR.

88. **Kratz, G.** Die Čertkova'sche Bibliothek und ihre deutschsprachigen Bestände : Zu dem bevorstehenden Jubiläum 135 Jahre Čertkova'sche Bibliothek (60 Jahre Historische Bibliothek) // *Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 6. - S. 619-642. - RR, TTÜ, TÜ.

89. **Marmor, M.** Altered states : A bibliographical note on censorship in Nietzsche archive // *The Yale University Library Gazette.* - 1997. - Vol. 72, N 1-2. - P. 54-67. - RR.

90. **Sagidova, E.** Venäjän kansalliskirjasto Pietarissa // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti.* - 1997. - Vsk. 39, N 6. - S. 141-144. - EAR, RR, TÜ

KOGUDE HOID

91. **30 aastat raamatuennistamist Eesti Rahvusraamatu-kogus = 30 years of book conservation in the National Library of Estonia.** - Tallinn, 1997. - 31 lk. - Rööptekst ingl. k. - RR.

92. **Raamat - aeg - restaureerimine : Artiklite kogumik. 8. = Book - time - restoration : Collection of articles. 8.** - Tartu, 1997. - 132 lk. - Artiklite kokkuvõtte ja eessõna ingl. k. - RR.

*

93. **Brandis, L., Lyall, J.** Properties of paper in naturally aged books // *Restaurator.* - 1997. - Vol. 18, N 3. - P. 115-130. - EAR, TÜ.

94. **Bremer-Laamanen, M.** Silta tulevaisuuten : Sanomalehtikuvaus Suomessa ja maailmalla // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti.* - 1997. - Vsk. 39, N 5. - S. 101-104. - EAR, RR, TÜ.

95. **Child, M.** Taking preservation across cultural frontiers // *Libri.* - 1997. - Vol. 47, N 3. - P. 139-146. - TÜ.

96. **Choisy, P., Chapelle, A. de La, Thomas, D., Legoy, M. D.** Non invasive techniques for the investigation of foxing stains on graphic art material // *Restaurator.* - 1997. - Vol. 18, N 3. - P. 131-152. - EAR, TÜ.

97. **Cloonan, M. V.** Preservation without borders // *Libri.* - 1997. - Vol. 47, N 3. - P. 180-186. - TÜ.

98. **Dean, J. F.** The preservation and conservation needs of the upper regions of Southeast Asia // *Libri.* - 1997. - Vol. 47, N 3. - P. 124-138. - TÜ.

99. **Havermans, J., Dufour, J.** Photo oxidadion of paper documents // *Restaurator.* - 1997. - Vol. 18, N 3. - P. 103-114. - EAR, TÜ.

100. **Hayman, L. M.** Database design for preservation project management : The California newspaper project : Notes on operations // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* - 1997. - Vol. 41, N 3. - P. 236-253. - TÜ.

101. **Kaltwasser, F. G.** Verbesserung der Zugänglichkeit und des Schutzes von Druckwerken im Schnittfeld polnischer und deutscher Kultur in polnischen Bibliotheken : Ein deutsch-polnisches Gemeinschaftsprojekt // *Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 5. - S. 479-495. - RR, TTÜ, TÜ.

102. **Maggen, M.** The conservation of papyri documents dated to 4th century BCE // *Restaurator.* - 1997. - Vol. 18, N 3. - P. 153-161. - EAR, TÜ.

103. **Poprady, G., Kastaly, B.** Preservation of Hungary documentary heritage // *Libri.* - 1997. - Vol. 47, N 3. - P. 153-157. - TÜ.

104. **Russell, A.** Collections in Cuba : An island apart // *Libri.* - 1997. - Vol. 47, N 3. - P. 147-152. - TÜ.

LUGEJATEENINDUS

105. **Dewey, B. I.** In search of practical applications : A public services research agenda for university libraries // *J. of Academic Librarianship.* - 1997. - Vol. 23, N 5. - P. 371-379. - RR, TÜ.

106. **Hansen, L.** Library service to students // *Scand. Publ. Libr. Quart.* - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 20-21. - ERÜ, RR.

107. **Quinn, B.** Adapting service quality concepts to academic libraries // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 5. - P. 359-369. - RR, TÕ.

108. **Virtanen, K.** Finland's library service for foreigners // *Scand. Publ. Libr. Quart.* - 1997. - Vol. 30, N 4. - P. 22-23. - ERÜ, RR.

LUGEMINE

109. **Manguel, A.** A history of reading. - Toronto, 1996. - [10], 372 p. - EAR.

110. **Mäkinen, I.** "Nödvändighet af Lainakirjasto" : Modernin lukuhulun tulo Suomeen ja lugemisen instituutiot. - Helsinki, 1997. - 459 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia; 668) - Resümee ingl. k. - EAR.

111. Чтение в библиотеках России : Информ. изд. - СПб., 1997. - Вып. 1. - 1997. - 84 с. - RR.

*

112. **Paavonheimo, J.** Onko kirjallisuus väistyvää? // *Kirjastoletti*. - 1997. - Vsk. 90, N 10. - S. 312-313. - ELR, ERÜ, RR, TÕ, TÕ.

113. **Wiegand, W. A.** Misreading LIS education // *Libr. J.* - 1997. - Vol. 122, N 11. - P. 36-38. - RR.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

114. *The Reference Librarian*. N 57. Reference sources on the Internet : Off the shelf and onto the Web : [Sisaldab Interneti aadresse teadus- ja majandusinfo kohta]. - Binghamton, NY, 1997. - 238 p. - RR.

115. *The Reference Librarian*. N 58. Business reference services : How end users and librarians work together. - Binghamton, NY, 1997. - 176 p. - RR.

*

116. **Ahtola, A.** ALEKSI ja ARTO eivät ole veljeksiä : Tiedonhaku kannata tehdä kummastakin // *Signum*. - 1997. - Vsk. 30, N 7. - S. 144-147. - EAR, RR, TÕ, TÕ.

117. **Duff, A. S.** Some post-war models of the information chain // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* - 1997. - Vol. 29, N 4. - P. 189-193. - RR, TÕ.

118. **Owens, I.** Issues of ownership, access, and document delivery : Considerations for the humanities // *The Acquisitions Librarian*. - 1997. - N 17/18. - P. 45-62. - RR.

119. **Ray, K. L., Lang, M. S.** Analysing search styles of patrons and staff : A replicative study of two university libraries // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* - 1997. - Vol. 41, N 3. - P. 219-235. - TÕ.

120. **Shemberg, M.** From citation to piece in hand : The search for efficiency in accessing monographic series // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* - 1997. - Vol. 41, N 3. - P. 179-190. - TÕ.

121. **Toivonen, L.** EU-tietokantoja Internetissä // *Tietopalvelu*. - 1997. - Vsk. 12, N 6. - S. 10-11. - ERÜ, RR.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOOGIA

122. **Karnitis, E.** Electronic information services in libraries of Latvia : The concept and its implementation : preprint. - Riga, 1997. - 34 p. - Rööppealk. läti k. - EAR.

*

123. **Borgman, C. L.** From acting locally to thinking globally : A brief history of library automation // *Libr. Quart.* - 1997. - Vol. 67, N 3. - P. 215-249. - EAR.

124. **Breeding, M.** Technology update from the National Online Meeting & IOLS'97 // *Computers in Libr.* - 1997. - Vol. 17, N 7. - P. 20-30. - RR.

125. **Englund, J.** Elektroniset lehdet // *Tietopalvelu*. - 1997. - Vsk. 12, N 6. - S. 5-6. - ERÜ, RR.

126. **Forsman, M.** Ajatuksia virtuaalikirjastosta ja kirjastotyön muuttumisesta // *Signum*. - 1997. - Vsk. 30, N 8. - S. 171-172. - EAR, RR, TÕ, TÕ.

127. **Harwood, P.** More questions than answers : The move towards electronic journals // *The Law Librarian*. - 1997. - Vol. 28, N 3. - P. 144-146. - RR, TÕ.

128. **Laamanen, I., Kuusinen, I.** Blondit ja älykkäät agentit // *Tietopalvelu*. - 1997. - Vsk. 12, N 6. - S. 7-10. - ERÜ, RR.

129. **Murphy, B.** OCLC usability lab helps staff learn more about the user // *OCLC Newsletter*. - 1997. - N 229. - P. 21-23. - RR, TÕ.

130. **Perez, E.** Industrial strength database publishing : Inmagic DB/TextWorks WebPublisher // *Library Software Review*. - 1997. - Vol. 16, N 3. - P. 124-137. - TÕ.

131. **Pistotti, V.** Electronic publishing : Who loses, who gains, who pays? // *Newsletter to European Health Librarians*. - 1997. - N 39. - P. 18-20. - TÕ.

132. **Scarlett, J.** Internet use survey // *The Law Librarian*. - 1997. - Vol. 28, N 2. - P. 106-110. - RR, TÕ.

133. **Siddiqui, M. A.** The use of information technology in academic libraries in Saudi Arabia // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* - 1997. - Vol. 29, N 4. - P. 195-203. - RR, TÕ.

134. **Sturdy, D.** Intranets : How publishers can integrate their data with yours // *The Law Librarian*. - 1997. - Vol. 28, N 3. - P. 129-133. - RR, TÕ.

135. **Toivonen, L.** Kansallinen elektroninen kirjasto // *Tietopalvelu*. - 1997. - Vsk. 12, N 5. - S. 20-21. - ERÜ, RR.

136. **Ugolini, D.** ViCLib : Creating a hypertext library information system // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* - 1997. - Vol. 29, N 4. - P. 205-210. - RR, TÕ.

137. **Watson, B. C.** Research Advisory Committee meets, gets update on OCLC office research projects // *OCLC Newsletter*. - 1997. - N 229. - P. 16-18. - RR, TÕ.

138. **White, F.** Multimedia authoring tools : Toolbook. II. Instructor and click create // *Library Software Review*. - 1997. - Vol. 16, N 3. - P. 137-151. - TÕ.

HOONED JA SISUSTUS

139. **Cole, J. Y.** A fitting temple for great thoughts : The Jefferson building and a new Library of Congress // *Libr. of Congress*. - 1997. - Vol. 56, N 16. - P. 342-344. - EAR, RR, TÕ.

140. **Eenmaa, I.** The new building of the National Library of Estonia // *ERLC : The LIBER Quart.* - 1997. - Vol. 7, N 1. - P. 40, 254-267. - RR.

141. **Moneta, C.** How to by shelving // *The Law Librarian*. - 1997. - Vol. 28, N 2. - P. 98-100. - RR, TÕ.

RAAMATUKOGUNDUSLIKUD ORGANISATSIOONID

142. **Muudatused** tingivad uusi muutusi : Raamatukogud ja majanduse areng : IFLA 62. aastakonverents: Hiina, Peking : [ettekannete referaadid]. - Tallinn, 1997. - 59 lk. - (Uut välismaa raamatukogudes; 17). - Kaanel ainult seeriapealkiri. - RR.

DAATUMEID EESTI RAAMATUKOGUNDUSEST 1918–1998

- 1918 Asutati Riigiraamatukogu
- 1919 Asutati Tallinna Tehnikaülikooli eelkäija, Tallinna Tehnikumi raamatukogu Friedrich Puksoost sai Tartu Ülikooli Raamatukogu juhataja
- 1920 Tallinna Keskraamatukogu kolis oma tänasesse hoonesse Estonia puiesteel
- 1921 Aleksander Sibulast sai Tallinna Linna Avaliku Raamatukogu ja lugemistoa juhataja Eesti Bibliograafia Asutis alustas tööd
- 1923 I üleriikline raamatukoguhoidjate kongress Asutati Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing Ilmus ajakirja "Raamatukogu" esimene number
- 1924 Hakkas ilmuma "Eesti raamatute üldnimestik"
- 1925 Hakkas kehtima "Avalikkude raamatukogude seadus"
- 1926 Ilmus A. Sibula "Raamatukoguhoidja käsiraamat"
- 1927 Tartu Ülikoolis hakati õpetama raamatukogundust
- 1928 ERÜ võeti vastu IFLAse
- 1929 Ilmus A. Kurvitsa "Raamatukogu ja vabaharidustöö" II Eesti raamatukoguhoidjate kongress
- 1930 Balti riikide raamatukoguhoidjate I kongress Riias Esimese Eesti raamatukoguhoidjana osales R. Antik IFLA aastakonverentsil Stockholmis
- 1931 Ilmus R. Antiku "Oskussõnastik raamatukogunduse ja bibliograafia alalt eesti, saksa ja vene keeles"
- 1933 Ilmus Fr. Puksovi "Eesti raamatu arengulugu seoses kirja ja raamatu üldise arenemisega" III Eesti raamatukoguhoidjate kongress
- 1934 Ilmus Fr. Puksovi "Raamat ja tema sõbrad"
- 1935 Raamatu-aasta Balti riikide raamatukoguhoidjate II kongress Tallinnas ja Tartus
- 1936 Ilmus J. Roosi "Lühike eesti raamatu ajalugu"
- 1937 ERÜ esimese esindajana sai A. Sibul Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali esinduskogu liikmeks
- 1938 Balti riikide raamatukoguhoidjate III kongress Leedus Ilmus R. Antiku "Kataloogid ja kataloogimine" Tallinna Keskraamatukogu arhiivkogu avati lugejaile Hakkas kehtima Riigiraamatukogu seadus
- 1939 IV Eesti raamatukoguhoidjate kongress
- 1940 50 aastat kestnud raamatute keelamise ja hävitamise algus ERÜ tegevus lõpetati koos teiste ühiskondlike organisatsioonidega
- 1941 Raamatupalati ülesanded pandi Riigiraamatukogule
- 1942 ERÜ jätkas tegevust
- 1943 Algas suuremate raamatukogude väärtuslikuma vara evakueerimine maale sõjapakku
- 1944 Loodi Eesti Meditsiiniraamatukogu Helene Johani määrati Riigiraamatukogu direktoriks
- 1946 Loodi ENSV Teaduste Akadeemia Raamatukogu
- 1947 Ilmus "Raamatukogutöö tehnika ja meetodika"
- 1948 Ilmus H. Masingu "Raamatute kümnnendliigitus"
- 1949 A. Puškini juubelinäitus Kunstihoones
- 1950 Ilmus "Nõukogude Eesti raamatukogundus" I
- 1952 Loodi Tallinna Kultuurharidusala Kool, kus koolitati ka raamatukoguhoidjaid
- 1957 Ivi Tingre hakkas Kultuuriministeeriumis juhtima eesti raamatukogundust
- 1958 Hakkas ilmuma Eesti järjepidevaim jookseerialbibliograafia "Raamatukogunduse bibliograafia"
- 1959 Rahvaraamatukogudes algas üleminek avariilule
- 1960 ENSV Ministrite Nõukogu andis välja määruse "Eesti NSV raamatukogude töö parandamise ja materiaalse baasi tugevdamise kohta" Kultuuriministeeriumis loodi Raamatukogude Inspeksioon Kultuurikool viidi Tallinnast Viljandisse
- 1961 Esimene eesti raamatuteaduse konverents Tartus Kirjandusmuuseumis
- 1962 Esimene raamatukoguhoidja (L. Niilus) sai ENSV teenelise kultuuritegelase aunimetuse
- 1963 Loodi ENSV Riiklik Raamatupalat Esimene rahvaraamatukogude õppelaager Karksi-Nuias
- 1964 Ilmus "Raamatukoguhoidja käsiraamat" Kaitsti esimene raamatukogunduslik väitekirj Eestis (K. Veskimägi) Taasilmus "Raamatukogu"
- 1965 Tallinna Pedagoogilises Instituudis loodi raamatukogunduse ja bibliograafia kateeder ja alustati raamatukoguhoidjate koolitamist
- 1966 ENSV Teaduste Akadeemia Raamatukogu alustas tööd uues hoones
- 1967 Viidi läbi uuring "ENSV rahvaraamatukogu lugeja 1967" Esimene Eesti, Läti ja Leedu Teaduste Akadeemia raamatukogu seminarlaager BIBLIOPOLIS Viitnal Esimene Eesti, Läti ja Leedu riiklike (rahvus) raamatukogude seminarlaager LILAEST Saaremaal
- 1968 Loodi Eesti Tehnikaraamatukogu Ilmus TRÜ Teadusliku Raamatukogu väljaanne "Teadusliku raamatukogu töid" I
- 1969 Ilmus "Raamatukogunduse sõnastik"
- 1970 Viidi läbi uuring "Raamatukogude koostis ja kasutamine" (FU)

- 1971 Tööd alustas terminoloogiakomisjon
- 1972 TPI raamatukogu alustas tööd uues hoones
Mustamäel
Loodi Eesti NSV Raamatukogude Nõukogu
- 1974 Loodi ENSV Raamatusõprade Ühing
(Raamatuühing)
- 1975 Loodi Riiklik Ametkondadevaheline
Raamatukogukomisjon
Eesti raamatu 450. aastapäeva juubelinäitus
Tallinna Kunstihoones
- 1976 Moodustati Laste- ja Noorteraamatukogu
- 1977 Viidi läbi uuring "ENSV rahvaraamatukogu
lugeja 1977"
- 1978 Eesti rahvusbibliograafia väljaannete koondplaan
- 1980 Anti välja "Rahvaraamatukogude võrgu
põhimäärus"
Lõppes rahvaraamatukogude tsentraliseerimine
Viidi läbi uuring "Raamatukogude koostis ja
kasutamine" (FU 2)
- 1982 Tartu Riikliku Ülikooli Teaduslik
Raamatukogu alustas tööd uues hoones
- 1983 Tallinnas peeti rahvusvaheline lugemise
ekspertide nõupidamine
- 1986 Asetati Eesti Rahvusraamatukogu uue hoone
nurgakivi
- 1988 ERÜ taasalustas tegevust
Avati esimene rahvaraamatukoguks ehitatud
raamatukoguhooned (Narva Keskraamatukogu)
Eesti raamatukoguhoidjate kongress
- 1989 ERÜ taastas oma kuuluvuse IFLAse
- 1990 Võeti vastu "Seadus Eesti
Rahvusraamatukogu kohta"
Eesti raamatukogudes kaotati lõplikult erihoid
- 1991 Tallinnas peeti IFLA lugemise ümarlause seminar
Balti riikide raamatukoguhoidjate IV kongress
Riias
- 1992 Loodi Eesti Patendiraamatukogu
Tehnikaraamatukogu liideti Tallinna
Tehnikaülikooli Raamatukoguga
Võeti vastu "Eesti Vabariigi rahva-
raamatukogude seadus"
Loodi Eesti Standardiraamatukogu
- 1993 Eesti Rahvusraamatukogu alustas tööd uues
hoones
Eesti raamatukoguhoidjate VI kongress
Ilmusid "Eesti retrospektiivse rahvus-
bibliograafia" esimesed köited
- 1994 Võeti vastu Eesti Rahvusraamatukogu seadus
- 1996 Balti riikide raamatukoguhoidjate V kongress
Tallinnas
- 1997 Tiiu Valm valiti ERÜ ettepanekul Kultuur-
kapitali rahvakultuuri sihtkapitali nõukogusse

Koostasid K. Tammaru, A. Valmas ja H. Jürman

EESTI KOOLIRAAMATUKOGUD 1996/97 õ.-a.

	Raamatu- kogude arv	Teavikuid 31. 08. 1997		Lugejaid	Laenutusi	Külastusi	Raamatukogu- hoidjaid
		Põhikogu	Õpikogu				
1. Algkooli raamatukogud	35	57 022	58 937	3 894	75 783	55 091	26
2. Põhikooli raamatukogud	234	1 013 025	1 164 686	39 943	568 056	503 913	248
3. Keskkooli raamatukogud	110	1 764 225	2 050 258	59 368	1 298 964	896 388	145
4. Gümnaasiumi raamatukogud	106	1 933 060	2 225 678	67 997	1 385 219	1 155 230	166
5. Õhtukooli raamatukogud	15	56 736	102 392	3 316	21 726	25 415	16
6. Kutseõppeasutuste raamatukogud	55	1 031 398	451 013	22 674	395 029	243 403	64
7. Huvikooli raamatukogud	5	51 039	10 682	1 204	9 347	5 017	5
8. KOOLIRAAMATUKOGUD KOKKU	560	5 906 505	6 063 646	198 396	3 754 124	2 884 457	670

Andmed pole täielikud, sest 27 kooliraamatukogu esitasid puuduolukud põhinäitavud.

LAPSEEAST VÄLJAS?

KÜMME AASTAT EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU TAASLOOMISEST

LINDA KASK
REET OLEVSOO

24. veebruaril 1923. aastal asutatud ja 9. juunil 1988. aastal oma tegevust taas alustanud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu mõlema tegevusperioodi põhikirjalised **eesmärgid on raamatukogunduse arendamine, raamatukoguhoidjate kutseoskuste tõstmine ja kutsehuvide kaitsmine**. Ühingu juhatus on alati taotlenud nende eesmärkide saavutamist. Esimese tegevusperioodi kohta on trükisõnas antud korduvalt ülevaateid ja huviline saab nendega tutvuda (Ly Läll. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Nõukogude Eesti Raamatukogundus nr. 14, lk. 46-65; Helene Johani. Raamatukoguhoidjate ühing oli mu kool, ERÜ aastaraamat 1989, lk. 98-116 jt.).

Viimased kümme aastat on kaasa toonud mõndagi, mille üle võib tagasi vaadates tunda rõõmu. Ühingu tegevuse "käivitavaks mootoriks" on olnud tema esinaised, oma eriala tõelised entusiastid ja asjatundjad – Evi Rannap (1988-1991), Ivi Tingre (1992-1993) ja Anne Valmas (1994-1998). Nad on inimesed, kes on lisaks oma põhitööle leidnud endas energiat ja jõudu vedada ühingu sageli raskelt liikuvat vankrit. Iga esinaine ja juhatuse uus koosseis on ühingu tegevusse toonud midagi omanäolist.

Pärast taasasutamist oldi ühiskondlikult tundlikud ja sekkuti aktiivsemalt ka ühiskonna arengut mõjutavatesse sündmustesse. Ühingu eestvedamisel arutati Eesti raamatukoguseaduse projekte, püüti määratleda ja teadvustada raamatukogu rolli ja tähendust muutuvast ühiskonnas (taasiseseisvumise aegsed arutelud "Raamatukogud ja IME", "Eesti raamatukogude arengukontseptsioon ERAK" jm.). Palju kõneldi ühingu sise-

töö korraldamisest. Sõlmiti kontakte teiste maade ühingutega, vahendati rahvaraamatukogude töötajate õppekäike Soome, korraldati esimesed juhtimisseminarid välismaa lektorite osavõtul.

Taasiseseisvumine võimaldas loobuda senikehtinud Moskva nõudmistest ja viia Eesti raamatukogutöö korraldus vastavusse elu nõudmistega. Küsimuste läbiarutamiseks, ühiste seisukohtade kujundamiseks ja dokumendiprojektide väljatöötamiseks lõi ühing töörühmi, mille koosseisus Eesti teadusraamatukogude oma ala parimad spetsialistid. Viimastel aastatel ongi ühingu tegevuse peamiseks väljundiks olnud töörühmade tegevus. Siit on alguse saanud selliste **raamatukogunduse sõlmküsimuste lahendamine** nagu raamatukogutöö automatiseerimine, rahvusvahelise kümnendliigituse tõlkimine ja kohandamine Eesti raamatukogude jaoks, teadusraamatukogude komplekteerimise koondplaani väljatöötamine, raamatukoguhoidjate kutseeksami korraldamine ja kutsenõuete väljatöötamine jt. Mitmed neist on leidnud lahenduse kas Kultuuriministeeriumi, teiste raamatukogude või mõne teise institutsiooni (nt. ELNET Konsortium) tegevuse tulemusena, kuid probleemi tõstataja ja algse läbitöötaja roll on olnud ERÜl. Tänapäevaks on mitmed töörühmad püstitatud eesmärgi täitnud ja edaspidi keskendutakse omavahelisele infovahetusele. Elu näitab, kas vajadus nende töörühmade järele on kadunud, kuid kahtlemata tõstatuvad uued lahendamist ootavad küsimused ja tõenäoliselt tekib ka uute töörühmade loomise vajadus. Järjepidevalt tegutsevad rahvaraamatu-

kogude automatiseerimise töörühm, kogude, liigitamise ja märksõnastamise, vanaraamatu, raamatukogu- ja arhiivimaterjalide säilitamise toimikond, maakogude sektsioon jt.

Mitmed üle-eestilised või riikidevahelised suurüritused on teoks saanud ERÜ eestvedamisel – Eesti raamatukoguhoidjate kongress (1993), Balti raamatukoguhoidjate kongress (1996), eesti trükise konverentsid (1995, 1997) koos kirjastajate ja raamatukaubastajatega, rahvusvahelised seminarid koos Soome, Suurbritannia ja Saksa ühingutega, igaaastased raamatukogupäevad. Nendest üritustest oleme ise õppinud, uusi suhteid loonud ja loodetavasti on neist kasu saanud ka ühingu liikmed.

ERÜ juhatus ja büroo on jõudumööda püüdnud hea seista **raamatukoguhoidjate** eest. Mitmeid märgukirju raamatukoguhoidjate palga tõstmise vajadusest ja ettepanekuid palgaastmete kohta on esitatud asjaomastele ministereeriumidele, Riigikogu komisjonidele, valitsusele. Kuna kutseühing ei saa siiski ametiühingu ülesandeid täita, peaksid raamatukoguhoidjad oma õiguste eest seismiseks kuuluma ka ametiühingusse. Paljud raamatukogud ongi Kultuuritöötajate Ametiühingute Liiduga ühinenud ja nende poolt väljavõideldud palgalisa saanud.

"Kroonist olulisem on ametiauh." Nii sõnastas Maire Liivamets oma artikli pealkirja (vt. PL, 13. 02. 96) ja sellega tuleb täiel määral nõustuda. Kahjuks räägime raamatukoguhoidja ametiaust ja -uhkusest harva ja tagasihoidlikult. Ühingu eetika töörühmi lõpetas oma tegevuse nimetamisväärsete tulemusteta. Kui raamatukoguhoidja tunnetab ise oma elukutse võlu ja kasu ühiskonnale, oskab näha, austab ja hindab oma kolleegi head tööd ning ei pea paljaks teda selle eest kiita ka raamatukoguvälistes ringkondades, peaks ka hinnang raamatukoguhoidjale paranema. Kes on suhelnud põhjanaabrite raamatukoguhoidjatega, on vist küll märganud, et sealne raamatukoguhoidja ei häbene oma tööd, on selle üle uhke, ei väsi rääkimast, kui kasulik, kõigile kättesaadav, kvaliteetne ja odav on raamatukogu ühiskonnale. Ka meil oleks aeg saada häbelikkusest ja tagasihoidlikkusest jagu ning tõsta raamatukoguhoidja amet au sisse. Üheks kivikeseks selles ehituses võiks saada Ivi Tingre poolt teele lähetatud sõrmus.

Sageli nähakse kutseühingus **vastarinn**et riigi ametlikule poliitikale ja tegutsemisele antud valdkonnas. ERÜI on õnne, sest selliseks "vastarindeks" ei ole elu põhjust andnud - Kultuuriministeeriumis raamatukogundust juhtinud/juhtivad isikud (Ivi Tingre, Tiiu Valm) on mõistnud raamatukogunduse arengut, meie valuküsimusi ja vajadusi samamoodi, kui neid mõistab ühingu juhatus. Vastuolude asemel on alati valitse nud vastastikune mõistmine ja sõbralik koostöövaim.

ERÜ tegevus ei oleks mõeldav ilma Kultuuriministeeriumi rahalise toetuseta. Tõhusat abi on andnud ka RR, EAR ning mitmed teised suuremad ja väiksemad raamatukogud, kellele kõigile siinkohal tänu. Viimastel aastatel on ERÜd toetanud Avatud Eesti Fond, Kultuurkapital ja Eesti Kultuurifond. Projekt "Eesti rahvaraamatukogude infosüsteemi loomine: maakonna ja linna keskraamatukogud" sai teoks AEFi, Avatud Ühiskonna Instituudi (*Open Society Institute (OSI) Regional Library Program*), Kultuuriministeeriumi ja kohalike omavalitsuste toetusel. Käivitumas on raamatukogu- ja arhiivimaterjalide säilitamise ja kättesaadavaks tegemise projekt, mida rahaliselt toetab OSI, AEF, Espoo linnavalitsus ja Eesti Erastamisfond.

Kümnele aastale tagasi vaadates ei olegi vähe seda, millele on algus pandud või mis on juba teoks saanud. Meie suuremate raamatukogude ja ühingu liikmete entusiasmliku tööviljana on regulaarselt ilmunud ERÜ **aastaraamatud**. Siinkohal tahame veelkord tänada kaastöö eest autoreid ja koostajaid Elle Tarikut (1989), Aira Lepikut (1990), Aita Krauti (1991), Urve Tõnnovit (1992), Anu Nuuti (1993), Mari Kalvikut (1994), Helje Riivest (1995), Anne Klaassenit (1996) ja Mihkel Volti (koostab 1997. a. aastaraamatu), kes selle suure töö on teinud ainult missioonitundest ja oma põhitöö kõrvalt.

Peale liikmestaatuse taastamist **Rahvusvahelises Raamatukoguühingute Liidus (IFLA)** 1989. aastal on Eesti raamatukoguhoidjad osalenud võimalust mööda maailma raamatukogutöötajate suurfoorumitel ja IFLA aastakonverentsidel. IFLA seksioonide alaliste komiteede liikmetena on praegu tegevad Marje Aasmets (liigitamise ja märksõnastamise seksioon), TPÜ emeriitprofessor Evi Rannap (hariduse ja

koolituse seksiooni kirjavahetajaliige), Tiiu Valm (rahvaraamatukogude seksiooni kirjavahetajaliige). 1997. aastal valiti esimene eestlane IFLA ametnikuks - TPÜ professor Aira Lepikut sai hariduse ja koolituse seksiooni sekretär. Kuna RR ja EAR on IFLA institutsionaalsed liikmed, on tublisid silmapaistvaid Eesti raamatukoguhoidjaid IFLA valitavates organites teisi. Ergutamaks ka rahvaraamatukoguhoidjaid IFLA konverentsidest osa võtma, otsustas ERÜ juhatus 1998. aastal anda selleks ühekordse stipendiumi noorele rahvaraamatukogus töötavale spetsialistile.

Ei jätku ruumi, et nimetada kõiki **aktiivseid ja tegusaid ühingu liikmeid** - töörühmade, toimekondade ja seksioonide ning piirkondlike ühenduste esimehi, juhatusse ja revisjonikomisjoni liikmeid ning teisi tublisid abilisid. Paljude-paljude tublide naiste kõrval tahame esile tõsta pikkadeks aastateks ühingule truuks jäänud juhatusse liikmeid - järjekindlat ja tublit töomesilast, rahvaraamatukogude "automatiseerimise isa" Jüri Järsi ning asendamatu koosolekute juhatajat ja "teenelist nõustajat" Kalju Tammaru. Rõõmu teeb ERÜ Tartu- kogu elujõuline tegutsemine, aga ka Jõgeva, Võru, Valga ja Sakalamaa piirkondlikud ühendused. Tegutsemistahtest ja kokkukuuluvustundest andsid tunnistust raamatukoguhoidjate eelmiseks kongressiks valminud lapitekk ja loteriiauhindadeks mõeldud käsitööesemed.

Tunneme uhkust oma **auliikmete** üle, kelle enamik oli ühingu liikmed ka esimesel tegevusperioodil: Richard Antik, Helene Mugasto-Johani, Helmi

ja Linda Masing, Kaja Noodla, Helene Kulpa, Endel Annus, Vaime Kabur, Hans Jürman, Voldemar Miller, Edith Poom, Evi Rannap ja Ivi Tingre. Need on inimesed, kellele Eesti raamatukogunduse areng oleks olnud tunduvalt tagasihoidlikum.

Juhatusse nimel on taotletud Kultuurkapitalilt toetuste ja pensioniliste määramist teenekatele raamatukogutöötajatele. Eluaegset pensionilisa saab praegu viis teenekat raamatukogutöötajat: Endel Annus, Helene Johani, Vaime Kabur, Voldemar Miller ja Kaja Noodla.

Raamatukoguhoidja kutseuhkust aitab suurendada ühingu kõige väärikam autasu - ERÜ **teenete- ja aastapremia**, mis on kollektiivne tunnustus pikaajalise või ühe aasta tulemusriikka ja silmapaistva tegevuse eest raamatukogunduses. Peale preemia asutamist 1990. aastal on aasta- või teenetepremia pälvinud Anne Rande, Kyra Robert, Elle Tarik, Helle Pärlin, Silvi Rand, Eva Vahealu, Ivi Eenmaa, Evi Rannap, Maret-Ene Klaus, Eha Tiilmann, Kaja Noodla, Inga Kuljus, Arda-Maria Kirsell, Helje Riives ja Elfriede Kristal.

Oleme kuulnud ka **etteheiteid**, et ühing on midagi tegemata jätnud või siis valesti teinud, ka seda, et Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing on "konservatiivne ja pisiasjadesse takerdunud" (vt. ajakiri RK nr. 3, 1997. a. "Jututuba"). Siinkirjutajad ei taha nende etteheidetega nõustuda. Ei saa kuidagi pidada konservatiivsuseks katset raamatukoguhoidjaid ühiskonnaelu probleemide arutamisele kaasa tõmmata kõnekoosolekutel "Raamatukogu ja ühiskond",

ERÜ juhatus 17. novembril 1997.

Esimeses reas vasakult: Malle Ermel, esinaine Anne Valmas, Ivi Tingre. Teises reas vasakult: Jüri Järs, Linda Kask (ERÜ büroo), Aira Lepik, Anu Nestor, Maire Killar, Ilme Sepp. Pildilt puudub Kalju Tammaru. Foto: Teet Malsroos

“Mida ühiskond ootab raamatukogudelt?”, “Raamatukogud ja raha”, tuua ühise laua taha kirjastajad, kaubastajad ja raamatukoguhoidjad. Ühing ei ole tahtnud olla sabassõrkija, vaid oma tagasihoidlikul moel anda raamatukogupäevade juhtmõttega (nt. “Raamatukogu – eluaegse õppimise koht”, “Raamatukogu infoühiskonnas”) raamatukogudele mõista, millele raamatukogutöös peaks parajasti tähelepanu pöörama. Ühing on, tõsi küll tagasihoidlikult, püüdnud oma liikmetele korraldada õppereise, stažeerimist, osavõttu seminaridest ja konverentsidest välismaal, et tuua uusi mõtteid Eestimaale.

Raamatukogundus, nagu kogu elugi, areneb pidevalt. Rõhuasetused muutuvad ja ERÜ tegevuski peab teisenema. Mida teha uut või teisiti, mis on oluline lähiajal ja pikemas perspektiivis, ei ole ainult esinaise/mehe ja juhatuse mure. Siinkirjutajate arvates tuleb ERÜ põhiteeneks lugeda seda, et ühing on andnud ja annab aktiivsele, mõtlevale ja teotahelisele raamatukoguhoidjale võimaluse end realiseerida. Kasutage siis seda võimalust! **Ühing on täpselt seda nagu nagu on tema liikmed. Ja ühing ei ole mitte ainult saamise, vaid ka andmise koht. Juubeliga seoses tasub meil kõigil – mitte ainult juhatusel, esinaisal ja bürool, vaid ka “lihtliikmetel” veidike peeglisse vaadata.**

Aastatele tagasi vaadates võib õigustatult tunda heameelt, et ärksad raamatukoguhoidjad otsustasid luua 1923. aastal raamatukoguhoidjate ühingu. Meie kõigi tänu vääriavad need raamatukoguhoidjad, kelle initsiatiivil ERÜ taasasutamine ühena esimestest uuesti loodud seltsidest 1988. aastal teoks sai: Liisa Dütina, Mare Ektermann, Hans Hansen, Helene Johani, Aita Karjatse, Konrad Kikas, Aira Lepik, Lauri Lepik, Peeter Maimik, Kalju Oja, Tiit Pihlakas, Anne Rande, Evi Rannap, Rein Ruutsoo, Elle Tarik, Eha Tillmann, Hilja Varvas, Kaljo Veskimägi jpt.

Ühingu senine tegevus on näidanud, et probleemidest puudu ei tule. Kahjuks on ärksameelseid ja aktiivseid kaasalõõjaid oodatust vähem. Uus Eesti ühiskond vajab raamatukogusid rohkem kui varem. Raamatukogude kujundamine riigi arenguvajadustele vastavaks eeldab raamatukoguhoidjate ühistööd.

75 AASTAT «RAAMATUKOGU»

AJAKIRI «RAAMATUKOGU» 1923-1940

ENE RIET

“Üleriiklisel raamatukoguhoidjate kongressil tunnistati hädatarvilikuks oma ajakirja väljaandmine, kuid praeguste raskete trükiolude tõttu arvati siiski, et see on tuleviku küsimus... Peale kongressi lõppu tuli juhatusele kongressist osavõtjate kui ka teiste raamatukogutegelaste poolt soovivaaldusi kongressi protokolliga saada. Kongressi protokollil paljundamise küsimust harutades leiti kõige kohasemaks protokoll ja mõned tähtsamad referaadid trükkida lasta ja ajakirja “Raamatukogu” esimese numbrina välja anda.” Nii kirjutab RK esimene toimetaja, Tallinna Keskraamatukogu töötaja Aleksander Karro ajakirja esimeses numbris lk. 3.

ERÜ põhikirja nägi ette ühingu eesmärkide saavutamiseks oma ajakirja väljaandmist. Piiratud sissetulekute tõttu oli see aga esimestel tegevusaastatel seotud suurte raskustega. 1923. aastal ilmus vaid RK esimene number tiraažiga 1000 eksemplari. Pidevalt oli kõne all raamatukogualase materjali avaldamine “Kasvatuse” ja k/ü “Looduse” “Raamatute tutvustajas”. Viimases avaldatigi olude sunnil paar artiklit, hiljem saavutati ajutine kokkulepe Karskusliiduga selle häälekandja “Külvaja” lehekülgede kasutamiseks. 1930. aastal avaldati üks “Vabaharidustöö” number raamatukogunduse erinumbrina. Kaaluti ka võimalust ilmutada igal aastal pärast peakoosolekut aastaraamatulaadne väljaanne.

1926. aasta alguses toiminud ERÜ aastakoosolekul võeti tegevuskavva kahe ajakirjanumbri avaldamine, kuid jõudu hinnati üle ja otsusest kaugemale ei jõutud. Alles 1929.

aasta märtsis ilmus RK nr. 2, mis mahult ja sisult andis välja aastaraamatu mõõdu, tiraažiks oli aga vaid 500 eksemplari. Haridusministeeriumile oli juba varem tehtud ettepanek, et see ostaks ajakirja numbrid ja saadaks need siis tasuta avalikele raamatukogudele, nagu seda oli tehtud mitme raamatuga. RKd aga keelduti ostmast.

ERÜ 1931. aasta peakoosolekul otsustati järjekindlalt ilmuva ajakirja kasuks. Kavakohaselt pidi RK ilmuma kaks korda aastas – mais ja novembris, numbriga mahuga 2-2,5 poognat. Mais ilmuski “Raamatukogu” 2. aastakäigu nr. 1(3), kavakohase novembri asemel ilmus järgmine number aga alles 1932. aasta veebruaris.

Ka edaspidi ei suudetud veel ettenähtud perioodilisusest kinni pidada. Kolmandast aastakäigust ilmus 1933. aasta veebruaris kaksiknumber, järgmisel aastal ajakiri ei ilmunud kaastöö vähesuse tõttu. 1935. aastal avaldati jälle kaksiknumber. 1936. aasta 18. aprillil tehti raamatukogude komisjonile ettepanek kohustada raamatukogude ülevalpidajaid ajakirja tellima. Ettepanek jäi tagajärjetuks. Mitmeid kordi paluti rahalist toetust Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali Valitsuselt – kõik asjata. Alles 1938. aasta aprillis saadi viimaks Haridusministeeriumilt toetust tingimusel, et ERÜ saadab RK tasuta kõigile 738 avalikule raamatukogule. Toetust saadi ka kahel järgneval aastal ja ajakirja ilmus aastas 4 numbrit tiraažiga 1000 eksemplari.

1940. aastani ilmunud "Raamatukogu" 15 numbris on 380 artiklit, sõnumit ja teadet. Pooled neist kirjutistest, enamik küll lühisõnumid, kirjeldavad kindlaid raamatukogusid. Pikemad kirjutised on pühendatud raamatukogunduse probleemidele ning jagavad nõuandeid nii kogude ja kataloogide korrastamiseks kui lugejateeninduseks. Esile tooksin Puksoo koostatud kataloogimis- ja Johani koostatud süstematiseerimisjuhendi. Viimastes numbrites on käsitletud ka raamatukogu- ja raamatupropagandat, teatmekogu loomist ja teatmetöö tähtsust jm. Raamatukoguhoidja ettevalmistusest ning palga- ja tööoludega seotust on samuti avaldatud pikemaid ülevaateid. Küllalt põhjalikult antakse teavet ERÜ tegevusest. Eriti tuleb aga hinnata ajakirjas avaldatud, kümnendliigitusel põhinevat raamatukogunduse ja raamatuasjanduse bibliograafiat aastate 1923-1934 ja 1936-1938 kohta. Neid nimestikke koostas Puksoo.

Ajakirja sisu on alati olnud väljandjatele ja toimetajatele olulisem kui kujundus. Viimane on sõltunud ühingu rahalisest seisust. Meeldiva kujundusega ja paremal paberil

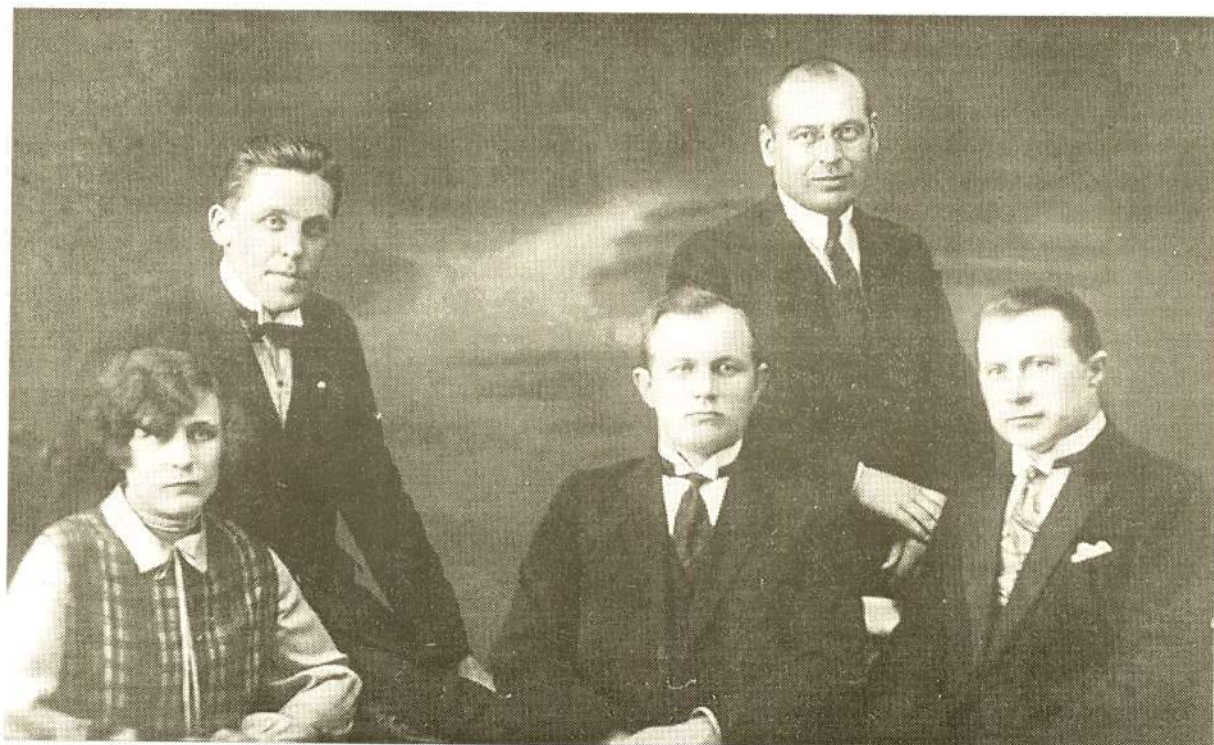
ilmus ajakiri dotatsiooni saamise aastail, kaust aga jäi väikeseformaadiliseks. "Raamatukogu" laiemaks levitamiseks tutvustati seda seminaridel, õppustel jt. taolistel üritustel, Tartus anti isegi kauplustesse müügiks.

Kuna ERÜ ning ajakirja arhiiv pole säilinud, on andmeid "Raamatukogu" toimetajate ja nende tööjaotuse kohta vähe. EARi baltikaosakonna töötaja Ly Lälli 1969. aastal TPEDI diplomitööna tehtud ERÜ tegevuse uurimuses on sellest juttu vaid poole lehekülje ulatuses toetudes põhiliselt Aleksander Sibula suulistele andmetele. Sibul oli ajakirja kõigi numbrite väljaandmise juures tegev kas koostaja, korrektuuri lugeja või (1929. aastast alates) vastutava toimetajana. Aastail, mil ajakiri ilmus regulaarselt neli korda aastas, oli toimetus kolmeliikmeline – lisaks Aleksander Sibulale Mall Jürma ja Martin Nael. Varasematel aastatel kuulusid toimetusse ka Armida Kettam, Friedrich Puksoo, Oskar Urgart ja Helene Johani. Toimetamise eest saadud tasu kohta on andmeid vaid 1929. aastast, honorari on võimaluse korral makstud nii rahas kui antud

autorieksemplare. Kokku ilmus käsitletaval perioodil "Raamatukogus" kirjutisi 35 autorilt. Pikemate ja põhjalikumate artiklite autorid on Aleksander Sibul, Mall Jürma, Richard Antik, Friedrich Puksoo, Helene Johani ja Aleksander Jõulmaa.

"Raamatukogu" 1923. aastal ilmunud esimeses numbris kirjutab ajakirja esimene koostaja ja toimetaja A. Karro, et ajakirja ülesandeks on "kaasa aidata rahvaraamatukogude liikumise süvendamisele Eestis. Seks toob ta artiklid raamatukoguasjandusest, rahvaraamatukogude korraldamisest, juhtimisest ja nende tutvustamisest laiematele hulkadele, üldisest ja rahvuslisest bibliograafiast ja raamatuasjandusest; annab juhatust raamatute teadlikuks tarvitamiseks; aitab kaasa raamatukogutegelaste kutseliseks ettevalmistuseks ja kaitseb nende huvisid." (lk. 4)

On enam kui kindel, et "Raamatukogu" oma esimese ilmumisperioodi viimaseil aastail koondas oma lugejaina kõik eesrindlikult mõtlevad Eesti raamatukoguhoidjad ning selles avaldatud artiklid olid olulised eesti raamatukogunduse arenemisel.

Ees vasakul Mall Jürma, taga paremal Aleksander Sibul.

MÄLESTUSI JA MÖTTEID

vestlusest Helmi ja Linda Masinguga 30. detsembril 1997

Linda Masing, sündinud 10. 04. 1909, lõpetanud 1937 Tartu Ülikooli inglise ja germaani filoloogina, bibliograafi diplom 1946 eksternina. Raamatukogus tööl alates 1940. aastast (1940-1969 Tallinna Keskraamatukogu, 1970-1985 Raamatupalat). ERÜ liige alates 1943, auliige 1988.

Helmi Masing, sündinud 17. 09. 1910, lõpetanud 1937 Tartu Ülikooli inglise ja germaani filoloogina, bibliograafi diplom 1946 eksternina. Raamatukogus tööl alates 1937. aastast (1937-1969 Riigiraamatukogu, 1969-1977 TPedI raamatukogunduse ja bibliograafia kateeder, 1978-1983 TPedI raamatukogu), ERÜ liige alates 1938, auliige 1988.

Mida väärikamaks muutuvad Eesti Vabariigi aastanumbrid, seda vähem on meie keskel neid, kes seda riiki üles ehitasid, neid, kes õppisid ja töötasid 20.-30ndatel aastatel. Ka raamatukogunduses on aeg oma töö teinud. Seda suuremat imetlust vääriavad aga need, kes veel oma eriala probleemidele kaasa elavad. Veebruaris tähistab oma 95. sünnipäeva Helene Johani. Tema põlvkonda kuuluvad ka Linda ja Helmi Masing, kellega jutuajamisest 30. detsembril 1997 nende Toompea kodus pärinevad ka järgnevad mälestuskatked ja mõtted. Teadlikult pole püütud igale mõttele või mälu-pildile autorit juurde lisada, nii iihitektuuluvad on Masingud, nagu me neid tunneme. Objektiivsuse huvides tuleb küll märkida, et jutukam on Helmi Masing, Linda vaid noogutas või täiendas mõne lühikese repliigiga.

Mis viis õed Masingud raamatukogundusse, kus nad üle 50 aasta aktiivselt tegutsesid ja mille vastu on huvi tänaseni säilinud?

Kuidas minust sai raamatukoguhoidja? Arvan, et inimese suhtumises raamatusse on oma roll keskkonnal,

kus ta kasvab, st. kodul, koolil ja ühiskonnal. Mind ümbritsev on mind viinud pidevalt raamatu juurde, nii et minu raamatukoguhoidjaks saamises pole midagi ootamatut.

Esimene kokkupuude raamatuga oli muidugi kodus. Isal oli oma raamatukogu, ta ostis ka palju ajalehti ja ajakirju. Nüüd on raadio ja televiisor, aga meile luges isa enne magaminemist igal õhtul raamatut. Meil oli palju muinasjuturaamatuid, leidis tuntud lugu Punamütsikesest jne. Sel ajal ilmusid Kuusiku tõlkeid vene keelsetest muinasjuttudest. Majja ilmus ka "Lasteleht". Nüüd võivad seda ajakirja huvilised Rahvusraamatukogus lugeda. Loomulikult lugesime ka kukeaubitsat, neid oli isegi mitu erinevat väljaannet. Oma-

ette probleem oli nende lugemine. Tähed olid küll selged, aga nende kokkulugemine oli keerulisem. Mõtlesime, kuidas täiskasvanud küll lugeda oskavad? Alustasime oma nimest ja jalutuskäikude ajal lugesime siltidele kirjutatud kokku.

Isa koolipõlv jäi lühikeseks. Ta oleks küll Treffneri juures prii kooli saanud, kuid vanaisa pidas töö tegemist olulisemaks ja pani ta kingsepa juurde õpipoisiks. Hiljem sai temast tsunftimeister ja mõni aeg pidas ta ka oma töökoda Niguliste tänaval. Austus raamatu ja hariduse vastu oli isal aga tugev. Pühapäeviti korrastas ta kodust raamatukogu. Kõik raamatud olid eraldi vihikusse kirja pandud. Pühapäeviti, jalutamise aegu ostis isa sageli täikalt saksakeelseid raamatuid. Selline suhtumine raamatusse tekitas ka meis austust ja armastust raamatu vastu. Kõik pidi olema täpne ja korras. Emal oli suur huvi käsitöö vastu, selleks osteti ja telliti naisteajakirju, eriti Saksamaalt.

Meile osteti enamus uusi ilmunud lasteraamatuid ja eesti ilukirjandust (Bornhöhe, Luts, hiljem Tammsaare). Ka lell tõi Tartust külla tulles mõne seal ilmunud lasteraamatu alati kaasa. Tavaliselt olid neis arm-

sates pildiraamatutes tegelasteks loomad. Eks me vahel rikkusime ka raamatuid. Tegime mõnele lehele oma-poolseid täiendusi või värvisime pilte.

Isa pidas oluliseks võõrkeelte oskust ja seetõttu käisime saksa lasteaias Viru tänaval. Eestis kasutati tol ajal kolme kohalikku keelt, eesti, vene ja saksa keelt. Ka lasteaias saime esimese õpetuse saksa ja vene keeles. Mäletan, et kui Linda läks kooli, tahtsin ka mina minna. Õppisime Toompeal Eestimaa Rüütelkonna Tütarlaste Lütseumi ettevalmistusklassis. Kord sain uue suure saksakeelse pildiraamatu, mille võtsin kooli kaasa. Koolipreili lasi mul sellest teistele ette lugeda.

Pärast Eesti Vabariigi sünni loodi ka eesti koolid. Meie hakkasime käima Tallinna Linna I Tütarlaste Gümnaasiumis. Linda läks kolmandasse, mina teise klassi. Valida võis hiljem kolme suuna vahel. Kuna meil oli keelte ja humanitaarhariduse huvi, valisime klassikalise haru – ladina keele, just keelte osas andis kool väga hea hariduse. Hiljem ülikoolis õppides oli suhteliselt lihtne näiteks ladina keele eksamit teha. Kasutasin ka gümnaasiumi raamatukogu. Saksa keele ja inglise keele õpetajad panid meid raamatuid lugema. Mäletan, et lugesin Gourths-Mahlerit. Keele-õskust arendas ka kirjavahetus Saksamaa poistekooliga, mida koolis alustasin ja vist veel ülikooli alguseski jätkasin.

Kuigi koos kasvanud ja ühesuguseid välismõjutusi saanud, käivad inimesed ikka vahel eri radu. Juba kooliajal leidis Linda Masing tee Linnaraamatukokku, veel teadmata, et sellest saab tulevikus tema pikaajaline töökoht.

Hakkasin juba kooli ajal Linna raamatukogus käima, eriti saksa-keelse kirjanduse lugemiseks. Kuid sellest ei piisanud. Mõned raamatud laenutasin isegi Kluge ja Ströhmi raamatukogust, näiteks siis, kui kirjutasin koolis tööd Wilhelm Tellist. Mõnikord sai kasutatud ka Mutsu laenuraamatukogu. Täditütre juhendamisel tegime kodus teatrit, mida mängisime ka külalistele.

Eelnev jutt näitab, et teie minerk Tartusse, Alma materisse oli igati loogiline jätk.

Tartu oli meile tuttav, käisime seal vanavanemate juures suvitamas. Ka ülikool ei olnud võõras. Peale kooli

lõpetamist läks Linda keeli õppima. Mina olin küll väga tugev mateemaatikas, aga ometi läksin järgmisel, 1928. aastal ka keeli õppima. Veetsin pooled päevad raamatukogus, et endale selgeks teha, kuidas raamatuid leida ja tellida. Süsteem oli küll keeruline, kuid sain kõik kätte mida vajasin.

Mind huvitas, kuidas on võimalik raamatuid üldse üles leida. Kata-looge oli mitu ja need olid väga keerulised. Näiteks sõnastikkataloog, kus lisaks tavapärasele alfabeetilisele järjestusele olid veel märksõnad. Või vana kataloog suurtel lehtedel, mida sai vajadusel raamatukogutöötaja seljatagant riulist. Raamatukogu huvi säilis ja enne ülikooli lõpetamist läksin Raamatukogu juhataja Friedrich Puksoo juurde seminarile, kus ta tutvustas põhjalikumalt raamatut, raamatukogundust ja bibliograafiat. Asjaga rohkem tutvudes huvi kasvas. Puksoo seminar kestis kaks semestrit, kirjutada tuli kaks tööd ja neid oponentidega vaieldes kaitsta. Nii tutvusin Helene Johaniga. Tema pakkus uurimisteemaks “Eesti naiskirjanikud eesti ajakirjades”. Töö tegi eriti huvitavaks asjaolu, et mul tuli kontakteeruda kirjanike ja nende lähikondlastega. Teise töö tegin rahvusvahelisest kümnendliigitusest, millest kujunes minu hilisem tegevusvaldkond. See käsitlus on mul alles, teine jäi Puksoo kätte ja läks ilmselt koos tema arhiiviga kaduma. Mingit märget ma nende õppuste kohta diplomile ei saanud. Ametliku erialase diplomi saime mõlemad hiljem Puksoo juures eksternina õppides 1946. aastal.

Ülikooli ajal käisin juba Tartu Linnaraamatukogus valitud õppeainete tarvis – kirjandus, eesti keel, rahvaluule – raamatuid laenutamas. Linda sai ülikooli raamatukoguga hakkama.

Õppimine Puksoo juures kinnitas tunnet, et õpetajaks ma ei tahtnud saada. Otsustasin raamatukokku tööle minna. Töökohta oli raske leida, kuid Puksoo andis mulle soovituskirja. Ta teadis, et Riigiraamatukogu saab ühe koha juurde. Mäletan, et istusime Puksooga ülikooli raamatukogu suures saalis laua taga ja rääkisime tööleminekust.

Pärast ülikooli lõpetamist võtsin soovitusel kaasa ja läksin Riigiraamatukokku G. Ney juurde. Ta võttis

mind nooremametnikuna tööle. Teised töötajad – Antonina Danilov, Leida Kangerman jt – olid vanemametnikud, kuigi olin ainuke kõrge-ma haridusega.

Õdede erinevad huvid löid välja juba ülikoolis. Kui Helmi valis teadlikult tee raamatukokku, siis Linda ei välistanud tööd õpetajana. Teenis ta ju aastaid endale elatist eratudide andmisega.

L. M. Kuna mind huvitas psühholoogia, siis valisin lisaineaks pedagoogika. Raamatukogusse tulin tööle 1940. aastal. Tundsin keeli, aga raamatukogundust tuli hakata õppima töö kõrvalt. ERÜ korraldatud kursusel 1942. aastal õpetasid F. Puksoo, A. Sibul jt. Pärast sõda õppisime koos Helmiga uuesti Puksoo juures. See oli väga huvitav aeg.

Töö raamatukogudes viis õed Masingud ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingusse.

Kui läksin Riigiraamatukokku tööle, astusin ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu liikmeks. Ühing korraldas mitmesuguseid ettevõtmisi, osalesime mitmesugustel ekskursioonidel, näiteks mäletan sõitu Soome. Ühingu üritustel käijate ring oli üpris kitsas. Tallinna ettevõtmistel osalesid peamiselt tallinlased. ERÜ tegevus jätkus ka Saksa okupatsiooni ajal. Liikmemakse kogus Irma Riikoja.

Olles ise saanud hea hariduse, oskavad Linda ja Helmi Masing hinnata raamatukoguhoidjate hariduse tähtsust.

Raamatukoguhoidjal peab olema väga hea haridus. Näiteks liigitamine nõuab kindlasti eriharidust. Lisaks tuleb raamatukoguhoidjatel end pidevalt täiendada. Raamatud aitavad siin ise küll palju kaasa, aga raamatukoguhoidjal peab olema aega neid lugeda. Väga olulised on keeled. Ei saa tööd teha raamatuga, seda liigitada või märksõnastada, kui ei saa sisust aru. Hilisema aja raamatukoguhoidjatel tundub sageli just keeleoskus probleemiks olevat.

Raamatukogus töötavad kõik lugeja heaks. Mulle tundus aga kohati, et kõigil pole vajalikku sidet lugejaga. Kas inimene, kes ainult leti taga teenindab, tunneb ikka piisavalt kõike, et lugejat aidata? Hiljem viisime raamatukogu nõ. sisetöö tegijad lugejale lähemale, st hakkasime konsulteerima kataloogide juures.

Lugeja teenindamine on keeruline töö. Lugejale peab andma aega, kuid vajadusel peab raamatukoguhoidja abistamiseks tema kõrval olema.

Avariituleid ju polnud, see tegi lugeja rahulolematuks. Eriti kui öeldi, et raamatut pole kohal. Siis soovitas direktor A. Sibul lugeja hoidlasse riivli juurde viia ja näidata, et raamatut pole tõesti kohal, ja lubada, et lugeja saab selle kohe, kui see tagasi tuuakse.

Mõnikord oli tore kuulata, kuidas lugeja raamatuid soovitas. Eriti lasteosakonnas, kus järjekorras seistes soovitasid poisid üksteisele raamatuid: "Võta see, see on nii põnev."

Aeg muudab palju nii lugejat kui raamatukoguhoidjat. Praegu on raamatukogu suureks kasvanud, isegi sama töö tegijad on erinevates ruumides laiali. Nii kaob tühe pere tunne ära. Meil oli küll vähe ruumi, olime tihes toas koos, kuid teadsime, kes mida teeb. Arutasime koos ja aitasime üksteist. Nüüd on keerulisem. Pärast sõda oli palju koosistumisi erinevate küsimuste lahendamiseks. Helene Johani oli väsimatu neid korraldama. Istusime Toompeal fondiruumis ümber suure laua, jõime kohvi. Tihti olid kohal tartlasedki.

Kulunud küsimusele, kas nad valiksid uuesti sama eriala ja tegevuse, vastas Linda Masing mõtlemata, et tema hakkaks küll uuesti raamatukoguhoidjaks. Õde lisas, et Linda peaks hakkama kohe bibliograafiks, sest on nii täpne. Helmi Masing mõtles veidi ja arvas, et tegelikult tahaks ta hoopis pensionäripõlve otsast alata, siis oleks aega lugeda, mõelda ja teha veel palju tegemata jäänut.

Soovime jõudu meie järeltulijatele. Praegune aeg on raske, aga tuleb hakkama saada. Algaja peab kaasa minema ja samas püüdma kõike paremaks teha. Ei teagi, kuidas raamatukogud saaksid aidata praegust aega muuta. Kas jätkub entusiaste, kes teevad tööd töö, mitte raha pärast? Neid, kellele kord meeldis raamatukogutöö nii, et nad ei vaadanudki raha. Niisuguseid inimesi oleks eesti raamatukogundusele rohkem vaja.

Kuni on raamat ja teda trükitakse ning talle lugejaid jätkub, on raamatukoguhoidja suur tegelane tulevikus, vaatamata igasugustele oludele.

Kuulas Kalju Tammaru

VITRUVIUSEST VIIDINGUNI:

UUSI VANARAAMATUID JA TEISI HARULDUSI EESTI RAHVUSRAAMATUKOGUS

RUTH HIIE

Haruldaste raamatute osakonna vanemraamatukoguhoidja

Harulduste kogu tutvustades kohtame ikka ja jälle imestunud küsijaid, et kas ja kust neid vanu ja haruldasi raamatuid siis ikka juurde tuleb. Küsijateks on peamiselt kooliõpilased, tudengid, aga ka teised RRI külastajad. Raamatukogutöötajatel sellist küsimust ei teki, pigem huvitab neid, mida ja kui palju saadi. Et aasta algus on juba kord tagasivaatamiste ja kokkuvõtete tegemise aeg, siis on sobilik heita pilk möödunud aastal harulduste kogusse tulnud uuele, õigemini küll vanale ning huvitavale.

Viimase kümne aasta jooksul on harulduste kogu täienenud ligi kuue tuhande vana ja haruldase trükise ja käsikirja võrra. 1997. aastal lisandus 441 eksemplari. Neid osteti antikvariaatidest, oksjonitelt, eraisikutelt Eestist ja välismaalt, 14 raamatut kingiti. Huvitavaid leide ja täiendust avastasime ka põhi- ja varukogust.

Ostud (57 eks.) moodustavad küll suhteliselt tagasihoidliku osa 1997. a. uudiskirjandusest, ent vaid arvuliselt. Oma sisu ja väärtuse poolest tõusevad need väljaanded esile mitme viimase aasta jooksul omandatu hulgast ja väärivad tutvustamist.

Kolm ostetud raamatut pärinevad 17. sajandist. Vanimaks on silmapaistva inglise matemaatiku, arheoloogi ja antikvaari Edward Brerewoodi (u.1565-1613) maailma keeli ja usundeid võrdlev töö *Scrutinium linguarum* (Frankfurt, 1659). Tagasitõmbunud ja vaid teadusele pühendunud Brerewoodist jäi maha arvu-

kalt käsikirju. Tema eluajal jõudis trükki vaid mõni töö. Ka nimetatud töö esitrükk ilmus Londonis 1614. aastal, so. aasta pärast autori surma.

Tuntud Rooma arhitekti, inseneri ja leiduri (leiutas veetoruliitmiku) Marcus Vitruvius Pollio (I s. II pool eKr.) peateose *Les dix livres d'architecture de Vitruve* (Paris, 1684) prantsuskeelne foolioformaadis väljaanne sisaldab 67 vasegravüüri ning arvukalt joonistusi ja skeeme. Teose väljaandja Claude Perrault (1613-1688) on kuulus prantsuse arhitekt, loodusteadlane (arst) ja kirjanik, kes kavandas muuhulgas ka 28 korintose sambaga Louvre'i idafassaadi (1667-1673), Pariisi observatooriumihoone (1667-1672) jt. ehitisi. Tema vend Charles Perrault (1628-1703) on tuntuks saanud rahvamuinasjututööstlustega.

Kolmandaks 17. s. trükiseks on vene õigeusu kirikuteenistuse raamat palvete ja lauludega pühakute auks *Миняя служебная. Месяц февраль* (Moskva, 1692), mis on ühtlasi vanim möödunud aastal saanud venekeelne trükis.

Kunstiajaloolastele pakub kindlasti suurt huvi Poola kuninga August II Tugeva (1670-1733) Dresdenis asuvat antiikset marmorkogu tutvustav luksuslik foolioformaadis, 230 vasegravüürist koosnev raamat *Recueil des marbres antiques...* (Dresden, 1733). Raamatu esikaant ehib kuninga värviline heraldiline superekliibris initialsiaalidega F[riedrich].A[ugust].R[ex].P[oloniae].E[t].S[axoniae] ja

daatum 1703. Kuningas arendas suurejoonelist ehitustegevust Dresdenis (Zwinger). Tema toetusel asutati ka kuulus Meisseni portselanivabrik (1710). Uhke ja luksuslik väljaanne on prantsuse kirjaniku **Jean de La Fontaine'i** (1621-1695) aastatel 1755-1759 ilmunud 4-köiteline valmikogu *Fables choisies, mises en vers* (Paris, 1759), mille viimane, 4. köide on nüüdsest kättesaadav ka RRi lugejatele. Käsitsi koloreeritud vasegravüüride (65) ja vinjettide (49) autor on kuulus prantsuse maalikunstnik, tähtsaim 18. sajandi loomamaalija **Jean Baptiste Oudry** (1686-1755).

Silmapaistvate arhitektide töid lisandus teisigi. Mainida tuleks prantsuse arhitekti **Jean Francois de Neufforge'i** (1714-1791) suurekaustalist, peamiselt vasegravüüridest koosnevat peateost *Recueil élémentaire d'architecture,...*(Paris, 1756-1776, 8 vol.), millest õnnestus osta 3. ja 4. osa (1760-1761).

Vignola, õieti Giacomo da Barozzi (1507-1573), Vignolas sündinud itaalia arhitekti ja kirjaniku peateos arhitektuuri 5 seadusest (sambaehitusest) *Le Vignole des ouvriers, des propriétaires et des*

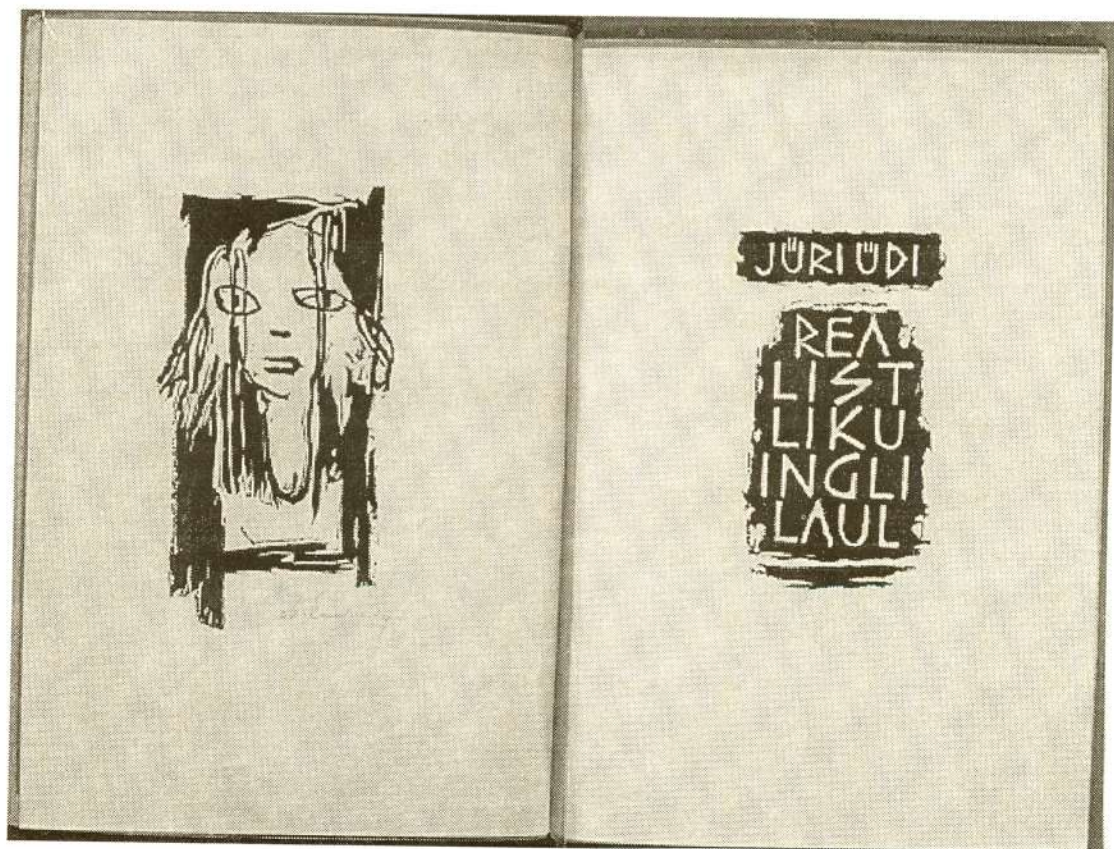
artistes, refermant les ordres d'architecture,... (Paris, 1826) oli omal ajal kõige kuulsam ja vajalikum töö arhitektuuri alal, mida üle kahe sajandi peeti arhitektooniliseks kaanoniks (esitrükk 1563). 1550. aastast oli Vignola paavst Julius III arhitekt Roomas ja pärast Michelangelo surma 1564 jätkas Peetri kiriku projekteerimist ja ehitamist.

Baltica raamatute kogusse osteti mitu väärtuslikku 18. s. II poole -19. s. I poole trükist (A. L. **Schlözer**, J. G. **Georgi**, J. C. Ph. **Willigerode** jt.). Eraldi tuleks mainida baltisaksa arsti, Eesti kurortoloogia rajaja **Carl Abraham Hunniuse** (1797-1851) doktoridissertatsiooni *De morbo : Sinni wil (blaue Blätter)* (Dorpat, 1821), mis nagu kõik teisedki ülevaates nimetatud raamatud, on esmaeksemplar meie raamatukogus. Lisagem veel, et C. A. Hunnius analüüsis ja hakkas esimesena Eestis kasutama raviks Haapsalu muda. Tema eestvõttel ehitas krahv Magnus de la Gardie 1825. aastal sinna esimese mereravimudala.

Sissekirjutuste ja köite poolest äratav tähelepanu 19. sajandi keskel Saksamaal trükitud *Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des alten und neuen Testaments'i* (Elberfeld,

[1851?]) eksemplar pühendusega Tallinna Oleviste koguduse õpetajale August Ferdinand Huhn'ile (1807-1871) tema 50. sünnipäeval. Sündmuse tähistamiseks on piibliselise köidetud vastavasisuline trükitud ladinakeelne pühendusleht (dateering 17. juuli 1857) koos kinkijate sissekirjutustega kreeka ja heebrea keeles. Kinkijateks on kuus Tallinna kirikuõpetajat Niguliste (J. N. Ripke, C. H. Neumann), Püha-vaimu (J. B. Frese, Th. D. W. Luther) ja Oleviste (Chr. H. O. Girgensohn) kogudusest. Piibli eeslehel on ära toodud ka perekond Huhn'ide sugupuu. Piiblit ehib lilla sametiga kaetud ning hõbefiligraannurkade, -lukkumite ja inglipeakujuliste ehisnaeltega kaunistatud köide. Raamatu löige on rikkalikult ornamenteeritud ja kullatud.

Tähelepanuväärne täiendus tuli ka mitme haruldase, omal ajal väga populaarse ja üldiselt vähesäilinud eestikeelse rahvaraamatu näol. Kooliõpetajast kirjamees, Pärnu raamatuköitja **Berend Gildenmann** (1822-1884) tõi eesti kirjandusse uue naiskannataja "vahva tütarlapse" kuju oma sentimentaalse tõlkelooga *Kanmatlikko Helena luggu, kes 22 aastat mitmes willetsuses olnud :*

Halle wägga luggemist wäärt luggeminne (Pärnu, 1850). Vastav saksa rahvaraamat ilmus esmakordselt 1604. aastal. Usulise kirjanduse tõlkija pastor **Carl Matthias Henning** (1774-1856) tõi lisa uuspietistliku haledusjutuga *Vaene Mart* (Tallinn, 1839).

120 aastat peale Defoe teose ilmumist jõudsid robinsonaadid ka Eestisse. Esimeseks näiteks oli Tartu kooliõpetaja **Johann Thomassoni** (1817-?) *Weikese Hanso luggu tihja sare peäl* (Tartu, 1839), koostatud saksa noorsookirjaniku Christoph von Schmid'i (1768-1854) teose järgi. Omal ajal küllalt loetavast raamatust on nüüdseks saanud suur haruldus, mida leidub vaid kahes raamatukogus (KM, RR) ja ühes erakogus.

1853. aastal puhkenud Krimmi sõda ajendas ka eesti kirjanikke vahetult reageerima sõjateemaliste luuletustega. Nii ilmus Kambja mõldri **Eichenfeldi** sulest *Sõddameeste laul, kinkitus mällestuses neist mahhajänu armsist wannembist, wellitsist nink sössarist,...* (Tartu, 1855) ning Haapsalu kirjamehe **W. Thomsoni** sulest *Üks Palwe-Laul Sõa-aial* (Tallinn, 1855). Mõlemad on üliharuldased raamatud ja teadaolevatel andmetel leidub neist esimest lisaks RRile veel vaid KMis, teist kolmes raamatukogus (KM, EAR, RR).

Harulduste kogu täienes ka kahe 20. sajandi nimeka vene kirjaniku tööga, mis osteti Tallinna elanikelt. Nendeks on sajandialguse tuntud vene graafiku **Juri Annenkovi** illustatsioonidega **Aleksandr Bloki** (1880-1921) poeem *Двенадцать* (Спб., 1918) ja **Aleksei Tolstoi** (1883-1945) romaan *Черное золото* (Ленинград; Москва, 1932). Viimane on autori pühendusega Maria Zakrevskaja-Budberg-Benckendorfile ning pärineb tema abikaasale kuulunud Benckendorfide mõisast Jänedal, kus mõnda aega elas ka selle raamatu omanik, põneva ja huvitava elukäiguga, rahvusvaheliselt tuntud naine, M. Gorki, H. G. Wellsi ja R. H. B. Lockharti armastatu, N. Berberova romaani *Железная женщина* peategelane.

Märkimisväärse osa möödunud aasta ostudest moodustavad käesoleva sajandi teise poole eesti bibliofiilsed väljaanded. Tähelepanuväärseimad nende hulgas on tuntud eesti kunstniku ja bibliofiilsete raamatute looja **Märt Laarmanni** (1896-1979) poolt linooli lõigatud ja trükitud **Friedebert Tuglase** (1886-1971) mõttekillud *Kaks taevalõiku* (1968) ja **Juhan Viidingu** (1948-1995) luuletus *Realistliku inglilaul* (1968). Trükiarv kummalgi viis eksemplari. Viimaste aastate jooksul on õnnestunud juurde hankida ka mitmeid 1960.-1980ndate aastate Tallinna Kunstiinstituudi bibliofiilseid väljaandeid, millest nüüdseks on moodustunud päris täiuslik kogu.

Varukogust ümbersuunatud trükiste hulgas väärivad esiletõstmist mitmed haruldased vene raamatud. Dekabrist **Nikolai Turgenevi** (1789-1871) raamatu esitrükki *Опыт теории палогов* (Спб., 1818) loetakse vene finantsteadusele põhjapanevaks tööks. Pärast 1825. aasta sündmusi oli raamatu autor kui riiklik kurjategija mõistetud sunnitööle, kuid jõudis siiski emigreeruda Pariisi. Kõik tema teosed, ka eelnimetatud raamat, olid 19. sajandil Venemaal rangelt keelatud.

19. sajandi vene prosaist ja memuarist **Nadežda Durova** (1783-1866) sai kultuurilooles tuntuks kui esimene naisohvitser vene armees. Ta võttis osa 1812. aasta Isamaasõjast, teenis välja staabirittmeistri auastme ja läks erru 1816. aastal. Kirjutas pseudonüümide **Aleksandr Aleksandrov** ja "neiu-ratsaväelane" all. Tema eluajal ilmunud kogutud teoste *Повести и рассказы* (Спб., 1839, 4 ч.) eksemplarid on Tallinna Aleksandri Gümnaasiumi raamatukogu templiga.

Samast raamatukogust on pärit ka arvukate vasegravüüridega haruldane *Русский альманах 1832-1833 г.* (Спб., 1833).

Üheks väärtuslikumaks leiuks varukogust tuleb pidada ajakirja *Невский зритель* (Спб., 1820, ч. 4.), mille kaanel on kuulsa poeedi ja hukatud dekabrismi **Kondrati Rõlejevi** (1795-1826) autograaf.

Tema autogrammid ja sissekirjutused on raamatuajaloolaste ja antikvaaride hulgas kõrgelt hinnatud.

Mainimata ei saa jätta ka kahte huvipakkuvat kingitust meie raamatukogule.

Suure ajaloolise väärtusega käsikirjaliseks materjaliks on Tallinna vanima gümnaasiumi, praeguse Gustav Adolfi Gümnaasiumi raamatukogu inventariraamatud 19. s. lõpust-1928. aastani (3 kd.). Need andis RRile üle Eesti Ajaloomuuseum RRi haruldaste raamatute osakonna palvel. Eelnimetatud inventariraamatud ja varukogust ümbersuunatud Tallinna Gümnaasiumi raamatukogu trükikataloog (Ревель, 1900) arvukate käsikirjaliste täiendustega 1920ndatest aastatest on hädavajalikud ja suureks abiks gümnaasiumi raamatukogu uurimisel. Olulist osa sellest vanast ja ajaloolisest raamatukogust säilitatakse praegu RRis, harulduste kogusse kuulub selle vanem ja väärtuslikum osa.

Teine kingitus saabus Bremeni Riigi- ja Ülikooliraamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhatajalt **dr. Armin Hetzerilt**, kes on avaldanud rea *Baltica't* ja eesti kirjanduslugu puudutavaid uurimusi ning külastas 1995.-1996. aastal ka RRi. Nüüd kinkis ta meile luksusliku faksiimile käsikirjast *Das Kostümbuch des Lambert de Vos* (Graz, 1990). Bremeni Riigi- ja Ülikooliraamatukogu *Turcica* kogust pärit 1574. aasta käsikirja 103 lehel on elavalt ja tõetruu värvigammaga edasi antud Osmani sultaniriigis elanud rahvad ja erinevate kogukondade esindajad. Keskkel kohal on mitmel kokkumurtud lehel kujutatud pulmarong. Faksiimile juurde kuulub eraldi raamatuna kommentaaride osa, mille üheks koostajaks on annetaja. Väljaandest läks müüki 480 nummerdatud eksemplari, RRile kuulub nummerdamata, nn. autorieksemplar.

MÄLESTUSMÄRK EESTI TAGASITEELE EUROOPASSE

REIN RUUTSOO

Lennart Meri. *Presidendikõned*. - Tartu: Ilmamaa, 1996. - 592 lk. - (Eesti mõttelugu. 9).

*Tühjad ja kobavad kõned.
Aga ehkki meistki kord mõned,
aegade kaalul ei vae?
Mõned küll jäljetult kaovad,
teised ent marmoriks taovad
kodumaa koreda pae.*

Betti Alver

TUNDLIKE FAKTIDE VIRTUOOS

Eestimaal on viimasel kümnendil peetud palju tähendusrikkaid kõnesid. Eelmise kümnendi lõpp ja 90ndate aastate esimene pool on olnud kõnede aeg, mis on andnud võimaluse mitmele seni tundmatule tribuunile, kelle lendlased on läinud Eesti ajalukku. Uuesti elustus kõne kui žanr. Lennart Meri kui kõnemees ilmus avalikusse 1990. aastal Toompeal Lossi platsil, kus kordas ka Winston Churchilli tuntud fraasi, mille kohaselt elukogenud poliitik võis lubada rahvale lähitulevikus eelkõige ränka tööd ja pisaraid. Nii ei saanud esineda populist, kes tahtnuks pääseda vaid võimu juurde. Sel viisil esines mees, kes tundis Euroopa poliitilise kõne traditsioone ja samas teadis, et võim tähendab eelkõige vastutust. Arvan, et enamus tollal teda Toompeal kõnelemas kuulnuist mäletavad, et see sõnum ei tundunudki veel ähvardavana. Oli neidki, kes pidasid seda lihtsalt retooriliseks võtteks.

See oli aeg, kui me lubasime süüa vabaduse nimel kasvõi kartulikoori, aimamata, et selline võimalus ähvardas meid tõepoolest. Ühes oma üsna esimestest, Tuleviku Fondi korraldatud konverentsil Euroopa auditooriumile Pariisis peetud kõnes (16. november 1990) meenutas Lennart Meri kõigile, missuguse naabriga on meil tegemist. Et naaberriik ei pörka millegi ees tagasi, kui juba selle peaminister Nikolai Rõžkov peab võimalikuks avalikult ähvardada, et jätab Baltikumi ilma ravimist, kui see ei loobu oma vabaduspüüetest. Meri tunneb Venemaad ja teab ka Euroopat. Kui meie olime jõudnud juba paljude metsikustega harjuda, siis seda liiki laste ja vanurite vastu suunatud santaaž oli humanitaarabi läkitavas Euroopas skandaal.

Stockholmis Norrmalmstorgil 18. juunil 1990 peetud kõne lõpetas ta loitsuga "Meil on unistus. Mul on unistus. Unistus vabast Eestist." (lk. 234) – oli Meri sõnum. Kõik kes on elanud 60ndate aastate demokraatia puhangus, mäletavad, et nii lõpetas oma kõned Martin Luther King. Rootslastele oli märk maha pandud. Seda võis mõista, et me oleme rõhutatud ja rahumeelne rahvas – kui te võitlete USA neegrите vabaduse eest, siis miks te unustate Baltikumi.

Oskus nn. tundlikke fakte leida, teadmine, millistes väärtustes ja artefaktides mõtleb Euroopa,

nende järjekindel süstematiseerimine Eesti iseseisvuse taastamise heaks – see on Lennart Meri tugevaim külg. Kõnemees, kirjanik ja poliitik on leidnud Meris erakordselt õnneliku ühenduse, mis teeb tast vähemalt Baltikumi mõjukaima poliitiku, aga kindlasti ühe parima kõnemehe.

Kui ka märgatav osa raamatu esimesse poolde koondatust ei ole otseselt kõned, on siiski varasemaid artikleid lugedeski ilmne, et Lennart Meril on alati olnud poliitiline sõnum, et ta on alati tahtnud rääkida poliitilistel teemadel laiemal avalikkusega. Kommunistliku diktatuuri nõrgenemine andis rahvale tagasi hääle, Lennart Merit kui kõnemeest õppisime tundma ja tähelepanelikult kuulama siiski vaid seejärel, kui kirjanikust sai taasiseseisvunud Eesti Vabariigi esimene president.

Lennart Meri koondatud kõned, mis kordavad üha uuesti ja uuesti Eesti muutumatuid nõudmisi, meenutavad ajalugu ning nõuavad õigust, moodustavad terve ajastu Eesti teel Euroopasse. Sellisel kujul kaante vahele koondatuna on need ka omalaadne lühikokkuvõtte Eesti lähiajaloo. 1997. aastal jõudis võitluste ja lootuste, kibestumiste ja visa surve periood lõpuks õnnelikult lõpule. Presidendi osa selles on kaugelt suurem, kui põhiseaduslikult väga tagasihoidlikust positsioonist võinuks eeldada.

KÕNED KUI (KIRJANDUS) ŽANR JA KUI OSA INSTITUTSIOONIST

Presidendi institutsioon on Eesti riigis eriline. Tema võimu taga ei ole suurt aparaati, reeglina pole ka poliitilist parteid, kelle liikmed või isegi parlamendiliikmed võivad harrastada rahva ja teineteise surnuks rääkimist. Presidendil on vaid üks hää. Reeglina saab ta vähemalt kodus samal teemal vaid paar korda sõna võtta, ilma ohuta muutada dotseerivaks. Seega peab presidendi sõna olema erakordselt jõuline ja otsustav, kui ta tahab, et talle kuuluks oluline koht Eesti poliitikas. Eesti presidendi ameti

osaks on selle retooriline kindlustamine. Presidendi ametisse tõusnule on retoorika üks peamisi võimumehanisme. Oma mõistuse ja jõuga peab ta tegema seda, mida teistel teeb aparaat ja suhtlus-kampaania. Kõned on peamine võimalus end poliitikamaastikul nähtavaks muuta ja orientiiriks teha.

Lennart Meri on oma kõned kindlalt lülitanud presidendi institutsiooni. Ta on "kõnelev president". Samas ei ole need "rahva isa" manitsused, prohvetlikud nägemused või vägede juhataja üleskutsed, vaid kõned, mis apelleerivad meie ühisele kogemusele ja (kollektiivsele) tervele mõistusele. Kui vaja, siis ootamata oma taotluste täielikku mõistmist, on president võtnud vastutuse enese peale. Nii oli see vene vägede väljaviimisega, aga ka kodakondsuspoliitika puhul. Seda tuleb mõista. President on personaliseeritud institutsioon, ta ei või pugeda anonüümsuse taha. Nagu valitsus või parlament, kus lihtsalt vajutatakse nupule ja selgi puhul paljude oluliste otsuste tegemisel koguni loobutakse hääletamast (tagasivalimiseks on vahel kasulik "värvi" mitte näidata). President on ja jääb kõigile nähtavaks. Samas on ta märk Eesti poliitilisest kultuurist. Ta selgitab avalikult, sihiteadlikult ja riigimehelikult vaateid, millest kergesti ei taganeta.

Raamatusse "Presidendikõned" koondatu on esitatud eri nõudlikkusega auditooriumites "Eesti sõprade seltsidest" kuni kõrgeimate Euroopa võimukandjateni. Kuid Meri ei tee oma kõnedes kuulajate vahel vahet, alati on tema esinemine Eesti presidendi poliitiliselt viilitud sõnum. Presidendi poliitiline sõnavõtt kujuneb muidugi alati avalikuks võimudiskursuseks. Kuid samas on tema sõnavõttud kui tõelised kõned. Alati on olnud need ka väga lähedased kirjandusžanrile. Viimane tähendab, et tõelised kõned ei kaota oma väärtust koos poliitilise konjunktuuri ja olukorra muutumisega. Selles mõttes ei pidanud EKP KK ülemkuraator Karl Vaino kunagi kõnesid. Samuti Vaino Väljas, kuigi ta oli saadikuametis

õppinud kasutama keelt hästi. Väljase sõnavõttud võivad tulevikus olla siiski huvitavad kui teatava kõrvalosa etendused võimumängudest. Arnold Rüütlist aga ei võinud saadagi kõnemeest, sest ta oli pikkade aastate jooksul õppinud oma mõtteid, isegi siis, kui tal neid oli, muutma piisavalt isikupära- tuiks. Niisugune oli meid okupeerinud riigi, Nõukogude võimu nõue oma ametimeestele, taoline oli selle poliitilise kultuuri eripära. Lennart Meri aga kuulus ja kuulub eelkõige eesti kirjanduslikku kultuuri, kus on sallitud sõnalist eripära ja kus esseistlik väljapaistvus on lubatav.

Kõned elavad üle aegade, sest nad on osa isiku- ja kultuuriloost. Tõelised kõned, ka siis, kui neid kammitsevad ametikohustused ja vastutus, on lahutamatu seotud isiksusega. Kõne on inimese pöördumine teise inimese poole ka siis, kui üks neist juhtub olema Eesti Vabariigi president, aga mitte rituaalne tegevus või teaduslik, impersonaalne traktaat. Selles mõttes on raske olla demokraatliku ühiskonna võimukandja. Sõnumit ja osalust on raske simuleerida, kõne on väga reetlik žanr. Lennart Meril pole vaja seda žanri karta.

"LENNART MERI LIIN"

Taasiseseisvunud Eesti riigi väga noores poliitikas traditsioonid alles kujunevad. Seetõttu võib paljut rabeledat tegudes ja hõredat mõtetes

andeks anda. Kuid "rööpaseadmise" ajad on tulevikule väga olulised. Traditsioonidel on kultuuris, sealhulgas poliitilises kultuuris täita erakordne roll. Traditsioonidest saab tõsine argument uute probleemide lahendamisel. On poliitikuid, kelle ilmavaadet on raske jälgida. Meri on traditsiooni loov, väga selge profiiliga poliitik. Mõnes mõttes, just oma maailmavaatelistes kompromissituses kuulub ta Jaan Tõnissoni järglaste hulka. Kuid erinevalt Jaan Tõnissonist, keda Eesti iseseisvumise üle peetud kõnelustel tuli aastail 1919-1920 Euroopast lausa eemal hoida, et poliitilisi skandaale vältida, on Meri olnud meie parim saadik Euroopas.

Lennart Merile väga lähedases, talle palju tuge ja inspiratsiooni pakkunud Soome Vabariigi poliitikas on mõiste "Paasikivi liin". See sõnaühend märgistab erakordselt raskest poliitilises olukorras olnud hõimurahva poliitilist strateegiat. Näitab, kuidas kindlustada riiklik iseseisvus suhetes Venemaaga ja samal ajal Lääne toetus. "Liin" tähendab kindlalt väljatöötatud poliitilist doktriini, millele rajaneb riigi sõltumatus ja areng. Eestigi olukord oli väga keeruline aastail 1991-1994, mil siin üritasid kanda kinnitada võõrväed.

Kas Eesti poliitikas kujuneb mõiste "Meri liin" ja kui olulist rolli see etendab, näitab aeg. "Paasikivi liini" aluseks olid geograafilised tõsiasjad – see, et Venemaa on ja jääb alati suureks naabriks. Seda rõhutab ka Lennart Meri. Kuid Eesti lähiminevik on geograafiliste tõsiasjade kõrval esiplaanile nihutanud ajaloolised tõsiasjad, mida ei saa ignoreerida Eesti iseseisvust tõsiselt ohustamata. Tartu rahu põhimõtetele toetumine suhetes idanaabriga, 1940. aastal toimunud Eesti Vabariigi okupeerimise fakti tunnustamine, rahvusvahelise õiguse primaat ükskõik milliste ideoloogiliste kaalutluste ees – need on Lennart Meri poliitilise tegutsemise peamised postulaadid, *conditio sine qua non*. Muidugi märkab vahel selle positsiooni formuleeringu pehmenemist, vahel arendab ta lausa metoodilist

kahtlust (lk. 255), kuid kuidagi ei saa rääkida lahtiuulemisest eelnimetatud ajaloolistest tõsiasjadest, mille vastu ei tohi eksida.

Selles peitubki "Lennart Meri liini" tuum. See liin pole romantilise poliitika kapriis, vaid elukogemuse ja ajaloolise tarkuse kokkuvõte. Taoline liin tuleneb Eesti iseseisvuse loogikast. Truuduseta 1918. aastal alguse saanud iseseisvusele poleks suveräänse Eesti riigi eksisteerimine võimalik. Meri on üks neid poliitikuid, kes on väga selgelt tajunud, tema enda sõnu "ei saa olla pooleldi neitsi" parafrapeerides – ei saa olla "pooleldi vaba".

Sellest positsioonist lähtudes on Lennart Meri alati rõhutanud, et edukas olemiseks peab Eesti Venemaaga pidama järjekindlalt läbirääkimisi vaid rahvusvahelise õiguse alusel ja rahvusvaheliste institutsioonide raames. Kuigi Lennart Merit võib põhimõtteliselt pidada vana hea poliitilise realismi koolkonna esindajaks, sugeneb tema arusaamadesse ka nn. uut agendat, st. uut tegevuskava iseloomustavat institutsionalismi ja neorealismi jooni. Samas nendib ta kahetsusega, et koostöö Venemaaga muutub üha võimatumaks. "Ma pöördun eesti rahva poole hoiatavate sõnadega: kahetsusväärse kombel on meie naaberriigi demokraatlikud ümberkorraldused taganemas uue, agressiivse, neokolonialismile orienteeritud välispoliitilise kontseptsiooni ees." (lk. 327)

"Lennart Meri liini" aluseks oleva rahvusliku joone ja 1918. aastal sündinud riigiga järjepidevuse rõhutamine polekski vast oluline, kui Eesti poliitika nõustamisel poleks võimalik täheldada peaaegu vastupidise liini üsna järjekindlat läbiviimist. Seda võiks nimetada ka "Vares-Barbaruse liiniks". Nimelt leidub professionaalseid poliitikateadlasi (mitte tööde tasemelt, vaid sellest lähtudes, et Eesti riik maksab neile palka), kes kasutavad iga võimalust, kujutamaks rahvusvahelisel areenil Eesti rahvuslikult meeletatud poliitikuid nüripeadena, kes norivad suure idanaabriga igal

võimalikul juhul tüli, esitavad sellele järjekindlalt territoriaalseid nõudmisi jne. Tekkinud probleemide lahendamise retsept on aga vastupidine Lennart Meri omale – "Eesti asja ajamiseks" soovitatakse kasutada vanu nõukogude ajast jäänud nomenklatuurseid sidemeid Kremli koridorides ja suitsetamiskoridorkades. Tekib küsimus, kas Eesti oleks siis veel riik.

"EESTI ON RIIK," see oli Lennart Meri põhiline sõnum meile aastail 1992-1993, mida ta peab uuesti ja uuesti Eestit Venemaa provintsiiks surujatele pidevalt meelde tuletama. "Eesti on riik, ja seepärast on järsult suurenenud Vene ekstremistide surve Eesti riigile." (lk. 303) Et Eesti on riik, ei mahu idapool veel pähe ja pole ka meie endi teadvusesse piisava selgusega jõudnud. Kuid Eesti riigi õnneks on tal väga täpsete poliitiliste instinktidega president.

"Vares-Barbaruse liini" eesmärk on vastupidine Lennart Meri püüdlustele. Kui president seab oma kõnedes eesmärgi murda läbi naaberriigi demagoogiaga loodud imidžist, saada Lääne toetust ning Eesti hädaolukorra mõistmist, siis akadeemilisena näiva vana nomenklatuuri esindajate sõnum on just vastupidine. Läänele kujundatakse mulje, et nende tigidate käebustega, kes ise tüli norivad ja millestki aru ei saa, ei maksa tegelda, neid ei saa aidata ja parem on jätta nad sinna, kuhu nad kuuluvad – Venemaa mõjusfääri.

Lennart Meri arutleb aga kui Eesti riigimees. Lennart Meri elu ja elutöö kõige muu olulise kõrval on ikkagi täiesti iseseisev Eesti Vabariik, nii nagu see kunagi 1918. aastal loodi.

MÄLESTUSMÄRK ÜHELE AJASTULE

Lennart Meri raamatuks kogutud kõned on trükivalgust näinud Eestile olulisel murdejoonel. Eesti riik on siirdumas ühest ajastust teise – rahvusriiklusest uude iseseisvusse – euroriiklusse. Kõige dramaatilisem periood, Eesti riikluse taastamine, mida Lennart Meri on kaardistanud, on ajalooks

saamas. Nüüd tuleb üles ehitada Eesti ühiskond. Kuigi eelkõige poliitik, on Lennart Meri alati mõelnud kõrvuti võimu keelega ka sotsioloogia keeles. Tema peamine etteheide näiteks Lääne kremnoloogidele ongi, et nad ei suutnud näha seda, mis toimub kokkuvõttes Vene impeeriumi, st. nõukogude ühiskonna varjatumates kudedes. Kirjanikuna tajub ta rahva hingeliigutusi, hindab vaimseid ressursse, mõistab hästi, et noore ühiskonna saatus ei otsustata struktuurides, kus tehakse relvi, vaid kus kasvab kodanik.

Merile pole meie kiire minek Euroopasse probleemiks – ta on ühtaegu nii rahvuslane kui eurooplane. Mureks on Venemaa. "Euroopa pole minu jaoks mitte maailmajagu, vaid see on programm."; "Venemaa pole riik, see on kontinent."

Euroopa programm on tegelikult Eesti. Nende uute tähistuste taustal on rahvusluse, Venemaa ohu jt., Merile nii oluliste märksõnade tähtsus teisenenud. Ses mõttes on Lennart Meri presidendikõnedest kokku pandud raamat tegelikult mälestusmärk otsustavale etapile eesti lähiajaloo, Eesti poliitikas ja ühiskondlikus mõtlemises. Üks põhiline eesmärk, mille eest Lennart Meri on võidelnud – Eesti tagasipöördumine Euroopasse, teostub. Pingutatakse lõpusirgel. Tema intensiivsed ja lõputud kõned, mis vahel tunduvad, et need oleksid nagu peetud kurtidele kõrvadele, on viimaks oma töö teinud. Õigem oleks öelda, et eesti rahvas on oma saatuse uuesti otsustanud. Lennart Meri kõned aga, alustatud Euroopa ääremaa peaaegu "poliitilises kõrbes", on otsustaval määral aidanud tahet olla rahvas, ja Euroopa rahvas jälle kuuldavaks teha.

ELNET KONSORTSIUM 1997. AASTAL

ASKO TAMME

ELNET Konsortsiumi tegevdirektor

võrgu Konsortsiumile intensiivse tegetsemise aasta. Järgnevalt aasta olulisemad sündmused ja tähtsamad otsused:

Veebruarist lahkus ametist senine tegevdirektor Aarne Kurjama, tema asemel asus ametisse siinkirjutaja EARist tegevdirektorina ja Ülo Treikelder TÜRist projektjuhina.

Veebruaris osalesin Konsortsiumi tegevdirektorina Euroopa INNOPACi kasutajate aastakoosolekul Glasgow's, kus läbirääkimiste käigus *Innovative Interfaces, Inc.* esindaja Robert Waltoniga pandi paika esialgse ostu-müügilepingu ja tulevaste suhete põhiprintsiibid. Tarkvaratootja soostus erinevalt 1996. aasta mai kokkuleppes rakendama lubatud stipendiumi kogu ulatuses. Selle tulemusena läks tarkvara ost Eesti raamatukogudele ligikaudu 1,5 miljonit krooni vähem maksuma. Konsortsium ei saa seda siiski tervenisti "tuludesse" kanda, sest samast Andrew W. Melloni Fondi stipendiumist kantakse ka INNOPACi koolituse ja lisatarkvara hankimise kulud, mis esialgses lepingus ei kajastu ning mille lõplik vajadus selgub alles koolituse ja testimise käigus.

Märts, aprill ja mai kuluvad pingelisele, tihti ka tüütule lepingu viimistlemisele, milles põhiraskus langes ettearvatult Eesti eriprobleemidele: eesti tähestik, kirillitsa, süsteemi tõlge eesti keelde ning Eesti ja USA raamatukogude erinevusest tingitud lisanõuded. Leping valmis mai lõpuks, selles on *Innovative Interfaces, Inc.* võtnud endale kohustuse varustada süsteem nii eesti kui slaavi tähestikuga, rakendada kinnistest fondidest tellimis-

süsteem, mis meid rahuldab, ja ka teatava aja jooksul korraldada kogu süsteemi tõlkimine eesti keelde. Ostu-müügilepingusse ei õnnestunud sisse kaubelda mitmekeelset hierarhilist märksõnastikku ega UDK eestikeelset versiooni. Märksõnade kasutamisel on küll võimalikud viited kitsamatele ja laiemale terminitele ning nende vahel liikumine, mis hierarhilist tesaurust teatavas ulatuses asendab.

Leping kirjutati alla 9. juunil RRI kuppelsaalis, allkirjutajateks Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi juhataja, RRI tehnoloogidirektor Mihkel Reial ning *Innovative Interfaces, Inc.* finantsdirektor ja üks kolmest omanikust, Robert Walton. Lisaks Eesti raamatukogude esindajatele olid kohal ka Riigikogu aseesimees, Rahvusraamatukogu nõukogu esimees Tunne Kelam, Tallinna kõrgkoolide, EENETi, Eesti Informaatikakeskuse, Tallinna kõrgkoolide ning ajakirjanduse esindajad. Olulise sündmuse tähistamiseks kutsus ELNETi nõukogu liikmed ja Robert Waltoni õhtusöögile Tallinna linnapea Ivi Eenmaa.

Lepingu ettevalmistamisega üheaegselt toimus ka tulevase andmebaasi loomine, õigupoolest valmisid töölehed lepinguga peaaegu üheaegselt. Konsortsiumi nõukogu otsustas, et tulevase süsteemi töökindluse ja tarkvarafirma parema toe huvides rakendatakse kataloogimisstandardina ISBDd, kuid vorminguna US MARCi. Konverteeriti olemasolevaid andmeid: RRis rahvusbibliograafia ja välisraamatute koondkataloogi andmebaase ning TÜRIS INGRIDi andmebaas. Tallinnas lõpetati siirdamine jaani-

päevaks, Tartus septembris.

Lisaks lepingu ettevalmistamisele, andmebaasi kirjeldamisele ja esimeste andmete konverteerimisele otsiti pidevalt ka sobivat riistvara. Konsortsium valis kahe keskserveri platvormiks *Sun Ultra 150*, serveri valik toimus kooskõlastatult *Innovative Interfaces, Inc.*iga ning siiani on *Sun Microsystems*'i kohalik esindus *Microlink* olnud usaldusväärne ja asjalik partner. Leping sõlmiti aprillis, serverid tarniti ja seadistati juulis. Asjakohane on märkida, et koos serverite ostuga sõlmis ELNET ka serverite täishoolduslepingu kuni 2000. aasta lõpuni. Kohtvõrkude ja tööjaamade loomine oli Eesti Informaatikakeskuse kaudu ette nähtud Eesti Raamatukogude Infosüsteemile eraldatud 3 miljonit krooni riigieelarvelist raha. Lepingu Informaatikakeskusega hanke ltegemiseks sõlmis EAR. See suhteliselt keerukas ja bürokraatlik protseduur lõpetati siiski sügisel ning INNOPACi esmakordseks koolituseks olid 1997. a. riigieelarves selleks eraldatud summa eest paigaldatavad tööjaamad ja kohtvõrgud raamatukogudes enam-vähem paigas.

Riigihanke võitsid firmad *Astrodata* ja *Helmes*, kellega koostöö Konsortsiumi raamatukogudel on senini laabunud. Lisaks raamatukogude tööjaamadele ostis ELNET Andrew W. Mellon Fondi stipendiumi nõ. kokkuhoitud raha eest kokku 12 arvutit RRI ja TÜRi arvutiklassidesse, mis on osutunud koolituse läbiviimiseks hädavajalikeks.

Augustis korraldas RR teadusraamatukogude suveseminari Ojaäärsel, mille käigus juba teist aastat järjest arutati ja analüüsiti INNOPACi ja raamatukogude koostööga seonduvaid probleeme. Koostöö ja finantseerimise korraldamine on ka kõige probleemsem valdkond süsteemi toimimisel tulevikus.

Oktoobris käisid neli ELNET nõukogu liiget, Mihkel Reial, Toomas Liivamägi, Jüri Järs ja Asko Tamm Andrew W. Mellon Fondi korraldatud automatiseerimiseminaril Poola Rahvusraamatukogus Varssavis. Tegemist oli suure, peamiselt aruandlusüritusega, kus vaadeldi põhjalikult fondi finantseerimisel läbiviidud automatiseerimisprojekte Visegradi riikides.

Baltimaade esindajad ettekandeid ei teinud, küll aga tekitas üldist huvi ELNET Konsortsium kui kõiki Eesti suuremaid teadusraamatukogusid hõlmav organisatsioon. Nenditi, et selline lähenemine omab võimalusi lisaks integreeritud raamatukogusüsteemi rakendamisele ka teiste infotehnoloogiaga seotud küsimuste lahendamiseks.

Esimene koolitussessioon oli vastavalt *Innovative Interface, Inc*'i võimalustele kavas novembri alguses. Oktoobri jooksul installeeriti tarkvara järk-järgult serveritesse ning siirdati ka konverteeritud andmed. *Innovative Interface, Inc*'i töötajad eraldasid ka RRI välisraamatute koondkataloogi andmebaasist Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu paarkümmend kirjet ja liitsid need Tartu andmebaasi. Siiski oli novembri teisel nädalal läbiviidud koolituse ajaks juba täiesti töökorras süsteem suuresti ettevalmistamata. Nii mõnegi olulise funktsiooniga ei olnud võimalik isegi tutvuda, rääkimata õppimisest. Siiski lahendati mitu probleemi juba paari koolituspäeva käigus ning edasine probleemide eritlemine ja lahendamine edeneb jõudsalt. Olulist abi koolituses osutas septembrist kuni detsembrini Ameerika Raamatukoguassotsiatsiooni vahetusprojekti *ALA Fellows* raames Eestis viibinud Texase raamatukoguhoidja, ülikoolilõppejõud ja doktorant Sherry K. Little. Ametlikult EARi juures töötav Sherry K. Little korraldas seminare ja õppusi nii Tartu kui Tallinna raamatukogudes ning oli suureks toeks INNOPACi koolituse läbiviimisel.

Aasta kokkuvõtteks võib öelda, et asjad liiguvad. On nii tehnilisi kui organisatsioonilisi muresid, kuid ELNET on organisatsioonina leidnud oma koha Eesti raamatukogumaastikul. Rõõmustab, et mitmedki teadusraamatukogud on tundnud huvi Konsortsiumiga liitumise vastu. Viimase pooleteise aasta jooksul laotud alusmüürile tuleb ehitada 1998. aasta jooksul efektiivne arvutisüsteem, et 1999. aasta alguses saaks juba anda hinnangut töötavale Eesti raamatukogusüsteemile. Soovime jõudu kõigile osalistele!

Loen huviga RK toimetajaveergu.

VASTUST TEAB VAID TUUL ... ehk *take it easy*

Ühest sellestsinatsest rubriigist (RK, 1997, 3) sain koos "armsa raamatukogurahvaga" jubedusega teada, mis kole lugu juhtus Kirde-Eestis toimunud teabepäeval – nimelt seal räägiti vene keeles.

Toimetajal Maire Liivametsal on tuhat korda õigus, väites, et Narva Keskraamatukogu asub ometi Eestis.

Ütleksin veelgi enamat: Narva elanikest on isegi 3 % eestlased (kõik küll emakeelt ei oska, aga ikkagi...) ja Narva Keskraamatukogu 20 000 lugejast loeb eesti keeles ju ka nii 200 inimest (neist küll 50 muukeelset, aga ikkagi...) ja Narva Keskraamatukogu 57 töötajast ikkagi üks on ju ometi ka eestlane (allakirjutanu). Ülaltoodut arvesse võttes tundub millegipärast kellelegi imelik, et räägiti vene keeles.

Toimetaja ilmselt ei arvesta ühte tõsiasja: üks asi on Tõnismäel istudes näpuga seadustes järge pidada ja hoopis teine asi (kahjuks) on Narvas, Sillamäel, Ahtmes või mujal Kirde-Eestis elada ja töötada. Siit Narva jõe äärest paistab nii mõnigi probleem teistmoodi – ka keeleprobleem.

Loomulikult peab raamatukoguhoidja eesti keelt oskama. Meil ei ole möödunud vist ühtegi iseseisvusaastat, kui keegi raamatukoguhoidjatest poleks eesti keelt õppinud. Õpime ka sel aastal.

Kõigele vaatamata arvan, et olen realist, kui loodan, et ehk hakkab eesti keelt rääkima Narva muulaste järgmine põlvkond – juhul, kui koolides keeleõpe hakkab olema tõesti tasemel.

Probleem on antud juhul siiski selles, kas istuda rahulikult Tallinnas käekesed süles ja oodata, millal need tüütud muulased ometi eesti keele selgeks saavad ja kiruda nende aeglast taipu – või ikkagi neid tasapisi edasi valgustada, mis hoopis tülikam. Kindlasti on lihtsam Narvast mitte välja teha. Pole Narvat, pole probleemi.

Vahetult enne teabepäeva külas-

tas meid minister Jaak Allik. Kuna juba tundsin, et ega see vene keel arusaamatusi tekitamata läbi ei lähe, küsisin ka tema arvamust. Minister ütles, et pole ju mõtet Tallinnast Narva sõita rääkimaks keeles, mildest inimesed aru ei saa.

Mind ennast huvitas kõige rohkem, kuidas RK lugejad proua toimetaja ahastavale toimetajaveerule reageerivad (sellest ka vastusega viivitamine) – ega vist eriti ei reageerinud – paistab, et kolleegid püüavad ka sellest õnnetust Kirde-Eestist aru saada.

Minu meelest võib aru saada üheti, et muulaste integreerimisprotsess peab olema kahepoolne: ühelt poolt nende soov tutvuda eesti kultuuriga ja omandada keel ning teiselt poolt meie soov eesti kultuuri tutvustada ka veel viletsa keeleoskusega muulastele ja tunda anda, et meie vabariigis ei jagune raamatukogundus rahvusprintsübil. Ei tohi unustada seda suurt osa, mida praegu etendavad raamatukogud muulaste integreerimisel meie ühiskonda, seda ka siis, kui seal ei tööta põhirahvuse tütreid ja pojad. Seega on rõõm märkida, et pärast teabepäeva läksid korda ka kohtumised pr. Larisa Petinaga RRIst, pr. Mare Lotiga TPÜst ja kirjanik Maimu Bergiga.

Täname ka Tiiu Valmi Kultuuriministeeriumist ja Jüri Järsi TTÜRist, kes esinesid raamatukogu poolt Narva Linnavalitsuse kultuuriosakonna ja volikogu kultuurikomisjoni jaoks korraldatud ümarlinal "Raamatukogu kaasaegses ühiskonnas".

Mis puutub RKsse, siis tere tulemast Narva Keskraamatukokku! Komandeeringurahaga oleme valmis toetama.

Seega, kohtumiseni?

Ingrid Erilaid

Narva Keskraamatukogu direktor
Kultuurkapitali aastapremia

said 1997. aastal ERÜ esinaine Anne Valmas, Narva Keskraamatukogu direktor Ingrid Erilaid ja Võrumaa Keskraamatukogu bibliograaf Matti Russ.

ANNE VALMAS, mida peate oma möödunud aasta töös kõige olulisemaks ja mis ootab ees käesoleval aastal?

Nagu viimasel neljal aastal, tuli ka möödunud aastal tegutseda põhitöökohal Eesti Akadeemilises Raamatukogus ja jätkata ERÜ esinainena.

EARi väliseesti kirjanduse osakonnas pean tähtsaimaks seda, et saime oma kogusse juurde kaks ja poolsada uut nimetust meile väga olulistest trükistest, mida on järjest raskem muretseda. Selleks tuli tõesti pingutada, luua uusi suhteid, pidada kirjavahetust ja selgitada, et vajame neid väliseesti raamatu bibliograafia koostamiseks, mis on lähiaastate olulisim töö.

ERÜ tegevus on olnud mitmelisem ja nõudis rohkesti mõtlemist, kuidas suunata ja koordineerida neid väga paljusid erinevaid probleeme, mis nõuavad lahendamist. Konkreetsete ürituste kõrval (raamatukogupäevad, kõnekoosolekud, eesti trükise konverents, mitmed seminarid ja õppesõidud), mille korraldamine oleks mõeldamatu Linda Kase ja Reet Olevsoo abita, pean enese osaks vast eelkõige ideede pakkumist, avalikkusega suhete loomist ja tahet ärgi-

tada raamatukoguhoidjaid tegutsema. Pean väga oluliseks, et iga kogu hoidja uuel ajal ka uutmoodi mõtleks ja tegutseks, oma töö eest rohkem vastutaks ja seda avalikkuse ees ka teadvustaks. Et see võimalik ja ka tulemuslik on, olen kogunud mitmel välisreisil, kus raamatukoguhoidjate tööõõm ja energia on lausa nakatav. Niisuguste bibliotekaaride puhul ei ole küll hirmu, et keegi neist lugu ei pea või siis hallideks raamatukogutädideks kutsub.

Võimaluse ERÜ tegevust rahvusvaheliselt tutvustada andis ettekanne IFLA aastakonverentsil Kopenhaagenis.

Kokkuvõtteks eelnenud tööst väliseesti kirjastustegevuse uurimisel oli mulle magistrikraadi kaitsmine Tallinna Pedagoogikaülikoolis.

Käesoleval aastal on võimalik rohkem keskenduda oma põhitööle Eesti Akadeemilises Raamatukogus ja kirjutada doktoritööd, mis käsitleb väliseesti kirjastustegevust. See pakub mulle suurt rahuldust ja tegelen sellega praegu igal vabal hetkel, kuigi materjali kogumine on äärmiselt keerukas. Paar minu artiklit väliseesti ajakirjandusest ja kirjastustegevusest on lähiajal ilmumas.

*

Kultuuriministeeriumi kultuurikomisjon valis ning Kultuuriministeerium kinnitas ANNE VALMASE Eesti Akadeemilise Raamatukogu direktoriks. Anne Valmas asus direktorina tööle 26. jaanuaril 1998. a.

INGRID ERILAIID, kuidas Narvas elatakse?

Põlise pärnaka teekond läbi Leningradi... Narva

1975. a. lõpetasin Leningradi Riikliku Kultuurinstituudi, kuhu olin sattunud... juhuslikult. Lihtsalt kunagi ammu tundus mulle, tolleaegsele pärnakale, elu nüüdses suvepealinnas äärmiselt ebahuvitava ja igavana. Kuhu edasi? Loomulikult õppima. Ainsa õppimiskõlbliku linnana tundus mulle Leningrad.

Võlus sealne arhitektuur, rikas kultuurielu, ärgas vaim ja tohutu kontrast kõrgkultuuri ja kultuurituse vahel, mille kaks poolust teineteist vastastikku veelgi esile tõstsid. Eriala valisin "teaduslikult": tegin lahti brošüüri vennasvabariikides õpitavate erialadega, panin silmad kinni ja tonksasin pastakaga – sattusin raamatukogunduse peale, millest mul polnud rohkem aimu, kui teistel tollastel Raeküla harukogu lugejatel.

Tegin TRÜ juures sisseastumiseksamid ja sain vabariikliku suunamise. Vene keel oli, nagu ta oli. Enne etteütlust ostsin "Pravda", et slaavi tähestik meelde tuleks – keskkoolist oli möödunud 4 aastat. Alles instituudis sain teada, missuguseid erinevaid raamatukogusid (tehnika-, rahva- jt.) on olemas, viies sellega segadusse ka paljunäinud teaduskonna dekaani.

Õppida oli kerge, eriti kuurortlinna Pärnu elanikuna. Seda, et ka raamatukogus võivad töötada eredad, huvitavad isiksused, tõdesin alles praktiliselt Leningradi Ülikooli Raamatukogus, kus jäin millegipärast silma direktorile ja tänu sellele jäi too raamatukogu minu ainsaks praktikakohaks kogu stuudiumi vältel.

Enne lõpetamist käisin töökoha suhtes maad kuulamas kodulinna raamatukogu direktori I. Kallasmaa juures. Lahke inimene nagu ta oli, ütles ta kohe, et korterilootust pole ja paneb mind venelasi teenindama. Ise pidasin oma elu "vene perioodi" lõppenuks ja seega jäi Pärnusse tagasitulek ära. Siis sain teada, et mind suunati ... Narva. Kursusekaaslased olid imestunud, et miks Narva – olin ju neile rääkinud, et lähen tööle... Eestisse? Mul ei õnnestunudki selgeks teha, et Narva on Eesti linn. Küll aga jäid nad rahule sellega, et Narva on siiski rohkem Eesti, kui ... Leningrad.

Narva üllatas mind oma viletsa raamatukoguga – nii sisult kui vormilt. Teine üllatus tuli laenu- tusest, kuhu mind tööle pandi: väga paljud lugejad, kelle passi oli rahvusena märgitud “eestlane”, ei osanud absoluutselt eesti keelt.

Kolmas üllatus ootas mind... saunas. Nimelt läksin oma esimese töö- nädala lõpul (reedel) sauna, kus nagu teisteski Eesti linnades ollakse peamiselt... alasti.

Et kannatlik lugeja asjast õigesti aru saaks, võib lisada, et kui praegu eestlane tuleb meie linna tööle, on ta kohe tähelepanu keskpunktis ja selleks ei peagi ilmtingimata alasti olema.

Saab ju reeglina tähtsaks ülemu- seks. Algul kõik pahandavad, et kas oma inimesi (Narva venelasi) poleks sellele kohale leidnud, edasi kaalu- takse tema vaimseid võimeid (loll või mitte) ja järeldatakse, et küll elu näitab. Kui on loll, läheb ise kuulsu- setult kodukohta tagasi, vastupidi- sel korral paneb oma äri käima ja jätkab karjääri Tallinnas.

Tol ammusel ajal ei osanud ma oma tulekule tööstuslinna mingit tähtsust omistada, kuni saunas pärast nädalast karjääri Narva raamatukogus küsis “alasti minult” üks teine “ihuharija”: “Devuška, a što, biblioteka segodnja ne rabotaet?”

I osa lõpp

MATTI RUSS, mis tehtud, mis teoksil?

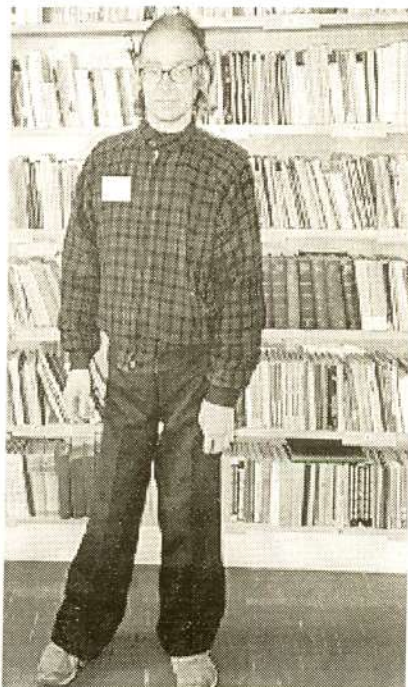
Kultuurkapitali aastapremia määramine minule tuli täieliku ülla- tusena, aga ühtlasi suure tunnus- tusena Võrumaa Keskraamatukogu 1997. aasta töödele-tegemistele.

Alates 1979. aastast, kui asusin tööle J. Smuuli nim. Võru Kesk- raamatukokku infobibliograafina, olen hinnanud meeskonnatööd, sest kaaskollegide abiga saavutatud lõpptulemus on alati edasi viinud raamatukogu kui tervikut. Elu on mulle õpetanud, et oma töös peab alati olema valmis kompromis- sideks – ajutine taganemine ideest toob alati rohkem kasu kui kahju, aga oma ideed olen ma kollegide abiga ikka ellu viinud.

1997. aastat jääb tähtsündmusena meenutama Võrumaa Keskraama- tukogu teeninduspunkti avamine Võru Puuetega Inimeste Koja juu- res. Rõõmu tõi koostöö raamatu- kogu põhikogu ümberliigitamisel ja ettevalmistuste tegemine põhikogu kirjade arvutiandmebaasi sisestami- seks. See oli suur töö.

Oma põhiprobleemiks pean raamatukogutöö koordineerimatuse tagajärgede kõrvaldamisest tulene- vat liigset energiakulu: palju on dubleerimist, mille tõttu jääb nii mõnigi vajalik töö tegemata. Näi- teks pole selge, kes peab mida bib- liograferima. Aega napib ka loo- minguliseks bibliograafiatööks. Tu- leks korrastada eestikeelse ulmekir- janduse kartoteek ja see ette val- mistada nimestikuna väljaandmi- seks. Lisaks tööle Võrumaa Kesk- raamatukogus tuleb mul leida aega puuetega inimeste probleemidega tegelemiseks, sest olen Võru Liiku- mispuuetega Inimeste Ühingu esi- mees. Jõudumööda olen kaasa löö- nud ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu ettevõtmistes.

Täna Eesti Kultuurkapitali rah- vakultuuri sihtkapitali juhatust mulle osutatud tähelepanu eest ja soovin kõikidele kolleegidele head koostööd!

FRIEDRICH PUKSOO AUHIND MÄÄRATUD

Friedrich Puksoo auhinna esitati järgmised 1997. aasta tööd:

1. Saksa litograafia inkunaablid - Inkunabeln der deutschen Lithographie : Kataloog / Koost. T. Nurk. Tartu, 1997. 115 lk. : ill.

Soovitaja, TÜRI teadusosakonna peatoimetaja Rein Saukas: Kunsti- teaduste kandidaadi Tiina Nurga koostatud kataloog käsitleb saksa litograafiakunsti inkunaableid, mil- leks loetakse aastail 1797-1821 ilmu- nud üksiklehti ja raamatuillust- ratsioone. Kataloog ilmus litograafia- kunsti 200nda aastapäeva tähistam- iseks. Andmestiku esitamisel on koostaja lähtunud litode kirjeldamise rahvusvahelistest tavadest, viidatud on ka L. Dussleri ja R. A. Winkleri vastavatele kataloogidele. Väljaandes on ülevalaade litograafiakunsti varasest arengust, annoteeritud litoinkunaab- lite nimestik, kunstnike register, sak- sakeelne resümee, 24 täislehelist rep- rot. Tiina Nurga kataloog tutvustab rahvusvahelisele kasutajaskonnale Eesti vanima raamatukogu varasid, nende hulgas ka haruldasi raamatuid.

Tiina Nurga teened ülikooli graafi- kakogu tutvustamisel on märkimis- väärselt suured, tema sulest on aastate jooksul ilmunud kuus teadus- likku kataloogi ja kaks albumit kirjas- tuse “Kunst” vahendusel. 1997. a. tut- vustas ta TÜRI litograafiainkunaab- leid artikliga “Litograafia tulek raamatu- kunsti: TÜRI haruldasi raamatuid” (“Raamatukogu” 1997, nr. 2, lk. 32-33).

2. Jaan Kross: Bibliograafia / Koost. V. Kabur, G. Palk. 1997. 368 lk.

Esitaja, ERÜ esinaine Anne Valmas: Bibliograafia on täiendatud trükk 1982. aasta väljaandest ning hõlmab Jaan Krossi väga laiaulatuslikku loomingut ja selle kohta kirjutatud. Nimestik on varustatud saksakeelse autobiograafia ja vahepealkirjadega ning omab sellisena ka laiemat tähendust. Väga mahukas biblio- graafia sisaldab üle 3000 kirje, on varustatud korralike registritega ja hästi liigendatud, mis hõlbustab materjali kasutamist.

3. Vanatrükised ja haruldased raamatud XV-XIX sajandist: Biblio- graafiad ja trükikataloogid Eesti raamatukogudes. / Eesti Raamatu- koguhoidjate Ühing. Vanaraamatu- toimikond. Tallinn, 1997. - 95 lk.

Esitaja, ERÜ juhatuse aseesimees Kalju Tammaru: See on oluline ja suurte praktilist väärtust omav teatmeteoste mitte ainult haruldaste raamatute osakondade töötajatele, vaid ka uurijatele, muuseumidele, bibliofiilidele jt. Väljaanne on tihedalt seotud F. Puksoo kui uurija huvivaldkondadega.

4. **Riigikogu kroonika** / Koost. Gerli Palk. - Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 1994 - 1997. Esitatud viis väljaannet aastate 1992-1997 kohta.

Esitaja, RRI teenindusdirektor Ene Lõdjes: Väljaanne annab põhjaliku ülevaate nii Riigikogu koosseisust, struktuurist ja seal toimunud muudatustest kui ka Riigikogu seadusandlikust tegevusest ja rahvusvahelistest suhetest. Kroonika teavitab lugejaid Riigikogus toimuvast.

5. **Die Nachlaverzeichnisse der Deutschen Kaufleute in Tallinn 1702-1750 = Tallinna saksa kaupmeeste varandusinventarid 1702-1750** / Koost. Raimo Pullat. - Tallinn : Estopol, 1997. 560 lk.

Raimo Pullat. **Buch und Leser im Reval des 18. Jahrhunderts // Aufklärung in den baltischen Provinzen Russlands: Ideologie und soziale Wirklichkeit.** Köln, Weimar, Wien, 1996.

Esitaja, EARi baltikaosakonna juhataja Tiiu Reimo: Ajaloodoktor Raimo

Pullat on viimastel aastatel tulemuslikult tegelnud lugemise uurimisega Tallinnas 18. sajandil, alustades autentse allikmaterjali – inventarinimestike publitseerimisega ning analüüsid sellele tuginedes Tallinna kodanike kodudes leidunud raamatuvara. Andmestik kaupmeeste kodudes leidunud raamatute kohta väärrib raamatuloolaste tõsist tähelepanu ja annab aluse edasistele uurimustele. Raimo Pullati uurimused on lisanud meie raamatuloolale hulgaliselt väärtuslikku ja autentset allikmaterjali ning süvendanud meie teadmisi 18. sajandi raamatukultuurist.

F. Puksoo preemia žürii (esimees Tallinna Pedagoogikaülikooli professor Mare Lott, liikmed: TÜRI esindajana Rein Saukas, ERÜ esindajana Anne Valmas ja Kalju Tammaru) otsustas oma koosolekul 15. jaanuaril 1998 **anda Friedrich Puksoo auhind 1997. aasta eest Tiina Nurgale**, arvestades ka tema varasemat panust Tartu Ülikooli Raamatukogu varade tutvustamisel.

Puksoo auhinda annavad nüüdsest välja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing ja Tartu Ülikooli Raamatukogu. Auhind anti Tiina Nurgale üle Friedrich Puksoo päeval Tartu Ülikooli Raamatukogus 23. jaanuaril 1998.

ERÜ büroo

Käesoleva aasta märtsikuust asub Tallinna Keskraamatukogu direktori ametikohale KAIE HOLM.

Kaie Holm sündis 1967. aastal Saaremaal Kuressaares. Pärast sealse 2. Keskkooli lõpetamist 1986. aastal töötas ta kaks aastat Saaremaa Autotranspordibaasi operaatorina. Kaie Holm lõpetas 1994. aastal kiitusega Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukoguhoidja-bibliograafina. Samal aastal asus ta tööle Kärla valla raamatukogu juhatajana. Alates maist 1995 nimetati Kaie Holm Saare Maakonna Keskraamatukogu direktoriks.

Olympos Software Inc.

KODULEHEKÜLJED
INTERNETIS

vastavalt Teie soovile
soodsalt, kvaliteetselt ja kiirelt.

Projekti juht
Margus Mihhalov
2 6307 181
gsm: 255 22659
e-mail: miku@nlib.ee

SUMMARY

In her interview taken on the occasion of the 80th anniversary of the Republic of Estonia Tiiu Valm, Library Councillor of the Ministry of Culture, and the present substitute of the general of NLE director, considers the time of the re-establishment of independence to be a success. The new programme "National Policy for the Nearest Future" up to 2005, comprises also the library development project. Many Estonian libraries have got new rooms and proper library furniture. The priority is the application of information technology. Tiiu Valm is of the opinion that an Estonian librarian has greatly developed in the 1990s. A librarian is impelled by the reader on the one hand and by the social demand on the other hand. But our young well educated reader would need more library training to become a more independent library user. Evaluating our situation on the 80th anniversary of the Republic of Estonia, she considers the conservatism of librarians very important. That has helped our library network to survive. The Estonian librarians have never forgotten the in main task to serve a reader.

*****

Kaja Noodla who worked as a librarian already before WW II in her article "Estonian Librarians in 1918-1940" introduces the keypersons of the development of the Estonian librarianship in 1922-1940. The same figures, Friedrich Puksoo, Aleksander Sibul, Jakob Muide, Helene Johani, Ivan Abrenkov, a. o. were also the leaders of the Estonian Librarians Association.

*****

Laine Peep, a former long-standing director of Tartu University Library, in her article writes how she became director of this institution and in what situation she worked in 1962-1968. This article is a kind of an introduction to the description of the activities that gave her the opportunity to erect a new library building in Tartu. She gives a detailed survey of the condition of collections during these years, introduces the people who worked beside her and evaluates the political situation that determined the welfare of the Library.

*****

In her article "A Library in the Power of Soviet Ideology" Ivi Tingre describes the changes in library work that Soviet power brought about the Estonian Public Library Law which declared the main task of libraries "to make the citizens possible to use literature". But Soviet librarianship put the ideological side on the first place. Ideological education was started by the elimination of the written word published before the establishing of Soviet power. Some of the named books were included in restricted access collections of research libraries, the others were destroyed. The censorship regularly published the list of forbidden literature that contained also contemporary books. The collections of libraries had to include all the social-political literature that was published. But it was used very seldom by readers. It was necessary to keep a special catalogue for readers and another, a general catalogue for interior work. All the library undertakings had to serve an ideological purpose. But very often under an ideological high-sounding name the activities had a very different essence more valuable to Estonian library culture.

*****

Estonian Librarians Association was founded on 24 February 1923 and after the forced interruption of its activities in 1944 continued its work in 1988. The article deals with the activities of ELA during the last ten years. The main courses and forms of action in developing librarianship and professional skills as well as protecting professional interests of Estonian librarians are brought up. The most active members of ELA and respectable librarians ELA's honorary members, are picked out. The authors of the article find that a lot of interesting and useful actions have been carried out. They call up to be more active in library life.

*****

On the occasion of the 75th anniversary of the publishing of the joint edition of the Estonian National Library and the Estonian Librarians Association (ELA), the Estonian Library Journal "Raamatukogu", its editor Ene Riet gives a survey of its publishing in 1923-1940. To perform its goal, the ELA's statutes included the determination to publish a journal. In the first years of the Associations activities it was difficult because of a limited income. The first number in 1,000 copies was published in 1923, the second number in 500 copies was published in March 1929. By its size and content it resembled to a yearbook. At last in 1938 the ELA got a subsidy from the Ministry of Education on condition that all 738 Estonians public

libraries should get a copy of "Raamatukogu" free of charge. The grant was received for next two years and four numbers were published. They deal with library problems of the day in Estonia as well as abroad, gives the information about the activities of libraries and advice for practical work. Very valuable are the bibliographies on library science (1923-1934 and 1936-1938) on the basis of UDC. During this period (1923-1940) articles from 35 authors were published. As the archive of the ELA is not survived, we have little information about the editors and their division of labour. Mainly the editorial board consisted of three members – the chief editor Aleksander Sibul, and two editors – Mall Jürma and Martin Nael. In previous years Armilde Kettam, Friedrich Puksoo, Oskar Ugart and Helene Johani had been the members of the board. In the first period of its publication "Raamatukogu" assembled all progressive Estonian librarians as readers, and its articles were vital for the development of Estonian librarianship.

*****

Kalju Tammaru renders the thoughts and reminiscences of the long-standing librarians of the Estonian State Library (now the National Library of Estonia) sisters Helmi and Linda Masing. They speak about their childhood books, studies at Tartu University, professional training by Friedrich Puksoo and about their attachment to library work.

*****

In her article "From Vitruvius to Viiding (pseudonym Jüri Üdi): The New Books and Other Rarities at the National Library of Estonia", Ruth Hiiie, librarian of the Rare Book Department at the National Library of Estonia, gives a survey of the most valuable and interesting early prints acquired by the NLE during 1997. She writes about the oldest books and their notable authors of the 17th and 18th c. and about the popular Estonian folkbooks of the 19th c. that have been survived in a small number of copies. She brings forth the dedication copy of a German Bible to the Estonian clergyman A. F. Huhn by his 6 colleagues, the autographs of the Russian writer A. Tolstoi and the poet and Decembrist K. Rõlejev. Of great bibliophilic value are the two Estonian books illustrated and printed by M. Laarmann all-in-all in five copies in 1968.

*****

In the review of the collection of speeches made by the Estonian President Lennart Meri during the last half a dozen years, Rein Ruutsoo focuses on the rhetorical and political qualities of his texts. Ruutsoo underlines that Lennart Meri is an exceptional talent who acts in the same quality as a master of rhetoric and a skilful politician. His speeches are masterpieces of Estonian rhetoric culture which in the quality of a political speech got a new start in the period of the restoration of Estonian independence. The speeches of the President are in the proficiency of Meri shaped into a visibly powerful political institution. He is a master of displaying the "sensitive facts", i. e. facts which effect as political metaphors and have a capacity to produce intense emotional reactions of auditory. This virtue is extraordinarily important to make people hear and produce commitment of politicians who usually have to hear too many speeches. On the analyses of Ruutsoo the President of the Republic of Estonia is displayed as a "high-profiled" politician who represents the "idealistic tradition" in Estonian politics. "Idealism" means that politics must be grounded on the transparent principles and must be largely legitimated in the framework of the international law. This quality makes policy reliable and voiced deals well-grounded. But it does not mean that Meri is a "political romantic". The strategic position, shared by the President, is contrasted to the alternative articulation of the Estonian politics that is advocated by previous Soviet apparatchiks whose visions have got a lot of inspiration from the political culture inherited from the Soviet structures. Hard criticism of the Soviet, mentality and political traditions is one of the main focuses of Lennart Meri. The political profile of the President, which can be called the "strategic line of Lennart Meri", is perceiving Estonian foreign policy effective and the independence of the nation secured only if Estonia is acting as "a true state", as a full member of international community, while the Sovietized tradition applauds to the deal with Russian post-imperial administration. Following this line is fatal to the Estonian independence. Reviewed collection of speeches made by Meri is carried out on by a spirit of freedom and having high literary quality, is a monument to the dramatic period which followed the restoration of the formally independent Estonian state. As a strong advocate for Estonian integration into the Western structures Meri has made much for the accelerating the process which has now opened the way for Estonia to become a full member of the European Union.

CONTENTS

■ FIRST COLUMN	
Time of the Re-establishment Has Been a Success: an Interview with Tiiu Valm	Maire Liivamets 4
■ THE 80TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF ESTONIA AND THE LIBRARIES	
Topics of the Day in Libraries	A. Leinjärv 8
A Book, the State and Independence	Peeter Olesk 11
On Library Legislation About Estonian	Tiiu Valm 12
Librarians	Kaja Noodla 13
Laine Peep and Tartu University Library	Laine Peep 16
Libraries in the Power of Soviet Ideology	Ivi Tingre 19
Development of the Profession and Its Protection	Evi Rannap 20
Estonian Information Centre Children's Literature	22
■ RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP	23
■ THE 80TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF ESTONIA AND THE LIBRARIES	
Some Dates in Estonian Librarianship from 1918 to 1998	27
Estonian School Libraries in the School Year 1996-1997. Statistics	28
Ten Years from the Re-establishment of the Estonian Librarians Association	Linda Kask, Reet Olevsoo 29
Estonian Library Journal "Raamatukogu" in 1923-1940	Ene Riet 31
■ INTERVIEW	
Thoughts and Reminiscences from the Conversation with Helmi and Linda Masing	Kalju Tammaru 33
■ BOOK HISTORY	
Rare Books in the National Library of Estonia	Ruth Hiie 35
■ ESTONIAN HISTORY OF IDEAS	
Monument for Estonia's Return into Europe	Rein Ruutsoo 38
■ COMPUTER EDUCATION	
ELNET Consortium in 1997	Asko Tamme 41
■ READER'S COLUMN	
Take It Easy	Ingrid Erilaid 42
■ ONE QUESTION	
to Anne Valmas, Ingrid Erilaid and Matti Russ	43
■ NEWS	44
■ SUMMARY	46

Nägin, kuidas inimene trammi alla jäi, nägi hulk teisigi, kuidas ta jäi, nägid vanad ja noored, mehed ja naised, emad ja lapsed. Kõiki valdas kohutav kangustus, kõik mõtlesid tahes või tahtmata iseenda, omaste, sugulaste, tuttavate peale, olles õnnelikud, vähemalt pisutki trööstitud, et allajääja pole tema ise ega keegi tema omakseist. Mitmed naised karjusid meeletult ja meeste suust lendasid vandesõnad. Oldi valmis kedagi süüdistama, kellegile midagi ette heitma, kedagi vastutusele võtma, kätte maksuma, sest inimene jäi ju trammi alla. Veel siis, kui õnnetu ära kanti, seisis inimesed hulgakesi koos, arutasid, seletasid ja põhjendasid, sest kõigile näis loomulikuna, et niihästi tänane kui ka teised õnnetused peavad kuidagi põhjendatud olema. Ainult üks naine, kel väike laps käe kõrval, ei arutanud ega põhjendanud, vaid nuttis ainult, otse karjus suure häälega. Naise nutt hakkas ka lapsesse ja nõnda karjusid mõlemad. See tõmbas hulga tähelepanu oma peale. Unustati õnnetu, kes trammi alla jäänud, taheti naiselt teda, kas allajääja tema omakseist, sugulasist, sõpradest, tuttavaist. Aga ei, naisel polnud õnnetust musta ega valget teada — see oli keegi võhivõõras. Naine karjus muidu, karjus lihtsalt haledast südamest, härdast meelest, kaastundlikust hingest, karjus ühes oma väikese lapsega. See pani hulga imestama, sest ükski ei mõistnud nähtavasti naist. Ei mõistetud, et võib nõnda nutta lihtsalt inimese, lihtsalt elava olevuse õnnetuse pärast. Ometi hakkas naise härdus ka teistesse, leidis vastukõla ümbritsevais pakitsevais südameis, mis otsisid meeltepingutusest pääseteed. Nõnda oleks ehk uusigi nutjaid leidunud, kui mitte kordnik oma käskudega hulga meeoleu poleks seganud.

Aga loo lõpp?

Järgmisel päeval oli kõigil teada: eilne trammiõnnetu pääsenud tervete luuliikmetega, ainult tühised kriimustused. Isegi nutja naine sai seda teada ja tal oli pisut imelik pisarate ning oma suure nutu pärast, liiatigi et ta väike tütreke kaasa oli karjunud. Aga polnud parata: õnnelik juhus, arvamata, seletamata, uskumata õnnelik juhus, sest kõik ju nägid, et selle tagajärjel, mis õnnetuga sündis, oleks pidanud ta lõma olema. Vaguni sees oli isegi kontide raginat kuulnud. Õnneks kõik eksitus, meeltepettus. Ning imestus!

A. H. Tammsaare

RK

